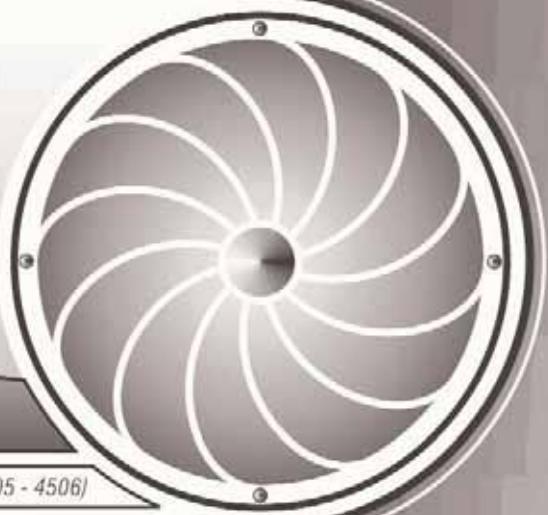

Սփինթեք

SPURK سپرک

ԽԵ. ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 98, ՅՈՒՆՈՒԱՐ-ԴԵԿ. 2013 / ԱՐՄ-ԲԱՐՁՐ 4505 - 4506/

Պատմութիւնը

Մեզի կը փաստէ,

Որ խօսքերը

Անհմաստ են,

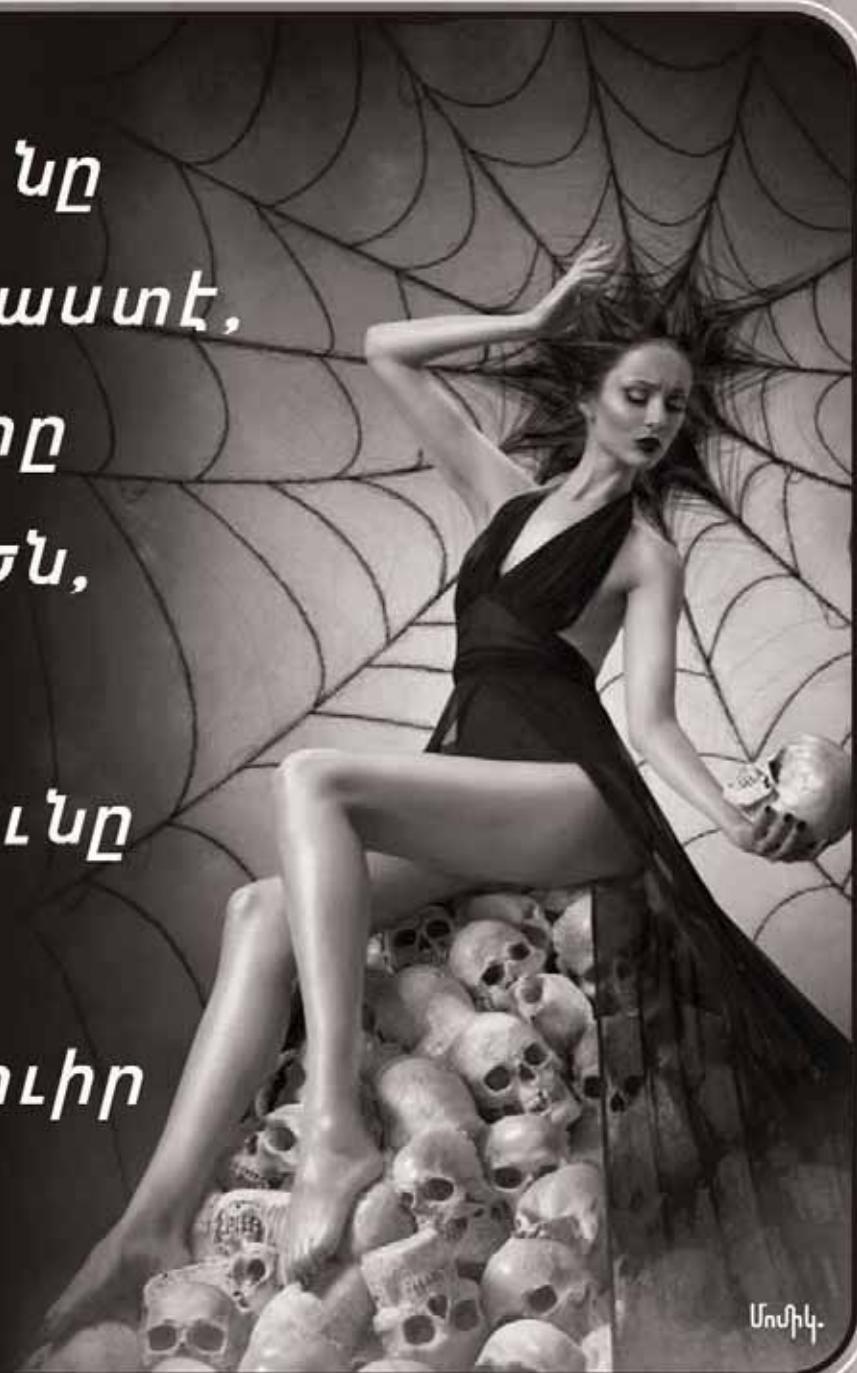
Եթէ

Արդարութիւնը

Չի

Պաշտպանուիր

Ոյժով:

Մոմիկ.

h

պԵՐԻՆ...

ԶԻՆԵԱԼ ՊԱՅՉԱՐԸ ԱՅԼԵՇՏՐԱՆՔ ՉՈՒՆԻ

Որքան կը մօտենայ Մեծ Եղեռնի սկիզբի 100-րդ տարելիցը, այնքան հայկական միջավայրին մէջ կ'աւելնայ աղմկարարութիւնը: Աւելի շատ կ'աղմկենք, քան լուրջ աշխատանք կը տանինք: Ասիկա աւելի կը վերաբերի պետական ու դասական կառոյցներուն, մինչդեռ զանազան անհատներ, անձնական նախաձեռնութեամբ, յաճախ աւելի կարեւոր գործեր կ'իրականացնեն, քան այդ հաստատութիւնները:

Այս աղմկարարութեան մաս կը կազմէ երեւոյթ մը, զոր կը բնորոշենք «իրաւական ախտ» եզրոյքով: Ասոր էութիւնը հետեւեալն է. եթէ հայութիւնը պատրաստէ իրաւական փաստաբուղբերու ամբողջական փաթեթ մը ու զայն ներկայացնէ համաշխարհային հանրութեան, յատկապէս՝ միջազգային դատական ատեաններուն, ապա արդարութիւն պիտի կատարուի հայութեան:

Սա պարզապէս «Քրիստոնեական քարոզութիւն է, մինչդեռ այդ քաղաքական մուրացկանութիւնը դեռ 1878-ին Խորհմեան Հայրիկը կործանարար յայտարարեց հայութեան համար ու կոչ ըրա փարելու «ԵՐԿԱԹԷ ՇԵՐԵՓ»ին: Աւելին, դեռ Ե. դարուն, իր ասոյթը վերագրելով հայոց հին շրջանի քաջարուներէն մէկուն, Հայոց Պատմահայրը՝ Մովսէս Խորենացին, կը գրէր. «Սահման քաջաց՝ գէնն իրեանց»:

Ցաւալի է նշել, թէ «Քրիստոնեական քարոզութիւն սկսած են կատարել նաեւ մարդիկ, որոնք դեռ 2-3 տասնամեակ առաջ ոչ միայն կը քարոզէին «Երկարէ Շերեփ»ին անհրաժեշտութիւնը, այլև որոշակի մասնակցութիւն կ'ունենային հայկական ազգային ազատագրական ԶԻՆԵԱԼ պայքարին: Եթէ այս 180 աստիճան շրջադարձը կը կատարուի անգիտակցարար՝ տուրք տալով մեր օրերու ուղեղալուացքին (հանրութողականութիւն, երկխօսութիւն, կմնոու հարցերու խաղաղ միջոցներով կարգաւորում եւ այլը), այդպիսիք կը նանք մոլորեալներ նկատել ու ներողամիտ ըլլալ անոնց նկատմամբ, իսկ եթէ կը կատարուի գիտակցարար, ապա իրաւոնք ունինք մտածելու, թէ գոյութիւն ունի ներքին դաւադրութիւն, նոյնիսկ՝ դաւաճանութիւն...

«Քրիստոնեական յիշողութիւնը քարմացներու համար, մէջքերենք 27 Յունուար 1973-ին ազգային ազատագրական գինեալ պայքարի ազդանշանը տուած ու անոր հոգեւոր հայր Գուրգէն Եանիզեանին խօսքերը՝ Զինոյի իր բանտախուցէն: Ծերունի հերոսը շատ ճիշդ կը սահմանէ Հայ Դատին էութիւնը՝ մեզմէ գողցուած ու թուրքին նուիրաբերուած մեր հողերուն վերադարձ եւ հայութեան հասցուած վնասներուն հատուցումը: Եանիզեանը կ'աւելցնէ. «Պատմութիւնը մէզի կը փաստէ, որ խօսքերը անհմասս են, եթէ արդարութիւնը չի պաշտպանուիր ոյժով: Որեւէ ցեղի ազատութիւնը չի տրուիր ուկիէ պնակի վրայ»: Այսինքն՝ պէտք է հուժկու բռունցք, ոյժ, որ ծունկի բերէ բռուրք թշնամին: Ահա՝ Եանիզեանի պատգամը, որուն ճշմարտացիութիւնը ունանք այսօր վերատեսութեան կ'ենթարկեն եւ ազատագրական պայքարի նոր «տեսութիւն»ներ կը յօրինեն կամ օտարներէն պատճենելով՝ կը բազմացնեն հայկական միջավայրին մէջ...

Ուսուղութեան լեզուով ըսուած՝ հայոց բռնագրաւեալ հողերը թրքական լուծէն ազատագրելու համար, զինեալ պայքարը **ԱՆՀՐԱԺԵԾ ՊԱՅՍԱՆ** է: Ունանք կրնան վիճարկել, թէ անհրաժեշտ ըլլալով հանդերձ, բաւարար չէ: Չենք բանավիճիր այսպէս կարծողներուն հետ: Սակայն հիմնովին կը մերժենք այն բռուրք «ազատագրական» ծրագիրները, որոնք կը մերժեն զինեալ պայքարը կամ կը դատապարտեն զայն, եւ նոյնիսկ՝ զայն ահարեկչութիւն կը բնութագրեն...

Հետեւարար, Մեծ Եղեռնի սկիզբի 100-ամեակի սեմին, կոչ կ'ուղղենք մեր ժողովուրդին՝ չտարուիլ սին պատրաճներով ու վերստին փարիլ զինեալ պայքարի գաղափարին, ՕՐ ԱՌԱՋ ՎԵՐԱԿԵՆՇԴԱՑՆԵԼ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԶԻՆԵԱԼ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՉԱՐԸ: Աշխարհը պարտք ունի հայութեան, եւ այդ պարտքը հատուցելու ԳԼԽԱԲՈՐ – եթէ ոչ ՍԻԱՎԿ – միջոցը աշխարհը դդրդացնելն է հայկական բռունցքի ահարկու հարուածներով, այնպիսի ուժգնութեամբ ու տարողութեամբ, որոնց քով նոյնիսկ քոյլ թուին 1970-80-ականներուն բռուրք թշնամին ու անոր դաշնակիցները սահմոկեցուցած հայկական բազուկի հզօր հարուածները:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

- Խորագրական - Զինեալ Պայքարը Այլբուրանք Չունի	1
- Երեանի Սէջ Նշուեցաւ Նորագոյն Ազգային Ազատագրական Պայքարի	3
- Բողոքի Ցոյցեր Եւ Հաւաքներ Մեծ Եղեռնի 98-րդ Տարելիցին Առիւ	5
- 7 Օգոստոս՝ Նահատակաց Օր	7
- Լեւն Էքմէճեանի Ընտանիքը Կը Պահանջէ Անոր Մարմինը	8
- Ո՞ւր Էք Տղաներ, Որ Ելաք Մարտի	9
- Քարվաճառի Ազատագրումը	12
- Բաց Նամակ Քարվաճառ Տեղափոխուելու	15
- Հրամանատարները՝ Զօրի Բալայեանին	17
- Արտագառքը	18
- Եկեղեցականներու Տագնապը	20
- Նամակ 333	Արմէն Յարութիւնեան 22
- Հասկցողին Եւ Զհասկցողին Շատ Բարեւ	Արմէն Յարութիւնեան 24
- Հայոց Լեզուն Կը Շարունակուի Բոնարարուիլ	Գէորգ Եազրձեան 25
- Տոմսակներ	31
- «Ճշմարտութեան Պահապանը»	Թորոս Թորանեան 36
- Թորքիոյ Աշխատանքները Ցեղասպանութեան 100-Ամեակի Սեմին	38
- Նոր Հրատարակութիւններ	41
- Անդարձ Մեկնածներ. Արամայիս Միրզախանեան Եւ Գրիգոր Թորոսեան	44

Ներդիր. Նախաճաշ Լուսնի Տակ (Կատակերգութիւն 2 Արարու) ..... Սեղրակ Էսմերեան

Ա. կողը. «Պատմութիւնը մեզի կը փաստէ, որ խօսքերը անիմաստ են, եթէ
արդարութիւնը չի պաշտպանուիր ոյժով» (Ճեաւորումը՝ Մոմիկի)

Բ. կողը. «Ի վերին» (Երգիծանկարը՝ Սեւակի)

Դ. կողը. Հայոց Աշխարհ. Շիրակաւան

«ՍՓԻՌ»

հրատարակութիւն

ՀԱՅԿԱԿԱՆ

ԺՈՂՈՎՐԴԱՅԻՆ

ԾԱՐԺՈՒՄԻ

Համրա (Րաս Պէյրութ)

Զուելյթ փողոց, ալ-Հաժարի շնոր

4րդ յարկ

Պէյրութ - Լիբանան

հեռ. 961 71 02 44 21

Հեռ. եւ հեռատիպ. 961 1 749688

«SPURK» Publication of ARMENIAN POPULAR MOVEMENT

Hamra (Ras Beirut),

Kuwait Str.,

al-Hajari bld., 4th floor

Beirut, Lebanon

Tel.: 961 71 024421

Tel. & Fax: 961 1 749688

E-mail:

spurkmag@gmail.com

«سبورك»

نشرة جمعية

الحركة الشعبية الارمنية

الحمراء (رأس بيروت)

شارع الكويت،

بنية المجري، الطابق الرابع

بيروت، لبنان

هاتف وفاكس: ٩٦١ ١ ٧٤٩٦٨٨

هاتف: ٩٦١٧١٠٢٤٤٢١

Հ.Ժ.Ը.ին եւ «ՍՓԻՌ»ին ուղղուած նիւթական փոխանցումները
կրնաք կատարել հետեւեալ դրամատնային հաշուին (ամերիկեան տոլար) .

LEBANON & GULF BANK, LEBANON

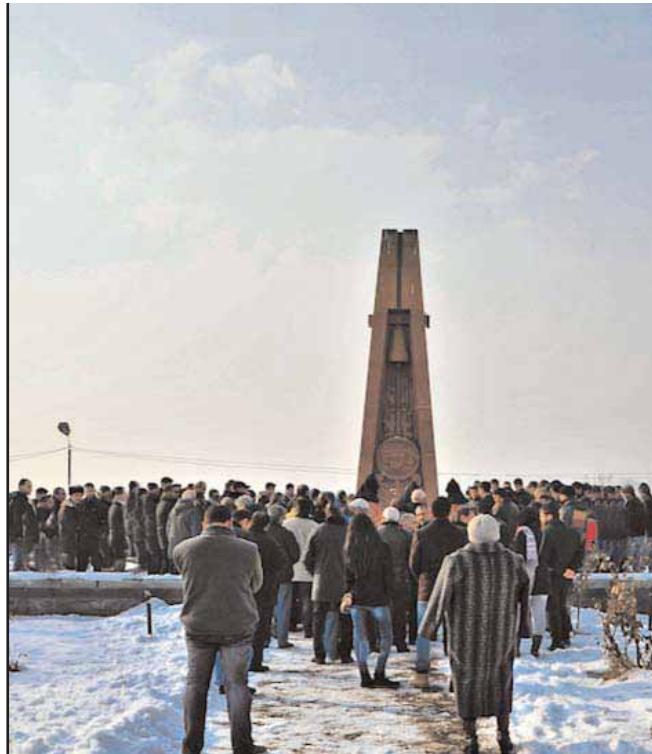
Swift bic: LGBALBBE No: 0011-129739-328

ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷԶ ՆՇՈՒԽԵՑԱՒ ՆՈՐԱԳՈՅՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՉԱՐԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 38-ԱՍԵԱԿԸ

38 տարի առաջ՝ 20 Յունուար 1975-ին Հայաստանի Ազատագրութեան Հայ Գաղտնի Բանակը՝ ԱՍՍԼԱ-ն առաջին ոպջմական զործողութեամբ ազդարարեց նորագոյն ազգային ազատագրական զինեալ պայքարին ծնունդը։ Պայքար՝ որուն մաս կազմեցին սփիտքահայ հարիւրատը հայորդիներ եւ տասնեակներ իրենց մատադ կեանքը նուիրաբերեցին վասն Հայաստանի արեւմտեան հատուածի բռնագրաւուած հողերու ազատագրման։

Այդ թուականէն սկսեալ, ամէն տարի 20 Յունուարին Սփիտքի տարբեր հայկական համայնքներուն մէջ, իսկ 1988-էն ի վեր՝ նաեւ Հ.Հ.-ի մէջ կը տօնուի Նորագոյն Ազգային Ազատագրական Զինեալ Պայքարի ծննդեան տարեդարձը։

Հայաստանի մէջ ամէն տարի, երեք անգամ՝ 20 Յունուարին, 24 Ապրիլին եւ 7 Օգոստոսին (Նորագոյն Ազգային Ազատագրական Պայքարի նահատակներու յիշատակման օր) տարբեր հասարակական կազմակերպութիւններու նախաձեռնութեամբ, հայորդիներ կ'այցելեն Եռաբլուրի պանթէոն եւ ծաղկեպսակներ կը զետեղեն ԱՍՍԼԱ-ի յուշակորողին եւ նահատակներու պայմանական գերեզմաններուն՝ ոգեկոչելով նահատակ մարտիկներուն կենդանի յիշատակը, խոնարհելով անոնց նուիրման առջեւ, ուխտելով շարունակել հայութեան արդար պահանջատիրութիւնը մինչեւ վերջնական ազատագրում։

20 Յունուար 2013-ի հոգեհանգստեան արարողութենէն տեսարան մը։

→ ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

Մենք իրաւունք ունինք այդպէս ընելու։ Մե՛նք եւ միայն մե՛նք ենք մեր ճակատագիրին տէրք եւ մե՛նք, ու միայն մե՛նք, կ'որոշենք մեր նպատակներուն հասնելու յարմարագրյան միջոցները՝ ի դիմաց արդարութենէ ճամարտակող համաշխարհային հանրային կարծիքի յանցաւոր լուրջեան, կամ՝ թուրք թշնամիին հետ առանց նախապայմաններու հաշտուելու ճնշումներուն, որոնց տակ կ'ընկրկին հայազգի արարածներ, նոյնիսկ՝ հայկական ըլլալու կոչուած պէտութեան դեկավարներ։

Ողջո՞յն հայկական զինեալ ազատագրական պայքարի վերազարքօնքին։

Հայոց որդիք որոտմա՞ն, ոսրի՛, զարկէ՛ք անխնայօրէն ու, հարուածեցէ՛ք ահարկու կերպով, դուք ինքներդ վերածուեցէ՛ք կենդանի ոռոմքերու եւ կո՛ղը խրեցէք թշնամիին։ Մեր հողերը մեր Սասունցի Դաւիթի թուր Կայծակիին հատու եւ մահացու զարկերը կը սպասեն։

Հ.Ա.Հ.Գ.Բ.-ի ԱՇԽԱՐՀԵՆ

2013-ին եւս, Կիրակի, 20 Յունիուսին, Հայաստանի Ազատագրութեան Հայ Գաղտնի Բանակի ազատամարտիկներու եւ նախկին քաղբանտարկեալներու «Ուխտ Արարատի» հասարակական նախաձեռնութեան կազմակերպութեամբ նշուեցաւ Հայ Նորագոյն Ազգային Ազատագրական Զինեալ Պայքարի ծննդեան 38-ամեակը, որուն ընթացքին հոգեհանգստեան արարողութիւն կատարուեցաւ Եռարլուրի պանթեոնի ԱՍԱԼԱ-ի նահատակներու յուշահամալիրին մէջ՝ Ոսկան արք. Գալիքաքեանի գլխաւորութեամբ:

Ոսկան Արքազանը ներկաներուն ուղղուած իր խօսքին մէջ, ի միջի այլոց, ըսաւ որ ազատագրական պայքարի հերոս-նահատակները երկինքին մէջ հանդիպելով Խրիմեան Հայրիկին՝ հպարտութեամբ ըսին. «Հայրիկ, մենք ունկնդիր եղանք քու պատգամիդ», իսկ Զօրավար Անդրանիկին հանդիպելով՝ ըսին. «Զօրավա՛ր, մենք քու կիսատ քողած գործը կը շարունակենք», վկայ՝ նորագոյն զինեալ ազատագրական պայքարէն մինչեւ Արցախեան յաղթական ազատամարտ ճգուղ հերոսական ուղին:

Այնուհետեւ խօսք առաւ Հ.Ա.Հ.Գ.Բ.-ի ազատամարտիկ, անձնասպանական «Վան» գործողութեան հրամանատար, նախկին քաղբանտարկեալ Վազգէն Սիսեանը, որ շարունակելով վերի միտքերը, նշեց.

«Պատահական չէ, որ Եռարլուրի պանթեոնի սկզբանամասին մէջ զետեղուած են Հ.Ա.Հ.Գ.Բ.-ի հերոս նահատակներու խորհրդանշական շիրմաքարերը, որոնցմէ յետոյ իրենց յաւերժական հանգիստը կը գտնեն Արցախեան ազատամարտի հերոս նահատակները, նոյնպէս խորհրդանշելով պայքարի՝ ճգուղ հերոսական ուղին»:

Հոն, ԱՍԱԼԱ-ի նահատակներու յիշատակին յայտարարուեցաւ մէկ վայրկեան լուրիւն:

Այնուհետեւ, ըստ աւանդութիւնի, ներկաները այցելեցին նաեւ Եռարլուրի պանթեոնին բարձունքին հանգչող Զօր. Անդրանիկի շիրմին՝ ուխտելով շարունակել անոր կիսատ մնացած գործը՝ անմնացորդ նուիրումով եւ նոյնիսկ նահատակութեամբ՝ վասն Մէկ, Միացեալ եւ Ամբողջական Հայաստանի վերակերտման:

20 Յունիուս 2013-ի հոգեհանգստեան արարողութեան պահուն:

Վազգէն Սիսեան (Ճախին) խօսքի պահուն:

ԲՈՂՈՔԻ ՑՈՅՑԵՐ ԵՒ ՀԱՒԱՔՆԵՐ ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԻ 98-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ ԱՌԹԻՒ

Մեծ Եղեռնի 98-րդ տարելիցին առթի բողոքի հաւաքներ եւ ցոյցեր կազմակերպուեցան հայարնակ գաղութներու մէջ, ինչպիսիք են Հունգարիան, Լիբանանը, Պուլկարիան, Իրանը, Ա.Ս.Ն.-ը, Պելճիքան, Ղազախստանը, Վրաստանը, Սերպիան, Ֆրանսան, Ուգրահնան, Գանատան, Արժանինը, Ֆրանսան, Սպանիան եւ այլ երկիրներ:

Ամենան բազմամարդ հաւաքները տեղի ունեցան Ա.Ս.Ն.-ի Լոս Անձելըսի «Լիբը Արմինիա» («Փոքր Հայաստան») թաղամասին, Լիբանանի եւ Իրանի մէջ:

Յեղասպանութեան եւ պահանջատիրութեան հանդէա երիտասարդութեան զիտակցութիւնը աւելի շեշտուած էր 2013-ին: Երիտասարդներէն ոմանք Նորագոյն Ազգային Ազատագրական Պայքարի՝ Հայաստանի Ազատագրութեան Հայ Գաղտնի Բանակի զինանշանն ու անոր անունը կրող շապիկներ եւ գլխարկներ հագած էին: Այս երիտասարդութիւնը կը զիտակցի, որ Սփիտքի մէջ Հ.Ա.Հ.Գ.Բ.-ը այն միակ կազմակերպութիւնը եղաւ, որ արողի եւ փառի ետեւէն չգնաց, այլ՝ մինչեւ իսկ Թուրքիոյ սիրտին մէջ գործողութիւններով եւ նահատակութեամբ կրցաւ զարքնեցնել դէպի ծուլում զացող սփիտքահայութիւնը եւ դարձեալ իրապարակ նետեց հողերու ազատագրութեան հարցը:

Լոս Անձելըսի եւ...

Պէյրութի մէջ:

Մինչ այդ, 2013-ի սկիզբը, դարձեալ հայ զիտակից երիտասարդութիւնը Պէյրութի զանազան շրջաններու պատերուն վրայ անգլերէնով ներկած էր «Արեւմտեան Հայաստան», տակն ալ «Արեւելեան Թուրքիա» զրութիւնները, վերջինիս վրայ մեծ X մը դնելով:

Վերը, ձախին՝ հայ երիտասարդութեան կողմէ Պէյրութի պատերուս վրայ Ներկուած գրութիւնը: Թուրք գործակալներ երկրորդ տողը՝ «Արեւելեան Թուրքիա» գրութիւնը անմիջապէս ջնջած են: Վերը, աշխին՝ նոյն երիտասարդները վերականգնած են ջնջուած գրութիւնը:

Անդին, Լոնտոնի «Կոմիտաս» Հիմնարկի տնօրէն, արեւմտամէտ պատմաբան Արա Սարաֆեանը, Թուրքիա այցելութեան առքի (ուր մասնակցած էր Տիարպէքիրի եւ Իսրան-պուլի մէջ կազմակերպուած 24 Ապրիլի ոգեկոչումներու հանդիսութիւններուն) դրականօրէն արտայայտուեցաւ Թուրքիոյ մէջ ստեղծուած նոր կարգավիճակին մասին, կարգավիճակ՝ որու շնորհիւ այլեւս ազատօրէն կը կատարուին նմանօրինակ ոգեկոչումներ ու կը խօսուին այս նիւթե-

Նոյն գրութիւնը ուրիշ պատի մը վրայ: բուն մասին:

Լրատու գործակալութիւնները կը հաղորդեն, որ արեւմտամէտ պատմաբան Արա Սարաֆեանը «Պատմական պատահար» որակեց այն ճառախօսութիւնը զոր 24 Ապրիլի առիթով կատարած էր Հայոց Գերեզմանատան մը մէջ: «Ազատօրէն կը խօսէի, կ’ըսէի ինչ որ ըսել կ’ուզէի, ո՛չ մէկը կը խառնուէր ինձի», - ըսաւ Արա Սարաֆեան, եւ աւելցուց, որ ասկէ քանի մը տարի առաջ այսպիսի քան մը երեւակայել իսկ չէր կրնար: Արա Սարաֆեանի կարծիքով՝ Թուրքիա կամաց-կամաց կ’ընթանայ դէպի ուրացումի քաղաքականութիւնը լրելու համգրուան: Ան պահանջեց, որ թրքական կառավարութիւնը այլեւս այս նիւթին մասին պէտք է խօսի իրեն նման պատմաբաններու հետ:

Այսպիսի «մտաւորական»ները ինչպէ՞ս կը հաւատան Թուրքիոյ փոփոխութիւններուն, պատմութիւնը լաւ չե՞ն կարդացած: Չե՞ն գիտեր, թէ 1908-ի Օսմանեան Սահմանադրութեամբ այն ժամանակուայ հայ մտաւորականներուն իրճուանքը ի՞նչ աղետի տարաւ հայութիւնը, ներառեալ՝ այդ մտաւորականներուն մեծամասնութիւնը, որ 24 Ապրիլ 1915-ին յաջորդող շարաբներուն զոհ գնաց այդ համոզումին: Իսկ Արա Սարաֆեան կը պնդէ այն ինչ, որ Թուրքիոյ կառավարութիւնը կը պնդէ՝ պատմաբանները պէտք է վճռեն, թէ Հայոց Ցեղասպանութիւն եղա՞ծ է, թէ՞ ոչ:

[Այս հրապարակման նիւթերը առնուած են Արէնքի «Հայաստան» եւ Թորոնքոյի «Լուսաբաց» շարաբարթերէն ու Պէյրութի «Զարքօնք» օրաթերթէն]:

7 ՕԳՈՍՏՈՒՄ՝ ՆԱՀԱՏՎԱՎ ՕՐ

Եռաբլուրի մէջ Հ.Ա.Հ.Գ.Բ.-ի նահատակներու յուշակոթողին առցել,
խօսք կ'առնե Վազգէն Սիսլեան (Ճախին), կողքին՝ Ալեք Ենիգոմուշեանը,
Մարտիրոս Ժամկոչեան, 7 Օգոստոս 2013:

Ամէն տարուայ նման, Չորեքշաբթի, 7
Օգոստոս 2013-ին, «Ուխտ Արարատի» հա-
սարակական նախաձեռնութեան կազմա-
պերապութեամբ, Եռաբլուրի պանթէնին մէջ
Հ.Ա.Հ.Գ.Բ.-ի նահատակներու յուշահամա-
լիրին մէջ, ոգեկոչուեցաւ Հայ Նորագոյն
Ազգային Ազատագրական Զիմեալ Պայ-
քարի նահատակներու Օրը:

Բացման եւ ողջոյնի խօս-
քով հանդէս եկաւ Հ.Ա.Հ.
Գ.Բ.-ի «Վաճ» գործողու-
թեան հրամանատար, «Ուխտ
Արարատի»ի ամդամ Վազ-
գէն Սիսլեանը: Ան հակիրճ
կերպով ներկայացուց հա-
սարին բուն նպատակը հա-
մոզում յայտնելով, որ պայ-
քարը պիտի շարունակուի
մինչեւ Հայաստանի գրաւեալ
տարածքներուն վերջնակա-
նապէս ազատագրումը թուրք
թշնամիէն:

Հայրենասիրութեան եւ Ա
ՍԱԼԱ-ի անցած ուղիին մա-

սին խօսք առաւ Հ.Ա.Հ.Գ.Բ.-ի
կարկառուն ներկայացուցիչ-
ներէն Ալեք Ենիգոմուշեանը,
որ հողերու ազատագրութեան
կողքին կարեւորեց Հ.Հ.-ի մէջ
հայակեդրոն մտածողութեամբ
վարչակազմի գոյառման ան-
հրաժեշտութիւնը:

Ապա ներկաները հաւաք-
ուեցան նոյն պանթէնին մէջ
գտնուող Զօրավար Անդրանի-
կի շիրիմին շուրջ, ուր պատ-
մաբան Գերգ Եազըճեան
խօսեցաւ Զօրավարին սխ-
րանքներուն եւ անոնցմէ բխող
պատգամներուն մասին:

Այսպիսով մոռացութեան
պիտի չենթարկուի հ Հ.Ա.Հ.
Գ.Բ.-ի նահատակները:

Յաւերժ փա՛ռք մեր նահատակ տղա-
ներուն:

[Հատուածներ՝ առնուած Գարիկ Աւետիս-
եանի «Եռաբլուր Պանթէնում Նշուեց Հայ
Ազատագրական Գաղտնի Բանակի Նա-
հատակների Ու Զօրապ Սարգիսեանի
Մահուան Տարելիցը» յօդուածէն, Orer.eu
կայքէ, 8 Օգոստոս 2013]

Եռաբլուրի մէջ Զօր. Անդրանիկի շիրիմին առցել իր պատգամը կը փոխանցէ
պատմաբան եւ հրապարակագիր Գերգ Եազըճեան, 7 Օգոստոս 2013

ԼԵՒՆ ԷՔՄԵՔՃԵԱՆԻ ԸՆՏԱՆԻՔԸ ԿՐ ՊԱՀԱՆՁԵ ԱՆՈՐ ՄԱՐՄԻՆԸ

Կիրակի, 27 Յունիար 2013-ին, Փարիզի մէջ տեղի ունեցաւ հոգեհանգստեան արարողութիւն ի յիշատակ Հայաստանի Ազատագրութեան Հայ Գաղտնի Բանակի նահատակ, հերոս Լեւն Էքմեքճեանին: Այս առթի նահատակին ընտանիքը բրբական իշխանութիւններէն պահանջեց ամոր դիմ:

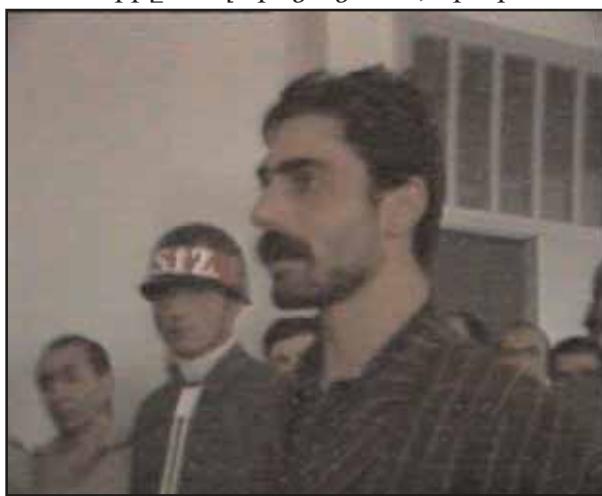
7 Օգոստոս 1982-ին, Հ.Ա.Հ.Գ.Բ.-ը Թուրքիոյ մայրաքաղաք Անգարայի «Էսենպողա» միջազգային օդանաւակայանին մէջ իրագործեց «Կարին» գործողութիւնը՝ յարձակում գործելով ոստիկանատան վրայ: Զինեալ բախումներուն ընթացքին նահատակուեցաւ Զօհրապ Սարգիսեանը, իսկ ծանր վիրաւոր վիճակի մէջ ձերբակալուեցաւ Լեւն Էքմեքճեանը: Ան բրբայատուկ կտտանքներէ եւ խոշտանգումներէ ետք, թրբական զինուրական դատարանի ձեւական դատավարութեամբ մը, նոյն տարուայ 7 Հոկտեմբերին մահուան կը դատապարտուի, իսկ 29 Յունիար 1983-ին կախաղան կը հանուի:

Լեւնը հայոց նորագոյն պատմութեան միակ անձն է, որ կախաղան կը քարձրացնիր:

Լեւն Էքմեքճեանի՝ կախաղանի չուանով մահէն անմահութիւն անցնելէն ճիշդ 30 տարի ետք, անոր ընտանիքը՝ Թուրքիոյ Ներքին Գործոց Նախարարութենէն կը պահանջէ իր որդույն դիակը յանձնել իրեն: Այս կը տեղեկացնէ թրբական «Ռատիքալ» պարբերականը: Դիմումին մէջ ընտանիքը պահանջած է Թուրքիոյ Ներքին Գործոց Նախարարութենէն՝ յայտնել Լեւն Էքմեքճեանի թաղուած վայրը: Ընտանիքը տեղեկացուցած է, որ պատախան ստանալուն պէս պիտի պահանջէ իրեն յանձնել որդիին ածինը, որմէ ետք կը նախատեսուի յուղարկաւորութիւն կազմակերպել Ֆրանսայի մէջ: «Անցեալին առկայ պայմաններու եւ անհանգստութիւններու պատճառով, անոնք չէին կրցած այցելել շիրիմին: Հաշուի առնելով ԱՍՍԼԱ-ի նկատմամբ վերաբերմունքը՝ ընտանիքին անհանգստութիւնը շատ աելի հասկնալի կը դառնայ», - նշած է Էքմեքճեան ընտանիքի փաստաբանը Էրէն Քեսքինը: Ան յիշեցուցած է, որ Լեւնին դատավարութիւնը տեղի ունեցած է առանց պաշտպան փաստաբանի առկայութեան, որուն հետեւանքով դատա-

Զօհրապ Սարգիսեան եւ Լեւն Էքմեքճեան՝ գործողութենէն հաշուած ժամեր առաջ:

Լեւն Էքմեքճեան թրբական դատարանին մէջ:

Կեանքի Կարուսել - Ո՞ԻՐ ԷՌ ՏՂԱՆԵՐ, ՈՐ ԵԼԱՌ ՍԱՐՏԻ (ԱՍԱԼԱ-Ի ՆԱՀԱՏԱԿԻ ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԻԹՈՎ)

Աւետիս Ռազմիկ^(*)

Օգոստոս 7-ը յոյժ յիշարժան թուական մըն է մեր օրացոյցին մէջ, բայց... շատերու կողմէ անտեսուած, ոմանք անիրազեկ, ուրիշներ՝ դիտաւորեալ անտարբեր, իսկ կան նաեւ չարախինդ քննադատներ:

Ե՞րբ եւ ինչպէ՞ս այդ թուականը իւրայա-

տուկ նշանակութիւն ունեցաւ մեր նորագոյն պատմութեան մէջ:

1982-ի Օգոստոսին, իսրայէլեան բանակը շրջափակած էր Արեւմտեան Պէյրութը. սիոնական օդուժը կատաղի ոմբակոծութեան կ'ենթարկէր Լիբանանի մայրաքաղաք

(*) Բուն մականունով՝ Փոշօղեան, Երեւանի Պետական Համալսարանին շրջանաւարտ լիբանանահայ պատմաբան: Վերջին տասնամեակին կ'ապրի Կիպրոսի մէջ:

→ վարութիւնը կատարուած է ծայր աստիճան հակաժողովրդավարական կերպով:

Թրքական «Սապահ» օրաթերթը 31 Յունուար 2013-ի թիվով կը հաղորդէ, թէ իր թղթակիցները յաջողած են ճշդել, որ Լեռն Էքմէքնեանը քաղուած է Անգարայի ճէպէճի Ասրի գերեզմանատան 504-րդ կղզիի, 35-րդ հողամասին մէջ: Որեւէ քար կամ յիշատակարան չկայ, կայ միայն հողակոյտ մը: Ներքին Գործոց Նախարարութիւնը դիմումն ուղարկած է Արդարադատութեան Նախարարութեան Սիջազգային Իրաւունքի Եւ Յարաբերութեանց Գլխաւոր Վարչութեան, սակայն այստեղ ալ Էքմէքնեանի ընտանիքի փաստարանին յայտնած են, որ լստ 19 Յունուար 2010-ին փոփոխուած օրէնքին, գերեզմաններու եւ դիակներու տեղափոխման հետ կապուած հարցերով պէտք է դիմել քաղաքավետարաններուն:

Ըստ «Սապահ» օրաթերթին, Թուրքիայէն Փարիզ փոխադրութեան արտօնութիւնը առնուած է Ապրիլին, կը մնայ առողջապահութեան նահանգային կառոյցին արտօնութիւնը:

«Սփիտք»ի մէջ ատենին տեղեկացուցած էինք, որ Լեռն Էքմէքնեանին քոյրը՝ Վարդուիին բանաստեղծուի Սիլվա Կապուտիկեանին հետ 14 Յուլիս 2001-ին այցելած էր Եռաբլուրի պանթէոնին մէջ Հ.Ա.Հ.Գ.Բ.-ի նահատակներուն յիշատակին կառուցուած համալիրը եւ ծաղիկ գետեղած հոն: Ինչքա՞ն նախընտրելի է, որ նահատակ Լեռն Էքմէքնեանին քոյրն ու եղբայրը իրենց համաձայնութիւնը տան իրենց հերսո նահատակ եղբօր աճիւնները Փարիզի փոխարէն Հայաստան՝ հայրենի հող տեղափոխելու եւ հոն, ալեհեր Մասիսին նայող հայ ազատամարտիկներու այս եղբայրական պանթէոնին մէջ հանգչելու ընտրանքին՝ այդպիսով, հայրենի զանգուածներու յատուկ հոգածութեան ու յարգանքին մշտապէս արժանանալով, թէեւ կը կասկածինք, որ Թուրքիոյ պետութիւնը անոր դիմանձնէ:

Ընդգեցուցիչ է, որ Հ.Հ.-ի իշխանութիւնները Լեռն Էքմէքնեանին, Զօհրապ Սարգիսեանին, Մկրտիչ Մատարեանին եւ Թուրքիայէն ուրիշ այլ երկիրներու մէջ քաղուած նահատակներուն աճիւններուն գերութենէ փրկութեան հարցով բնաւ չգրադիր... Եւ դեռ Հայոց Յեղասպանութեան միջազգային ճանաչումն կը ճառախօսեն...

ԱՆՍՈՒԱՑ ՅԻՇԱՏԱԿ

քը. կացութիւնը ահաւոր վատթարացած էր ուազմա-քաղաքական զարգացումներու հետևանքով, երբ Խսրայէլ-պաղեստինցիներ ճակատումը հասած էր իր ամենաարիւնալի հանգրուանին: Պաղեստինցի ղեկավարներէն ժորժ Հապաշ կը խոստանար Պէյրութը վերածել նոր Սթալինկրատի՝ ակնարկելով պաղեստինեան պաշտպանութեան՝ ընդէմ նախայարձակ սիոնական բանակին: Կենցաղային եւ ընկերային պայմանները դարձած էին հեղձուցիչ՝ երբ մահու-կենաց գօտեմարտը Պէյրութի դարպաներուն դարձած էր անխուսափելի ճակատագիրը: Միջազգային ուշադրութեան կեդրոնը հերոսական Պէյրութն էր, որ վերջին ճիգը կը թափէր գոյատեւելու, տոկալու եւ դիմադրելու համար: Արեւելեան Պէյրութ կը գաղթէին երամ-երամ անտուն եւ անօթեւան ընտանիքներ. հացի եւ ջուրի կարօտ ժողովուրդը խելակորոյս կը վագէր աջ ու ահեակ:

Մենք մեր շէնքի ապաստանարանի նկուղին մէկ անկիւնը կուչ եկած, դողահար, կը լսէինք հրէական անագորոյն հարուածներուն ահեղագոռ դղրդիւնները, կ'ապրէինք անոր քանդիչ ցնցումները եւ տեղատարափ ականներուն կործանիչ սարսափները: Բնականաբար, այդ օրերու սովորութեան համաձայն, կը հետեւէինք ձայնասփիւթիւրաքանչիւր լուրին, անակնկալ հաղորդումին կամ մէկ նորութեան՝ միշտ դրական յայտնութեան մը ակնկալիքով. աւետիսի մը յուսահատ սպասումով: Օգոստոս 7-ի լուրերու հաղորդումներուն մէջ, յանկարծ Պէյրութի իրադարձութիւնները կը կանխէ «Ժէյշ ալ-Մըրրի ալ-էրմենի» անունը. ուրեմն՝ Հայաստանի Ազատագրութեան Հայ Գաղտնի Բանակը (ԱՍԱԼԱ) անգամ մը եւս պատժիչ գործողութիւն կատարած է. կը պարզուի՝ այս անգամ Թուրքիոյ որջը՝ Անդարայի իսէնպողա օդանաւակայանին մէջ:

Երկու մարտիկներ՝ Զօհրապ Սարգիսեան եւ Լեւոն Էքմէքճեան հերոսական խոյանքով մը մահացու հարուած տուած են թրքական իշխանութիւններուն՝ զգետնելով 9 ոստիկաններ եւ վիրաւորելով 82 ուրիշներ:

Մեր շէնքի ապաստանարանը թափնուած արար դրացիներ դժգոհութեամբ կը մոմուան.- հիմա Խսրայէլ պաղեստինցիները պատժելու համար կը ոմբակոծէ Պէյրութը, արդեօ՞ք օր մըն ալ Թուրքիա հայերը պատժելու համար պիտի յարձակի Պէյրութի վրայ: Իրենց մտավախութեան եւ հեգնանքին դիմաց, մտովի եւ հոգեպէս գոհունակ կը զգամ ինքինքս, հպարտութեամբ կը լեցուիմ, որ մենք ալ ունինք խիզախ եւ արի երիտասարդներ, որոնք ինքնամոռաց գործողութիւններով լարուած կը պահեն թշնամին, ահ ու դողի կը մատնեն մեր ոխերիմ ոսոխւը: Մենք ալ ունինք որձութիւնը եւ ազգային առնականութիւն: Մեռած չէ պայքարի հաւատացող եւ հրացանին կառչած երիտասարդութիւնը:

Էսէնպողայի «Կարին-էրզրում» գործողութիւնը, կատարուած «Խրիմեան Հայրիկ» եւ «Նահատակ Փիէր Կիւլիւմեան» քոմանտոներուն կողմէ (Զօհրապ Սարգիսեան եւ Լեւոն Էքմէքճեան), 1975-1984 թուականներուն ԱՍԱԼԱ-ի իրագործած ամենադիպուկ եւ թիրախային գործողութիւնը հանդիսացաւ «Վան» գործողութեան, իսթանպուլի «Ծածկած Շուկայ»ի յարձակման եւ բազմաթիւ թուրք դիւանագէտներու զգետնումի շարքին: Թրքական իշխանութեանց համար անսպասելի եւ ջղագրգիռ դարձնող սխրանք մը, որ ապացուցեց, թէ Թուրքիա անխոցելի չէ հայ բազուկին դիմաց՝ որ ծարաւի է արդարութեան, վրէժի ու տէրն է իր դատին ու պահանջատէրը իր բռնախլեալ իրաւունքներուն:

Անգարայի գործողութեան ընթացքին թուրք զինուորներու գնդակներով կը նահատակուի Զօհրապ Սարգիսեանը, իսկ Լեւոն Էքմէքճեան կը ձերբակալուի, կը տարուի բանտ եւ 29 օգոստուար 1983-ին բանտին մէջ դատական վճիռէ ետք կը բարձրանայ կախաղան: «Կարին» գործողութիւնը կը քանդակուի հայ ազատագրական պայքարի պատմութեան տարեգրութեան մէջ, որ 19-րդ դարու վերջէն սկսած ցայսօր կը շարունակուի տարբեր տարողութեամբ

ԱՆՍՈՌԱՑ ՅԻՇԱՏԱԿ

Եւ տարբեր վայրերու մէջ:

Այսպիսով, ԱՍԱԼԱ Օգոստոս 7-ը կը յայտարարէ Հայ Նորագոյն Զինեալ Ազատագրական Պայքարի Նահատակի Օր: Մեր օրացոյցին վրայ կ'աւելնայ օր մը յիշատակելի, նշելի եւ խորհրդածելի: Տեղին է նշել, որ այդ ճամբուն վրայ ինկան տասնեակ մը երիտասարդներ՝ երբեմն թրքական փամփուշտներով, յաճախ անոնց գործակալներուն կողմէ եւ ցաւ ի սիրտ՝ նաեւ եղբայրասպան գնդակներով:

1975-1984 թուականներու սփիւռքահայ երիտասարդութեան զինեալ պոռթկումը լուռթեան, անտարբերութեան եւ թրքական ժխտողականութեան դէմ տրամաբանական շարունակութիւնն էր հայրենի հողին սկսած ազատագրական պայքարին. անոնք շարունակեցին հայ պայքարին լաւագոյն աւանդոյթները, որ կը սերի Սասնոյ եւ Զէյթունի ապստամբութիւններէն մինչեւ Մուշի Առաքելոց վանքի կոփւ եւ Վանի ինքնապաշտպանութիւն: Ան եղաւ օղակը պատմական անցեալէն դէպի արցախեան ազատամարտ երկարող շղթային. ոգին, մղումը եւ հերոսականութիւնը նոյնն են. ան օրինաչափ հանգրուան մըն էր հայ պահանջատիրութեան երթին: Անոնց ստեղծած միջազգային աղմուկը, հայ երիտասարդութեան թմբիրէն զարթնումը, Հայ Դատին ծանօթացումը, քարոզչական արձագանգները եւ քաջասիրտ ու գգեանիչ հարուածները յարգանք եւ պատկառանք պարտադրեցին շատերու. համակրական մթնոլորտալ ստեղծուեցաւ: Իսկ ամենակարեւորը՝ թրքական կողմը իմացաւ, որ թալէաթներու երազը իրականացած չէ, Լօզանի դաշնագիրով թաղուած Հայկական Հարցը լուծուած չէ, հայ տարրը չքացած չէ: Աւելին, Թուրքիոյ արտաքին դիւանագիտութեան բարձրաստիճան պաշտօնեայ մը կը խոստովանէր, որ Թուրքիա լուրջ տագնապ ունի դիւանագէտ քատրեր պատրաստելու, քանի շատեր կը վախնան միանալու դիւանագիտական անձնակազմին՝ ԱՍԱԼԱ-ի հարուածներուն պատճառով: Թուրք երիտասարդ դիւանագէտներ արդէն կը հրաժարէին

ծառայելէ իրենց երկրին գեսպանատուներուն եւ հիւպատոսարաններուն մէջ: ԱՍԱԼԱ-ն շառաչուն հարուած տուած էր Անգարայի իշխանութիւններուն:

Այս օրերուն, ի՞նչ խրաչեցուցիչ խոպոտայներ կը լսուին ԱՍԱԼԱ-ի աղաքը «ահաբեկիչ», «տեռորիստ» անուանողներու կողմէ (Սուրէն Սուրէնեանց, Ռիչըրտ Կիրակոսեան, Արմէն Կաքաւեան, եւն.): Անոնք որ իրենց կեանքը նուիրաբերեցին հայրենիքին ու ազգին, երկրորդ անգամ կը նահատակուին իրենց պահպանողական, թուլամորթ եւ չի հաշիւներ ունեցող ազգակիցներուն կողմէ: «Կեանքի կարուսել»ը մեր հերոսները կը դարձնէ անտեղի թիրախներ. քննադատութեան եւ մեղադրանքի նշաւակներ: Ո՞ր ժողովուրդը իր հերոսները այդպիսի՝ մոռացութեան եւ դատապարտումի կ'ենթարկէ արդեօք: «Կեանքի կարուսել»ը եթէ արդար է, ԱՍԱԼԱ-ի Նահատակի Օրը կը դարձնէ համազգային նշանակութիւն ունեցող օրուան, բայց արեւմտասէր եւ քծնապաշտ մեր շրջապատին մէջ հերոսները տեղ չունին. զէնքի եւ պայքարի տղաքը դիրք ու շքանշան չունին: Իրօք, ամօթալի փաստ է, որ կեանքը հեգնած, վայելքը արհամարհած, փափուկ սալոնները անտեսած եւ նահատակութեան ճանապարհը բռնած մեր յաւերժի ճամբորդ ԱՍԱԼԱ-ի նահատակները դարձեալ կ'իշնան... այս անգամ հարազատ արիւնակիցներու եւ իրենց սիրելի ժողովուրդին կարգ մը վաճառուած կաչաղակներու ձեռամբ: Անոնք թող չմոռնան որ ԱՍԱԼԱ-ն մէկ մասնիկն է մեր ժամանակակից պատմութեան. անոր նահատակները՝ բաղկացուցիչ տարրերը մեր հերոսականութեան. աւելին՝ գոտեպնդիչ եւ սրտապնդիչ տիպարները հայրենասէր երիտասարդութեան:

Մինչ՝ ԱՍԱԼԱ-ի նահատակի օրուան առիթով, զիրենք յիշող հայ պահանջատէր ոգիին հաւատացողները կը գոռան՝

Ո՞ւր էք տղաներ, որ ելաք մարտի...

[արտատպուած «Արարատ» օրաթերթի 7 Օգոստոս 2013-ի համարէն]

ՔԱՐՎԱԽԱՌԻ ԱԶԱՎԳՐՈՒՄԸ

1992-ին, ՀՀ-ի Պաշտպանութեան նախարարին հրամանով կազմուեցաւ 5-րդ վաշտը: Վաշտի կազմին մէջ ընդգրկուեցան Վանաձորի «Վանաձոր» և «Նժդեհ Ա.Ի. Մ.» (Ազգային Ինքնորշում Միաւորում) ջոկատներու հիմքին վրայ ստեղծուած մորօ-հրաճգային (զրահապատ կառք) 2 գումարտակներ եւ 1 հրետանային բաժին: Հրամանատարներ նշանակուեցան Կամօ Յովհաննիսեանը, Արշալյոս Փայտեանը եւ Ժորա Մեջինեանը: Գումարտակը՝ Կամօ Յովհաննիսեանի հրամանատարութեամբ կազմուեցաւ «Վանաձոր» ջոկատի հիմքի վրայ, որուն մեջ մտան նաև տղաներ «Յատուկ Գունդ»-ն, «Զօրավար Անդրանիկ», «Մեծն Սուրատ» ջոկատներէն: Գումարտակի հրամանատարի առաջին տեղակալ նշանակուեցաւ Լիպարիտ Ղոլեանը, շտապի պետ՝ Հրայր Յարութիւնեանը, թիկունքի գծով տեղակալ՝ Սոլրատ Մարգարեանը (քաղաքային խորհուրդի պատգամատրուներ), անձնակազմի գծով տեղակալ՝ Եուրա Ստեփանեանը, սպառազինութեան գծով տեղակալ՝ Ստեղովա Ղետնդեանը, հրետանիի գծով օգնական՝ խմբապետ Արգարեանը՝ (միակ զինուորական կրթութիւն ունեցողը), զինծառայողներու սոցիալ-իրաւական հարցերու գծով տեղակալ՝ Քերոր Սարուխանեանը, հետախուզութեան պետ՝ Արքուր Ռուկանեանը (Պասմաշ): Գումարտակը տեղակայուեցաւ «Ծիծեռնակ» ճամբարին մէջ: Մինչեւ Քարվաճառի գործողութիւնը «Վանաձոր» ջոկատը մարտական մկրտութիւն ստացաւ ՀՀ-ի արեւելեան սահմաններու պաշտպանութեան ու Լ.Դ.Ի. Մ.-ի ինքնապաշտպանական մարտերուն մէջ, Լաշինի միջանցքի պաշտպանութեան ժամանակ:

Յունուար-Փետրուար 1993-ի ընթացքին է որ գօրամասը կազմաւորուեցաւ ու համալրուեցաւ: Փետրուարի կէսերուն սկսան հետախուզական աշխատանքները Քարվա-

ճառի շրջակայրին մէջ: Ուազմական գործողութիւնը կ'ընթանար զայտնիութեան պայմաններուն մէջ՝ հրամանատարներու մակարդակով: 22 Մարտին, մինչեւ այս գումարտակին՝ սահմանային գօտիին մէջ տեղակայութիւր, զօրքի տեղաշարժման ժամանակ զոհուեցան 3-րդ առանձին մորօ-հրաճգային վաշտի զինուորներ Արքատի Պաղտասարեանը եւ Սպարտակ Վարդանեանը: Հրաման կ'արձակուի երեք բարձունքներու վրայ գտնուող հակառակորդին յենակետերը վերադարձնելու: 25 Մարտի՝ լոյ 26-ին թշնամիին յենակետերը կ'անցնին գումարտակին վերահսկողութեան տակ, հակառակորդը կու տայ մեծ կորուստներ: Հայկական կողմը զոհեր ու վիրաւորներ չունենար:

27 Մարտին գումարտակը կու տայ առաջին զոհը՝ Արտաւազդ Սիմոնեանը: Հակառակորդը հրետանիի աջակցութեամբ կը փորձէ վերագրաւել կորսնցուցած դիրքերը: Կոհիին մէջ կը վիրաւորուին Մարքին Միսկարեանը, Վալթեր Սահակեանը եւ Սէյրան Սարգսեանը:

Քարվաճառի ազատազրման գործողութիւնը սկսաւ 1 Ապրիլին: Նոյն օրը զոհուեցան Գուրգէն Սահակեանն ու Արքուր Բեգլարեանը: Ուազմական յաջող գործողութեամբ՝ 2 Ապրիլին ազատազրուեցաւ շրջանի կենդրոն Քարվաճառը՝ պատմական Հայաստանի՝ Մեծ Հայքի Ծար գաւառի հինաւուրց Քարավաճառ գիւղը, յետագային՝ Հանդարերը: Միաժամանակ երեք ուղղութիւններով յարձակումներ իրականացուցին «Լեռնիտ»-ի ջոկատը՝ հրամանատարութեամբ Յովսէփ Յովսէփեանի, եւ 3-րդ մորօ-հրաճգային վաշտը՝ զնդապետ Ալեքսանտր Թազագուլեանի հրամանատարութեամբ: Գործողութեան ընդհանուր հրամանատարութիւնը յանձնուած էր զնդապետ Եուրի Խաչատրովին: Գործողութեան ընթացքին Զայքենդ գիւղին մօտ մեր առաջապահ

Վաևաձորի «Արծուաշէն
Եւ Որդիներ»
հայրենակցական
հասարակական
կազմակերպութեան Եւ
Երկրապահ
Կամաւորականների
Միութեան համատեղ
կազմակերպած
միջոցառումներն,
Նուիրուած Քարվաճառի
ազատգրման 20-
ամեակին, 2 Ապրիլ 2013:

զօրախումբը հակառակորդի վերջապահ զօրախումբի ծուղակին մէջ կ'իյնայ, որուն պատճառով կը զոհուին գումարտակի հրամանատարի տեղակալ Լիպարիտ Ղոլեանը, դասակի հրամանատար՝ աֆղանական պատերազմի վերերան Էտուարտ Պետրոսեանը, դիպուկահար՝ (արձակազէն) Խաչատուր Յարութիւնեանը, հետեւակի մարտական մեքենայի մասնագէտ-մեքենագէտ Ահարոն Պաղտասարեանը, կապատր Ահարոն Գէորգեանը, նմբասպայ Սերեոժա Մարգարեանը, հետախոյզ Գագիկ Խոսրովեանը եւ 3-րդ մոթօ-հրաձգային վաշտի պարտադիր ծառայութեան զինծառայողներ՝ Ալավերտին Յովիկ Մուրատեանը եւ Էտիկ Արզումանեանը: Գումարտակը կու տայ 18 վիրաւոր, որոնք մարտեր մղելով դուրս կու գան ծուղակէն: Հակառակորդը զլսովին կ'ոչնչացուի: Յառաջացող մեր զօրամասերը 3 Ապրիլին Նատիրխանի գիւղի ճամփարաժանին մէջ կը միանան Մոնթ Սելքոնեանի զօրախումբին եւ կը կանխուի հակառակորդին կողմէ սպասուող հակայարձակումը: Ամսուն 3-էն սկսեալ գումարտակը կը տեղաբաշխուի Ջիլիչլի գիւղին մէջ: Ամսուն 8-ին կը զոհուի Կամօ Քոչարեանը: Ամսուն 11-ին գումարտակը կը շարժի դէպի Եանշակ եւ Եանշակ Պիճա

բնակավայրերուն ուղղութեամբ: Յառաջ խաղացման պահուն կը զոհուին Ժորա Սեղինեանն ու Գերասիմ Յովսէփեանը: Երկու օր ետք հիւանդանոցին մէջ կը մահանայ Վրոյր Պետրոսեանը: Սեր մարտիկներէն ուրք կը վիրաւորուին: Գումարտակը 11 Ապրիլէն յետոյ կը տեղաբաշխուի Եանշակ գիւղի դպրոցին մէջ, ուրկէ կ'իրականացնէ Օմարի լեռնանցքին պաշտպանութիւնը, որուն ընթացքին կը զոհուի Վաչիկ Այվաղեանը:

Մինչև զինադարը գումարտակը կը մասնակցի ճաեւ Լ.Դ.Հ.-ի Մարտունիի, Մարտակերտի, Հատրութի և Հ.Հ.-ի արեւելեան սահմաններու պաշտպանութեան:

1996-ին գումարտակը կը լուծարուի: Մարտական գործողութիւններու ընթացքին ջոկատէն եւ գումարտակէն 24 հոգի զոհուած են, վիրաւորուած՝ 38 հոգի, 45-ը արժանացած են Հ.Հ.-ի, 24-ը՝ Լ.Դ.Հ.-ի պետական պարգեւներու, իսկ Յովիկ Յարութիւնեանը արժանացած է Լ.Դ.Հ.-ի «Մարտական Խաչ» 2-րդ աստիճանի շքանշանի:

Վանաձորի «Արծուաշէն Եւ Որդիներ» հայրենակցական հասարակական կազմակերպութեան եւ Երկրապահ Կամաւորականների Միութեան համատեղ ոյժերով 2 Ապրիլին կազմակերպուեցան

ՀԱՅՐԵՆԱՏԻՐՈՒԹԻՒՆ

շարք մը միջոցառումներ՝ նուիրուած Քարվաճառի ազատագրման 20-ամեակին եւ այդ ազատագրական պայքարին իրենց կեանքը զոհած լոռեցի 9 ազատամարտիկներու յիշատակին: «Թէ-պէս այդ օրուանից անցել է քսան տարի, սակայն յաղթանակի արժեւորումն ու զոհուած ազատամարտիկների յիշատակի ոգեկոչումը ժամանակակիցներիս պարտք է: Մեր յարգանքի տուրքը մատուցելով զոհուած ազատամարտիկների յիշատակին եւ մէկ անգամ եւս փառարանելով ազատամարտի մերօրեայ հերոսներին, լեզենդներին [առասպելներուն, - «Սփ.»] - ում հետ աշխատելու, ստեղծելու պատիւն ունենք - հերթական անգամ հաւաստում ենք, որ ոչ չի մոռացուել եւ ոչինչ չի մոռացուել», - նշեց «Արծուաշէն Եւ Որդիներ» հասարակական կազմակերպութեան նախագահ Ենուա Դուլեանը:

«Այսօր տարիներ անց նորից յիշատակում ենք եւ յիշեցնում բոլորին, որ կանք, մեր ոգին չի մեռել եւ որ մեր պայքարը շարունակում է», - ըստ Ե.Կ.Մ.-ի Վանաձորի Խորհուրդի նախագահ Ռազմիկ Մատարեանը:

Միջոցառման սկիզբը մասնակիցները այցելեցին Վազգէն Սարգսեանի կիսանդրիին եւ ծաղիկներ դրին՝ մէկ անգամ եւս յարգելով անոր յիշատակը: Այնուհետև այցելեցին Սու Նալդրանեանի եւ Լիպարիս Դուլեանի գերեզմաններուն, զոհուած ազատամարտիկներու պանթեոնին մէջ խնկարկեցին քաջարը ինկած ազատամարտիկներու յիշատակը: Կատարուեցաւ նաեւ հոգեհանգիստի կարգ: Զենարկին ներկայ էին Երկրապահ Կամաւորական-ների Միութեան երիտասարդական թենի անդամները՝ աշակերտ-աշակերտուիկներ, որոնք ծաղիկներ գետեղեցին զոհուած ազատամարտիկներու շիրմներուն:

«Մեր շատ ընկերներ իրենց գլուխը վար դրեցին այսօրուայ յաղթանակի համար, մեր պատաճի երկրապահները, իրենց հոգիի պարտքն ու պարտքի հասուցումն են անում այստեղ ծաղիկներ դնելով զոհուած-

ների շիրմներին», - նշեց Ռազմիկ Մատարեանը:

«Միջոցառումների շարքն ունի ուազմահայրենասիրական դաստիարակութեան մեծ ու կարեւոր նշանակութիւն, եւ զոնում ենք, որ նման նախաձեռնութիւնները ոչ միայն կարեւոր, այլև անհրաժեշտ են», - ըստ Ենուա Դուլեանը:

Զենարկիներուն շարքը հոս չաւարտեցաւ: Երեկոյեան, Շարլ Ազնաւորի անուան մշակոյթի պալատին մէջ տեղի ունեցաւ «Զօն Յաղթանակի» խորագիրով տօնական ու յիշատակման հանդիսութիւն: Շեմասրահին մէջ կազմակերպուած էր ցուցահանդէս՝ նուիրուած Վանաձորի ջոկատներուն:

Զենարկին ընթացքին ցուցադրուեցաւ ՄԻԳ ուստիօրներութեան պատրաստած «Կանք, Պիտի Լինենք» ժապաւէնը: Ներկայ էին ազատամարտիկներ, Հայաստանի Ազատագրութեան Հայ Գաղտնի Բանակի վերերաններ, հոգեւոր այրեր, ազատամարտիկներու ազգականներ, ուսանողներ, դպրոցականներ, զինծառայողներ: Վերջիններս հանդէս եկան ցուցադրական ելոյթներով: Օրինանքի խօսքով հանդէս եկաւ Տէր Վահան քահանայ Ազարեանը: Ելոյթ ունեցան Հ.Հ. Ե.Կ.Մ.-ի Լոռիի Մարզային Խորհուրդի նախագահ, գնդապետ Կամօ Յովհաննիսեանն ու Հ.Ա.Հ.Գ.Բ.-ի վերերան՝ Վազգէն Սիլեանը:

Երեկոյեան, հայրենասիրական կատարումներով հանդէս եկան Լոռիի մարզի կելլորն Վանաձորի լաւագոյն համոյթներն ու անհատ կատարողները:

Հանդիսութեան ողջ ընթացքին կը թեածէր հայրենասիրական ոգին, կ'ոգեկոչուէր զոհուած ազատամարտիկներուն յիշատակը:

Հանդիսութիւնը վարեց եւ հայրենասիրական քանաստեղծութիւններով հանդէս եկաւ հանրածանաչ ասմունքող՝ Շիւան Սարգսեանը:

[Արտատպուած Աքենքի «Հայաստան» շբթ.ի 8 Ապրիլ 2013-ի համարէն]

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ ՔԱՐՎԱԾԱՌ ՏԵՂԱՓՈԽՈՒԵԼՈՒ ՄՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՈՒՆԵՑՈՂԻՆ

Թամարա Գրիգորեան

Այս քաց նամակը իրապաշտօրէն կը ներկայացնէ հայ կնոջ մը փոխադրութիւնն ու ամրապինդ հաստատումը Քարվաճառի ազատազրուած հողերուն վրայ: Հոսկէ կը հասկնանք, որ ազգային դաստիարակութիւնն ու գիտակցութիւնը որքա՞ն կարեւոր են Հայրենիքի հողերը չլքելու եւ ամէն տեսակ դժուարութիւններու տոկալով անոնց վրայ ապրելու եւ զանոնք ապրեցնելու համար:

Գրութիւնը հայրենասիրական քարոզ չէ, այլ՝ հայրենատիրութեան գործնական օրինակէ բխած սիրտի խօսք:

«ՍՓԻՌՈՋ»

Բարե՛ւ:

Անկեղծ ասած՝ ես չգիտեմ, թէ ով է այս նամակի հասցէատէրն ու որտեղ է ապրում։
Բայց հաստատ գիտեմ, որ նա կա՛յ։

Երբ մօտաւորապէս մէկուկէս տարի առաջ ես ու ամուսինս (այն ժամանակ դեռ ամուսնացած չէինք) որոշեցինք տեղափոխուել Քարվաճառ, հարցերն ու կասկածները շատ-շատ էին։ Մի կողմից հասկանում ենք տարածքի զարգացման անհրաժեշտութիւնը, միւս կողմից՝ այդքան մեծ փոփոխութիւն։ Այստեղի հնաբնակները (նրանք, ովքեր տեղափոխուել են սրանից **10-13** տարի առաջ) մեզ ասում են, թէ հիմա Քարվաճառում ապրելը խաղուղար է, դուք պէտք է մի տասը տարի առաջ եկած լինէիք, որ իմանայիք, թէ դժուարութիւնը ո՞րն է։ Հիմա այստեղ լոյս կայ, ջուր կայ, հեռուստատեսութիւն, խանութներ, տրանսպորտ՝ [փոխադրանի, «Սփի.»] լաւից, վատից, անգամ համացանց կայ։ Ի հարկէ, այդ ամէնը ճիշդ է։ Բայց մենք այսօր թողել ենք երեւանը, որտեղ թատրոններ կան, համերգասրահներ, պատկերասրահներ, խանութներ՝ հազար ու մի տեսակի, ու որ ամենակարեւորն է՝ մեր մտերիմ մարդիկ։ Ինչո՞ւ եմ սա ասում։ որպէսզի պարզ լինի, որ այսօր էլ այդ տեղափոխութիւնը համարեա նոյնքան դժուար է, որքան եղել է **15** տարի առաջ, քանզի **90-ականների** վերջին Հայաստանի միւս բնակավայրերում էլ ամէն ինչ իտէալական չէր։

Վերջնական տեղափոխումից առաջ այստեղ եղել եմ երեք անգամ։ Ու ամէն երեկոյ քնելուց առաջ մտածում էի՝ արդեօք ես կը կարողանամ այստեղ ապրել։ Մի երեկոյ պատասխանը դրական էր լինում, միւս երեկոյ՝ անորոշ...

Սակայն երբ վերջնականապէս տեղափոխուեցի այստեղ՝ յաջորդ օրն իսկ հասկացայ, որ կասկածելու ու մտածելու ոչինչ չկար. հենց այստեղ ես պիտի ապրեմ ու վե՛րջ։

Ասեմ քեզ, որ այստեղ ապրող մարդիկ սովորական են, բոլորի նման, շատերն այստեղ են տեղափոխուել կարիքից դրդուած՝ նախորդ բնակավայրում յաջողութեան չհասնելով, ու Քարվաճառը նրանց կեանքը նորից սկսելու մի հնարաւորութիւն է տուել։ Կան նաեւ փախստականներ Հիւսիսային Արցախից։ Թէեւ քիչ թուով, բայց կան

ՀԱՅՐԵՆԱՏԻՐՈՒԹԻՒՆ

մարդիկ, ովքեր Քարվաճառում են տարածքի զարգացման կարեւորութիւնը գիտակցելով միայն:

Մի գուցէ գալուց առաջ պատկերացումները մի քիչ խորհրդաւոր ու միսթիք [խորհրդաւոր, «Սփ.»] լինեն, ես հիմա դրանք չեմ ցրի, բայց կը զգուշացնեմ միայն, որ սա ամենեւին էլ արկած չի, եթէ որոշել ես վերջնական տեղափոխուել: Պէտք է պատրաստ լինես դժուարութիւնների՝ կենցաղայինից մինչեւ հոգեբանական: Ոչ բոլորն են քեզ այստեղ սպասում: Նոր եկող ընտանիքների համար տներ չեն կառուցւում: Բայց դա երբեք չի նշանակում, որ դու չպէտք է գաս: Եթէ հաստատ որոշես գալ, մինչեւ քո սեփական տունը կառուցելը, քարվաճառցինները քեզ դրսում չեն թողնի: Հասկանում եմ՝ ուրիշի տանն ապրելն իր դժուարութիւններն ունի, բայց դրանք անյաղթահարելի չեն ու ժամանակաւոր են: Ասեմ, որ մեր բախտն այս առումով բերել է: Մենք այժմ հոյակապ մարդկանց տանն ենք ապրում:

Բարեկամուհիս, ով ապրում է Ռուսաստանում, իմանալով Քարվաճառ տեղափոխուելու որոշմանս մասին՝ ի հարկէ, լաւ չհասկացաւ, թէ դա ինչ է նշանակում, թէ ես ուր եմ տեղափոխուելում, բայց հասկացաւ, որ ինչոր մի տարօրինակ բան եմ անում: Ասում է՝ Ռուսաստանի օրինակով բացատրի, ասենք, Մոսկուայից ո՞ւր ես գնում: Մտածեցի, մտածեցի ու հասկացաւ, որ չեմ կարող բացատրել: Ասում եմ՝ Ռուսաստանում չկայ էդպիսի բան: Զարմացել է՝ այդ ի՞նչ է, որ Ռուսաստանում չկայ, բայց Հայաստանում կայ: Բա, ասում եմ, էդպիսի բաներ էլ են լինում, որ Հայաստանում կան ու Ռուսաստանում չկան: Ասում եմ՝ այդտեղ պատմութեան ընթացքում դարեր շարունակ հող կորցրած ու պետականութիւնից զուրկ մի ազգ չկայ, որ մէկ էլ յանկարծ դարաւոր կորստից յետոյ հող է ազատագրել իր արիւնով, իր երիտասարդ կեանքերի գնով... Այդտեղ հայ զինուորի արիւնով ազատագրած սրբազն հող չկայ, որին տէր կանգնել է պէտք: Հասկացա՞ր, ասում եմ, որ դու ինձ չես հասկանայ...

Իսկ դու, յոյսով եմ, հասկացար, թէ ինչո՞ւ է անհրաժեշտ, չնայած բոլոր դժուարութիւններին, մեծ ու փոքր խնդիրներին, գալ ու ապրել հէնց այստեղ: Ինչո՞ւ է անհրաժեշտ գիտելիքներդ ու կրթութիւնդ տալ այս տարածքի զարգացման ու ոտքի կանգնեցման համար:

Գիտե՞ս, ամէն օր երբ արթնանում եմ ու նայում եմ շրջապատող լեռներին, լեռների կատարների մէջ կորած ամպերին եւ հեռուից հպարտ կանգնած Մուաւին՝ հասկանում եմ, որ փրիմիթիկ [նախնական, «Սփ.»] ու անիմաստ են շատուշատ հարցեր, որ կայ մի աւելի մեծ ու հզօր ոյժ, որ օգնում է տարածքի բնակիչներին ապրել ու յաղթահարել ամէն մի փորձութիւն, հասկանում եմ, որ այս հողը վաղուց է կարօտ հայի ու որ իր զաւակներին գրկարաց է ընդունում...

Մի գուցէ սա քեզ հիմա փաթեթիկ [հոգեյոյզ, «Սփ.»] թուայ, բայց սա ես առանց որեւէ պաթոսի [Վերամբարձութեան, «Սփ.»] զգում եմ ամէն օր, ամէն անգամ քարվաճառցի փոքրիկների հետ ներկայացման փորձ անելիս, հարցազրոյցի գնալիս, մարդկանց հանդիպելիս ու շրջանի գիւղերն այցելելիս:

Քարվաճառցի բնակիչ Թամարա Գրիգորեան

4 Փետրուար 2013

[Արտատպուած Թորոնթոյի «Լուսաբաց» շաբաթաթերթի 16 Մարտ 2013-ի համարէն]

ՀՐԱՄԱՆՏԱՐՆԵՐԸ՝ ԶՈՐԻ ԲԱԼԱՅԵԱՆԻՆ

Արցախեան Ազատամարտի Հրամանատարների Յայտարարութիւնը Հգուշացում Զօրիբալայեաններին

Մենք՝ որպէս Արցախեան ազատագրական պատերազմի հրամանատարներ, զինուած պայքարով ու արեամբ վաստակած իրաւունքով մեր մարտական ընկերների, Յայրենիքի համար զիհուած հայորդիների եւ նրանց սերունդների անունից յայտարարում ենք.

Յայաստանի ինքնիշխանութիւնը, նրա տարածքային ամբողջականութիւնը, այդ թւում՝ Արցախի ազատագրուած հողերը կամ դրանց որեւէ մասը մեկ այլ պետութեանը կամ վերպետական կառոյցին զիշելու, ինչպէս նաեւ այդ արժեքները սակարկութեան առարկայ դարձնելու վերաբերեալ

Զօրի Բալայեան

հրապարակային յայտարարութիւնները կամ գաղտնի համաձայնութիւնները դիտուելու են որպէս պետական եւ ազգային դաւաճանութիւն:

Ուստի նման դաւաճանական գաղափարների հեղինակներն ու տարածողները պատասխանատուութիւն են կրելու օրենքի եւ համազգային դատաստանի առջեւ:

Արցախեան ազատամարտի դաշտային հրամանատարներ.

- Վլադիմիր Աղասարեան՝ Ասկերանի պաշտպանական շրջանի գումարտակի հրամանատար, «Մարտական Խաչ» շքանշանի ասպետ,
- Կահան Բաղասեան՝ Յադրութի պաշտպանական շրջանի 1-ին գումարտակի հրամանատար, «Մարտական Խաչ» շքանշանի ասպետ, Ներկայումս՝ Արցախի Ազգային Ժողովի պատգամաւոր,
- Յենրիխ Յակոբեան՝ Ստեփանակերտի պաշտպանական շրջանի 1-ին գումարտակի (Բեկոր Աշոտի Գումարտակ) հրամանատար,
- Արթուր Սարգսեան՝ Յադրութի պաշտպանական շրջանի 4-րդ գումարտակի հրամանատար, «Մարտական Խաչ» շքանշանի ասպետ,
- Ժիրայր Սեֆիլեան՝ Շուշիի Առանձնակի Գումարտակի հրամանատար, «Մարտական Խաչ» շքանշանի ասպետ,
- Ռոմելս Ֆաթեան՝ Յադրութի պաշտպանական շրջանի 2-րդ գումարտակի հրամանատար, «Մարտական Խաչ» շքանշանի ասպետ:

24 Հոկտեմբեր 2013

ԱՐՏԱԳԱՂԹԸ

Հայաստանէն արտահոսքին մասին շատ կը խօսուի ու կը գրուի, սակայն տակալին անոր առաջքը չառնուեցաւ:

Ըստ Հ.Հ.-ի Տարածքային Կառավարման Նախարարութեան Միկրացիոն [գաղթ,- «Սփ.»] Պետական Ծառայութեան հրապարակած ցուցանիշներուն, վերջին երեք տարիներուն Հայաստանէն արտազառողներուն թիւը աճած է: Ըստ նոյնին, եթէ 2001-էն մինչեւ 2010 Հայաստանէն արտագաղթած է տարեկան 57 հազար հոգի, ապա 2010-էն մինչեւ 2012 արտագաղթողներուն տարեկան թիւը հասած է 130 հազարի: Նոյն աղբիւրը կը նշէ, թէ 2013-ի առաջին կիսամեակին, Հայաստանէն մեկնածներուն թիւը աւելի է քան` ժամանդներուն թիւը: Այսպէս, տարբերութիւնը հանրակառքերով՝ 53,480 հոգի աւելի, օդային ճամբով՝ 40,654 հոգի, իսկ երկարուղային ճամբով՝ 878 հոգի:

Արտագաղթին պատճառները շատ են՝ տնտեսական, ընկերային, աշխարհա-քաղաքական եւ այլն:

Ըստ ազգաբան-ընկերաբան Միհրան Գալստեանին, «Խրաքանչիւր արտագաղթողի ընտանիքի հետեւում աւելանում է եւս մէկ լրուած զիւղ կամ ընտանիքներ, ամուսնալուծուած ընտանիքներ, լրուած, անկայուն ընտանիքներ, որոնք իսկապէս լուրջ մարտահրաւէր են մեր հանրապետութեան համար: Արտագաղթի բարձր ցուցանիշներ են գրանցուում յատկապէս լեռնային, նախալեռնային ու սահմանամերձ շրջանների լրուած կամ դատարկուող զիւղերում, դա մէկ անգամ եւս կարող է բոլացնել մեր պաշտպանական համակարգը»:

Դժբախտաբար, Հայաստանի մէջ ներգաղթի ու արտագաղթի ուղղութեամբ հոգերանական, ընկերային լուրջ աշխատանքներ չեն կատարուիր:

«Պետական քաղաքականութիւնն ամե-

նակարեւորն է: Մի շարք երկրների փորձը ցոյց է տալիս, թէ ինչպիսի՞ն է տրամարանութիւնը՝ ապրել քո երկրում, աշխատել այլ երկրներում, վերադառնալ քո երկիր: Բազմաթիւ երկրների մօտել [օրինակ,- «Սփ.»] կայ միկրացիայի [գաղթ,- «Սփ.»], որը հանրատորութիւն է տալիս, որպէսզի այսպիսի վայրի արտագաղթը տեղի չունենայ, որ մարդ մնայ իր երկրում՝ աշխատի դրսում, այնուհետեւ վերադառնայ իր երկիր, մինչդեռ Հայաստանում օրէնք գոյութիւն չունի արտագաղթի վերաբերեալ», - կ'ըսէ Գալստեանը:

shamshyan.com կայքէջէն կ'իմանանք, որ 26 Ապրիլին «Մալաքիա» տօնավաճառին մօտ հաւաքուած 4000-է աւելի տօնավաճառին մէջ աշխատող քաղաքացիներ եւ իրենց պարագաները կը գանգատէին, թէ տօնավաճառին դեկավարութիւնը վարձավճարները կը բարձրացնէ, իսկ անդին, տօնավաճառին տաղաւարներուն վիճակը անբարենպաստ պայմաններու մէջ լրուած է: Բոլորը կը խնդրէին, որ վիճակը տեղ մը չհասնի, ուր հազարաւոր ընտանիքներ ստիպուած ըլլան արտագաղթելու:

Լարիսա Փարեմուզեանը 10 Յունիս 2013-ին հետ.ամ կայքէջին մէջ կը գրէ թէ 9 Յունիսին Հ.Հ.-Վրաստան սահմանին վրայ տեսած է զանազան շրջաններէ Հայաստանի Հանրապետութեան մօտ 700 քաղաքացիներ, որոնք փոխադրակառքերով կ'ուղղուէին դէպի Ռուսիա: Ըստ Լարիսայի,

այս արտագաղթողները Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահական ընտրութիւնները, անզործութիւնը, ցած աշխատավարձերը եւ պարտքերու տակ կրիլը պատճառ տուած են իրենց հեռանալուն: Շատեր հողամշակ գիւղացիներ են: Մեծամասնութիւնը կը վիճաբանէր, որ Հ.Հ.-ի կառավարութիւնը ամէն կարելին կ'ընէ ստիպելու զիրենք որ հեռանան Երկրէն, ոճանք ալ այն կարծիքին էին, որ պետական պաշտօնեաներու՝ քաղինօններու մէջ մէկ օրուայ վատնած բախտախաղի դրամը եթէ կանոնաւորաբ ծախսուի, կրնայ Հայաստանի Հանրապետութեան գիւղի մը բոլոր հիմնախնդիրները լուծել:

Իսկ Արամ Ամատունի իր «Արտագաղթի Պատասխանատուն» խորագրով յօդուածին մէջ կ'ըսէ, թէ կառավարութիւնը արտագաղթին պատճառը ընդդիմութեան վրայ կը նետէ, մինչ կառավարութիւնը կրնայ արտագաղթի բոլոր դրդապատճառները ինք լուծել եւ ոչ թէ ընդդիմութիւնը: Ան կ'ըսէ. «Քանն այն է, որ մարդիկ հեռանում են շատ կոնկրետ [շօշափելի, - «Սփ.»] պատճառներից ելնելով՝ սոցիալական [ընկերային, - «Սփ.»], իրաւական, հոգեբանական: Այսինքն՝ արտագաղթն ինքնին հետեւամբն է քաղում խնդիրների, որոնք լուծելը իշխանութիւնների պարտաւորութիւնն է: ... Դրանք պէտք է լուծուեն՝ անկախ այն քանից, թէ արդեօք բնակչութիւնը դրան արտագաղթո՞վ է արձագանգում, խոհանոցային բարբասանքո՞վ, թէ՞ փողոցային պայքարով: Իսկ լուծելու իրաւասութիւնն ու պարտաւորութիւնը իշխանութիւն կրող ոյժինն է»:

Նիւ Եռքի Համալսարանի Իրաւաբանական Դպրոցն աւարտած եւ Հ.Հ.-ի Մարդկային Իրաւանց Պաշտպանի Գրասենեակի իրաւական խորհրդական, ամերիկահայ Կապրիէլ Արմաս-Գարտօնանն արտագաղթի մասին իր «Ծրջելով Հայաստանի Բնակչութեան Պարպումը. Ժողովուրդը Շարժառիթներ Կ'ուզէ Մնալու Համար»

անգլերէն յօդուածին մէջ (լոյս տեսած հետզ.ամ կայրէջին մէջ 28 Նոյեմբեր 2012-ին), ի միջի այլոց, կ'ըսէ. «Կառավարութիւնը այնպէս պէտք է ընէ, որ ժողովուրդը չուզէ ձգել երկիրը եւ ապագայի նկատմամբ վստահ ըլլայ որ պիտի կրնայ ընտանիքը պահել: Այլ ընելու համար պէտք է շեշտը դրուի «Մարդիկ ինչո՞ւ կ'ուզեն երկրէն հեռանալ» հարցումին վրայ: 2002-էն մինչեւ 2007 արտագաղթած հայաստանցիներուն 94 առ հարիրը աւելի լաւ աշխատավարձ ճարելու համար ձգեց երկիրը: 2010-ին 89 առ հարիրը ըսաւ, թէ անզործութիւնը, չքայլութիւնը կամ ցած աշխատավարձը շատ ճնշիչ են ընտանիքին վրայ: Եթէ աշխատավարձները չաւելնան, հայաստանցին պիտի շարունակէ դուրս մեկնիլ՝ անկախ անկէ թէ ինչ միջոցառումներ պիտի որդեգրէ կառավարութիւնը:

Աշխատանքի նոր տեղեր աւելցնելը դժուար է Հայաստանի մէջ, բայց՝ կարելի: Երրորդ կամ չորրորդ ծնած զաւակին յատկացուելիք գումարները պէտք է գործածութին այնպիսի ծրագիրներու, որոնց եկամուտը աւելի բարձր քազմապատկող ազդեցութիւն ունենայ, կամ նոր գործարաններու ստեղծումով շուկան զարգացնել կամ օտար ներդրումները քաջալերել: Այս միջոցառումներէն որեւէ մէկը տնտեսութիւնը պիտի զարգացնէ եւ քոյլ շտայ որ հայաստանցիները երկիրը ձգեն:

...Երբ Հայաստան մնալու պայմանաժամն իր աւարտին պիտի հասնէր, բազմարի անձերու հետ խօսեցայ ինձի համար գործ մը ճարելու եւ Հայաստանի մէջ աւելի երկար մնալու համար: Չյաջողեցայ Հայաստանի մէջ գործ մը ճարել, բայց տակաւին կը ջանան Հայաստան վերադառնալու: Աշխատանքի համար ես հայաստանցի մը աւելի արժանի չեմ, սակայն առանց աշխատանքի՝ սիհուրահայուն համար կարելի չէ, որ վերադառնայ Հայաստան ու հոն ապրի:

...Կառավարութիւնը աւելին կրնայ ընել ներգաղթի եւ Հայաստանը հայերուվ բնա-

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆԵՐՈՒ ՏԱԳԱՎՈԾ

Յայոց պատմութեան ընթացքին միշտ ուսեցած ենք կղերական կամ Եկեղեցական տագնապը, որուն հիմնական դրդապատճառը քաղաքական եղած է: Յայաստանի մեջ քրիստոնեութեան սկիզբի ժամանակաշրջանին՝ Եկեղեցին էր որ կը տիրապետէր քաղաքականութեան վրայ: Թագաւորներ եւ իշխանաւորներ կ'ենթարկուեին կաթողիկոսին եւ բարձրաստիճան կղերականներուն՝ իրես քաղաքական, ընկերային եւ տնտեսական որոշումներուն մեջ:

Պապ թագաւորն յետոյ շրջեցաւ այս վիճակը, որ կը շարունակուի մինչեւ հիմա: Աւատապետական իշխանաւորներն էին, որոնք կ'որոշէին Եկեղեցին իրավիճակը: Այս պատճառով է որ ժամանակի ընթացքին կաթողիկոսութիւններ հիմնուեցան,

տարբեր շրջաններու մէջ:

1860-ականներու սկիզբի Ազգային Սահմանադրութիւնը, օրինականացուց քաղաքացին տիրապետութիւնը կղերականներուն վրայ. շրջաններու թեմական խորհուրդները, որոնք կազմուած են աշխարհիկ անձնաւորութիւններէ, իրենք կ'որոշեն իրենց շրջանին Առաջնորդը:

1956-ի Եկեղեցական տագնապը նաեւ քաղաքական էր, հատուածամոլական կողմին գրաւումովը Անթիլիասի կաթողիկութեան, պատճառաբանելով խորհրդային ազդեցութիւնը Եջմիածնի վրայ:

Անշուշտ այս քաղաքական նպատակներուն ետին նաեւ կայ տնտեսական եւ ընկերային հատուածներու սիրաշահիլը:

Եկեղեցին, ընտանիքին եւ դպրոցին կող-

→ ԱՐՏԱԳԱԴՐԸ

կեցմելու գործին մէջ»:

Ուրիշ պատկեր մը կը պարզէ բրքական «Թուտեյզ Զաման» օրաթերթի աշխատակից Զառուր Շիրիելը իր «Գաղը՝ Հարաւային Կովկասի Ապագայի Մարտահրաւեր Մը» խորագրով յօդուածին մէջ (14 Ապրիլ 2013): Ան կ'ըսէ, թէ ըստ Կելլափ ուսումնասիրութիւններու ընկերութեան՝ նախկին խորհրդային երկիրներու մէջ պատահած գաղըի մասին 2010-2012-ին հաւաքած տուեալներուն՝ հայերը այլ երկիր փոխադրուիլ ամենէն շատ փափառողներն են (40 առ հարիւր): Գաղընու հիմնական պատճառը տնտեսական է՝ բարեկեցիկ կեանք մը ունենալ իր եւ ընտանիքին համար:

Անդին, պատկերը նոյնը չէ Թուրքիոյ մէջ: «Հիւրիյէք» օրաթերթի կայքէջի 13 Մարտ 2013-ի նիւթերէն կը տեղեկանանք, որ 2007-2011 չորս տարուայ ընթացքին Գերմանիոյ մէջ բնակող 193,000 բուրքեր, մեծամասնութեամբ երիտասարդ, վերջնականապէս վերադարձած են Թուրքիա: Հիմնական պատճառներն են Գերմանիոյ

մէջ անգործութիւնն ու ցեղային խտրականութիւնը, նաեւ Թուրքիոյ մէջ տնտեսական աւելի լաւ պայմաններու ստեղծումը: Կը նախատեսուի, որ տարեկան 55-65 հազար բուրք վերադառնայ Թուրքիա:

Հայաստանէն արտագաղթին մասին միշտ արտայայտուած ենք մեր թերթին մէջ՝ հիմնական նկատելով վերոյիշեալ պատճառներէն զատ (տնտեսական, հոգեբանական եւ ընկերային), ազգային անդրանիկեան եւ նժղեհեան դաստիարակութիւնը, որպէսզի պատանին փոքր տարիքէն կառչի հողին:

Եթէ արտահոսքը այս թափով շարունակուի, Հայաստանէն հայաքնակ մնացած այս փոքր հողաշերտն ալ կ'ամայանայ իր բնիկներէն, տեղի տալով շուրջի երկիրներու ժողովուրդներու հոն հաստատման՝ ու հայկական պետութեան վերջնական վերացնան:

Թող լաւ մտածեն բոլորը, կառավարութիւն, ընդիմութիւն եւ այլք, քանի որ այս հարցը համահայկական է եւ լուծումը համայն հայութեան ջանքերուն կը կարօտի:

քին հայկական զանգուածներուն վրայ իշխանութեան իիմսական լծակներէն մին է: Այս պատճառաւ է, որ Հայաստանի անկախացումն ետք Դաշնակցութիւնը չիեռացաւ Անթիլիասի կաթողիկոսութենեն: Այս ծիրին մէջ կ'իյնայ, 12-15 Յունիս 2013-ին Անթիլիասի մէջ կայացած Մեծի Տան Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Ազգային Ընդհանուր ժողովը, որը կուսակցական ժողով էր, քան՝ ազգային ժողով:

Պոլսոյ պատրիարքը, կ'ընտրովի պոլսահայ անձնաւորութիւններուն կողմէ, որոնք կապ ունին թրքական քաղաքական շրջանակներու հետ:

Եղած են պատմութեան մէջ Եկեղեցականներ, մանաւանդ կաթողիկոսներ, որոնք կրօնաց են Ներդաշնակութիւն հաստատել այս ազդեցութեան գօտիին եւ իրենց կրօնական առաքելութեան միջեւ: Ասուց կարգին կը դասուի Ամենայն Հայոց Վազգեն Ա. Վեհափառը: Դժբախտաբար Ներկայիս կղերականներուն մեծամասնութիւնը իրենց հոգե-բարոյական առաքինի կեցուածքը կորսնցուցած են եւ նիւթականին կառչած:

Վերի այս բացատրութիւններէն յետոյ զարմանալի չենք գտներ, որ Ներկայիս Հայկական Եկեղեցին սուր ճգնաժամի մէջ է: Ազգագրագետ Հրանոյշ Խառատեան հետեւեալ ձեւով կը բնորոշէ այս տագնապը. «... Եկեղեցին պատրաստ չէ ընթացիկ գործընթացներին արձագանգել, Եկեղեցու բարձրաստիճան հոգեւորականների մէջ բաւական թիւ են կազմում ըստ երեւոյթին մարդիկ, ովքեր օրախնդիր եւ աւելի նիւթական, քան հոգեւոր եւ հասարակական խնդիրներով են զրադուած»:

Օրինակները շատ են: Լոս Անճելըսի

գաղութեն, մանաւանդ Երիտասարդութենեն, սիրուած Պարթեւ վրդ. Կիւլիմեանի Մեծի Տան Կիլիկիոյ միաբանութենեն հրաժարումով եւ ապա արտաքսումով, մինչեւ նոյն Աթոռուն Արշաւիր վրդ. Գարուծեանի, Արարատ վրդ. Թոսունեանի, Համազասպ վրդ. Զիւրքեանի, Նաւասարդ վրդ. Մարտոյեանի, Վրոյր վրդ. Տեմիրճեանի, Արեւ վրդ. Միհրանեանի, Վազգեն արդ. Շեճինեանի, Մաշտոց վրդ. Չօպանեանի, Վարագ վրդ. Թօփալեանի, Ներսէս վրդ. Մերճանեանի, Մովսէս արդ. Պոյաճեանի եւ Ներսէհ արդ. Ծիխուկեանի կարգաթող ըլլալը (մէկ մասը՝ Եկեղեցին յուսահատելու, միւս մասն ալ կամ ամուսնանալու կամ նիւթական ապահովելու պատճառաւ):

Իսկ Մայր Աթոռի ծիրէն Ներս՝ Ֆրանսայի թեմի Առաջնորդ Նորվան արք. Զաքարեանի ծանօթ հրաժարականը, որ Եղաւ Եկեղեցին առեւտրական գործարքներէ հեռու պահելու եւ Վարչական կարգուկանոնը պարտադրելու նպատակով: Նոր չենք խօսիր Գարեգին Բ.ի կարգալոյծ ըրած բազմատասնեակ հոգեւորականներուն մասին, որոնց զգալի մասը՝ արժանաւորներն են:

Եկեղեցական կեանքն այս որակաւոր կղերականներուն քաշուիլը մեծ բացթողում մը կը ստեղծէ Ներկայիս Եկեղեցին Ներս: Բոլորն ալ անխտրաբար պատրաստ են ծառայելու հայութեան եւ Հայ Եկեղեցին, սակայն մեծամասնութեան դժգոհութիւնը մեր Եկեղեցաններու այսօրուայ զոյգ կաթողիկոսներու բացարձակատիրութեան ու քաղաքական կողմերու միջամտութիւններուն հետեւանքով, պատճառ Եղած են անոնց հեռացման:

ՄԻ' ԸՍԷՔ ՊԱՏՍԱԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԿԱՄԱՐԵՒՄԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ, ԱՅԼ ԸՍԷ'Ք' ԲՈՆԱԳՐԱԿՈՒՅ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆԱՄԱԿ 333

Արմեն Յարութիւնեան

Յայ Գրականութեան եւ գեղարուեստին «ծառայող» միջազգային անկախ պարբերաթերթ մը կայ, որ իր թիւ 17-ին մէջ (յիշել Երուանդ Օտեանի «Թիւ 17 Խաֆիէ»ն), հրամցուցած է յօդուած մը, «Epistolier» վերնագրով: Թէ ինչո՞ւ ֆրանսերէն վերնագիր մը՝ պէտք է հարցնել հեղինակին՝ պրո. Արա Արծրունիին, որ մարմաշն ունի ինքզինք ամենագետ ցոյց տալու, ինչպէս նաեւ խմբագիրին, որ դպրոցի նախկին տնօրէն մըն է:

Յետաքրքրական է գիտնալ, թէ այս խնդրոյ առարկայ յօդուածը «քիչ» մը պոռնկագրական հակումներ ունի՝ որքան ալ մէջբերուած է քանի մը հազար տարի առաջ գրուած «գրականութենէ» մը: Կ'արժէ, որ մեր գրողները որոշեն, թէ որքան յարմար է նման գրութեան մը ներկայութիւնը գրական հանդեսի մը մէջ, որ «Կամար» կը կոչուի: Յետաքրքրական է գիտնալ նաեւ, թէ խմբագրական կազմի անդամներէն ուրեմն լուր չուներ այս յօդուածն...

Նամակներէն մէկուն մէջ յիշած եմ, թէ պրո. Արա Արծրունի գրողը ինծի անծանօթ մըն է, ինչպէս անծանօթ մըն է Երգչուիի Ֆլորա Մարտիրոսեանը - հակառակ երաժշտասէր ըլլալուս: Եւ մեր պրո. նախկին տնօրէնը կը գայթակղի եւ կը սպասէ յարմար առիթին, որ պայթի:

Առիթը կը ստեղծուի երբ «Խօսնակ»ի ժրաշան խմբագիրը, պրո. Համբիկ Մարտիրոսեան կը սարքէ շնորհահանդեսը չորս գիրքերու: Ասոնք են «Մատեան Բանաւոր Խօսքի» - (խօսք՝ Սարգիս Կիրակոսեանի), Պետո Սիմոնեանի «Ակնթարթներ» (խօսք՝ Խաչիկ Տետէեանի), դոկտ. Չաւէն Մսքրեանի «Հայոց Ցեղասպանութենէն Առաջ Եւ Ետք», (խօսք՝ Պարոյր Աղապաշեանի) գիրքերն ու Արմեն Յարութիւնեանի «Նամակներ Պեյրութեն»ի Բ. հատորը (խօսք՝ Թորոս Թորանեանի): Հաւաքոյթը անցաւ շատ յաջող ու ժողովուրդը մէկնեցաւ բարձր տրամադրութեամբ:

Ներկայ գտնուած է նաեւ նախկին տնօ-

րէնը, որ ջղայնանալով - պատճառը մեզի անյայտ է - բացագանչած է մեկնելէ առաջ. «Ես մեյ մըն ալ հոս ոտքս չեմ կոխեր...» [շնորհանդեսը կայացաւ Յ.Բ.Շ.Ս.-ի «Եհրամճեան» Կերորնին մէջ, Պուրճ Յամմուտի Նոր Ամանոս թաղամաս, - «Սփ.»]: Կօշկակար բարեկամս, որ հոն կը գտնուեր, առաջարկած է. «Եթէ կօշիկները փոխէ, կրնայ գալ»: Եւ այսպէս Ա. արարը կը փակուի:

* * *

Վերջերս ՊԵՅՐՈՒԹԻ մէջ լոյս տեսաւ «Լիբանանահայ Գիրքը 1894-2012» հատորը, ուր բազմաթիւ գրողներ կան - ինծի անծանօթ: Ուրեմն մեղքս մահացու է: Մեր նախկին տնօրէնը, ինքզինքին ծրի փաստաբանի հովեր տալով կը համոզէ անծանօթ յօդուածագիրը, որ բան մը պէտք է գրել: Ու այս գրողը, մէծ զոհորութեամբ, «դուրս եկեր է իր առանձնութենէն» եւ հայ գրականութեան մասին հասեր է որոշ Եգորակացութիւններու, զանոնք բաժնելով չորս մասերու թուաբանական ճշգրտութեամբ, շուրջ մէջ ձգելով Յակոբ Օշականը:

* * *

Ընթերցողներս գիտեն որ ես իմ գրութիւններու «Նամակ Թիւ ...» վերնագիրը տուած եմ: Ասիկա դժուարին գացեր է մեր նոր Օշականին, քանի որ անոնք չեն բաղդատուիր Եղեր Կիւսթաւ Ֆլուպերի նամակներուն հետ: Այս գրողը, հեղինակն է նաեւ 4000 նամակներու, որոնք մաս կազմեր են ֆրանսական գրականութեան: Վիթթոր Յիւկոն ալ քսան հազար նամակ ունի իր բարեկամութիին հետ....:

Այս յօդուածին մէջ յիշուած է նաեւ գլուխգործոց պատմութիւնը, քոյր Էլոյիզի մը, որ 16 տարեկանին յոի կը մնայ իր 38 տարեկան ուսուցիչ Ապելառէն: Անոնք գաղտնօրէն կ'ամուսնանան, բայց յետոյ կը բաժնուին: Քոյր Էլոյիզը վանք կը մտնէ, Ապելառն ալ՝ ուրիշ վանք մը: Ապելառը կ'ամ-

ԱՆԴՐԱԴԱՐՁ

լացուի՝ իբր պատիժ, եւ կեանքը ... կը շառունակուի. հերոսը բանաստեղծ կը դառնայ եւ այլս: «Իշտե» ձեզի գրականութիւն, որ բազմած է «Կամար»ի թիւ 17-ի 17 Եջերուն վրայ....:

Եւ ռումբը կը պայթի....:

«Փրովոգացիա»:

Եւ պրն. Արա Արծրունին կը գրէ. «Յայ «εριστολιεր»ի մը միշոցաւ նետեցին գրգռութեան ձեռնոցը - ես դուրս եկայ առանձնութենես եւ բռնեցի նետուած ձեռնոցը»: Զեռնոցի ի՞նչ առատութիւն....:

Մեր պրն. Արծրունին տակաւին կ'ըսէ, թէ սամակագրութեան մասին գիրքեր չկան, մինչդեռ վերջերս լոյս տեսան Վահե-Վահեանի, Արմեն Դարեանի, Յամաստեղի, Արամ Յայկազի, Լեւոն-Զաւեն Սիլվմելեանի, Վահան Թեքեեանի եւ ծահան ծահնուրի սամականիները (վերջինը՝ երեք հատորով), իսկ Պօղոս Սևապեանի եւ Ասատուր Կիւզելեանի (Վահրամ Մավեանի հետ) սամակագրութիւններն ալ մամուլի տակ են: (Թէեւ մեր սամակագիրներուն գրածները չենք կրնար բաղդատել Վ. Յիւկոյի եւ անոր բարեկամուհիին սամակագրութեան հետ): Այսքան անտեղեակութիւն քիչ մը շատ է: Եւ պրն. Արա Արծրունին իմ սամակներս «ժանգոտած թիթեղ»ի արժանի կը գտնէ: Թիթեղը գունտ stainless steel ըլլար....:

Ինչ յիմառութիւն, որ իմ սամակներս կը բաղդատ օտար գրողներու հետ: Ինք լաւ պէտք է գիտնար, թէ ես նման յաւակնութիւն մը երբե՛ք չեմ ունեցած եւ չե՛մ ալ ունենար: Արդեօք գիրքերս ընթերցա՞ծ է: Գրաւի կու գամ, թէ՝ ո՛չ:

Պարոն խմբագիրը պէտքը զգացած է այս յօդուածեն ետք աւելցնել. «Ի պէտս Զարգացելոց» մը, որ ուղղուած է ինծի պէս «անզարգացելոց», եւ կը յիշէ պրն. Արա Արծրունին հրատարակուած գիրքերը, յօդուածները, եւ այլն... զոհելով իր թանկագին ժամանակէն... եւ առ ի վարձատրութիւն այս «ερισտοլιεր»ին, պրն. Նախկին տնօրէնը, իր ազդեցութիւնը գործածելով, Կարպիս Նազարեան Յատարակչական ֆոնտին միշոցներով յօդուածագիրէն տպագրել տուած է հատոր մը, որ «չծնած արդէն մեռած էր»... եւ ի՞նչ սանձարցակու-

թիւն՝ այդ գիրքէն օրինակ մը ինծի մակագրուած էր: Մե՛ղը Նազարեան ֆոնտին, որ այս գիրքը աւելցուցած է իր արժեքաւոր ցանկին վրայ:

Մենք չափաւոր պատասխան մը տուինք, մինչ Պէյրութէն ո՛չ մեկ գրող համարձակեցաւ «մի բան» գրել: Մենք 42 գրող ունինք Լիբանանի մէջ: Բոլորին մուսաներն ալ բացակայ են...

* * *

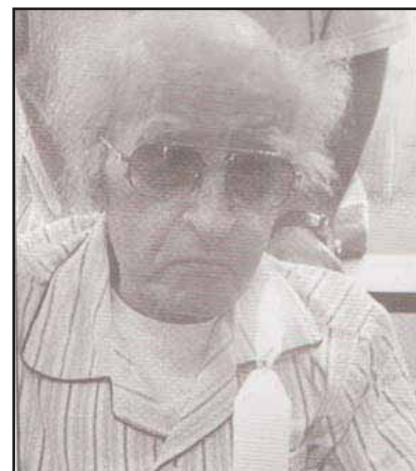
Եւ ամենէն կարեւոր. Ես վաճառական եմ եւ կը գրեմ իմ հաճոյքիս համար: Յիմա պահ մը մոռնանք հայ գրականութիւնը, բայց «Նամակ»ներուս գտած ժողովրդային ընդունելութիւնը, պէտք է համոզէ մեր բանգետ յօդուածագիրը, որ գրածներս այդքան ալ «ժանգոտած թիթեղ»ներու մէջ նետուելիք բաներ չեն: Կարելի՞ է գիտնալ, թէ մեր ամենագետը քանի՞ սամակներ եւ զանգեր ստացած է իր գործերուն լոյս տեսնելին յետոյ: Ես զանգեր եւ սամակներ ստացած եմ Դամակոսէն, Յալէպէն, Պէյրութէն, Միջանոյէն, Փարիզէն, Լուստոնէն, առաւել՝ Գանատայէն եւ Ա.Ս.Ն.-էն:

Կ'առաջարկեմ պրն. Արծրունիին, որ անպայման կարդայ երեք հատորներս (երրորդը այս պահուն մամուլի տակ է) ու Լեւոն Յախվերտեանի հետ սամակագրութիւնս եւ ... ապաշխարէ: Բարի՛ ընթերցում:

Առ այժմ՝ ցը՛:

Պէյրութ, 15/5/2013

Յ.Գ.- Այս թիւ 333 սամակս, որ մերժուեցաւ Պէյրութի հայկական «ազատ» մամուլին

Աբրահամ
Ալիքեան

կողմէ, առանց դոյզն առարկութեան լոյս տեսաւ «Նոր Օր»ի 13 Յունիսի թիւով, ի Լու Անձելը:

Ա.Մ.Ն.-Էն դարձիս իմացայ, որ այս յօդուածին տպագիրը արդէն «մաքսանենգուած» է Պեյրութ: Այդ խնդրոյ առարկայ անձերը տակաւին քար լուութիւն կը պահեն ցայօր:

Բանաստեղծ Աբրահամ Ալիքեանի մահուան առթիւ մէյ մըն ալ կարդացինք որ Լիբանանահայ Գրողներու Միութիւնը ցաւակցական գիր մը լոյս ընծայեր է մամուլին մէջ: Բանաստեղծին կենդանութեան աղաղակող լուութիւն մը պահած էին, ինչ որ անոնց առաքինութեան մաս կը կազմէ:

Ինչպէս ըսինք, մեր հայ գրողներու միութիւնը 42 անդամներէ կը բաղկանայ: Ի պատիւ անոնց, 42-Էն ո՛չ մէկը անդրադար-

ծաւ այն գարշահոտութեան, որ խնդրոյ առարկայ յօդուածը արտադրած էր: Չէի՞ն կարդացած արդեօք: Հաւանաբար: Գունէ 20 գրողներ - առաւել՝ խմբագրական կազմին անդամները - պէտք է կարդացած ըլլային, եւ կրնային իրենց ... գոհունակութիւնը յայտնել: Բայց ոչինչ: Գալ տարի կը կարդան:

Չիմա որ Պեյրութի մէջ լոյս կը տեսնէ այս «Նամակ 333»-ը, վստահ եմ, որ աւելի լայն շրջանակ մը պիտի ընթերցէ զայս: Ինչո՞ւ չէ, շատ հաւանական է, որ զայս ընթերցէ նաեւ «Կամար»ի թիւ 17-ին մէջ 17 էջնոց յօդուածը հեղինակած անձը, եւ, ախորժակի գալով, աւելի «բուրումնաւետ» յօդուածներ հրամցնէ ընթերցողներուն՝ «մաքրելով» Պեյրութի ապականած մթնոլորտը:

Առ այժմ՝ ցը՞:

Պեյրութ, 30/9/2013

ՀԱՍԿՑՈՂԻՆ ԵՒ ԶՀԱՍԿՑՈՂԻՆ ԾԱՏ ԲԱՐԵՒ

Արմեն Յարութիւնեան

«Զարթօնք»ի 21 Յոկտ. 2013-ի թիւին մէջ կը հանդիպիմ կարճ գրութեան մը «Պատմութիւն Անթեպի Յայոց»-ի Բ. տպագրութեան մասին, որուն խմբագիրն է նախկին տնօրէն մը, որ բանասէր է, բայց ոչ պատմաբան:

Այս խմբագիրը, հատորները օժտած է տեղանուններու եւ անձնանուններու ցանկով մը, որ գնահատելի է:

Բայց չհասկցայ, թէ ի՞նչ են հիմնական թերացումները, ուղղագրական, կետադրական եւ լեզուական սխալները, որ խմբագիրը «սրբագրած» է: Ես օրին կարդացած եմ այդ հատորները եւ նման «Վրիպումներ» չեմ նշմարած:

Հոս կը տարուիմ մտածելու թէ խմբագիրը ո՛չ այնթապցի է եւ ո՛չ ալ պատմաբան: Գունէ այնթապցի մը ըլլար, քանի որ այնթապցի մը կրնար այդ «գործերը» ընել եւ քիչ մըն ալ աւելին ու՝ ձեռնիհասօրէն, եւ կրնար տակաւին յաւելուածական ծանօթութիւններ հաւաքել:

Ո՛չ մէկ դիմում եղած է Պեյրութի եւ Լու Անձելըսի հայրենակցական միութեանց վարչութեանց, որոնք կրնային «Յաւելուած» «ը ճոխացնել»:

Կայ նաեւ Գ. հատորը, 1994-ին տպուած, 1151 Էջ (խմբագիր՝ պրն. Երուանդ Պապայեան), որուն մասին հաւանաբար յիշատակութիւն մը ըրած է պրն. խմբագիրը: Այս հատորըն ուսիմ մօտս 70 օրինակ. փափաքողներուն կը տրուին անվճար: Կաթողիկոսարանի գրատունն ալ եթէ փափաքի՝ կրնանք տրամադրել:

Նոր հատորները եղած են նախկինեն աւելի ծաւալուն եւ ծանր, դժուարացնելով ընթերցումը:

Կը յուսամ որ նման բացթողումներ չեն պատահիր միւս քաղաքներու յուշամատեաններու տպագրութեան առթիւ: Ծնորհակալութեան խօսք մըն ալ այնթապցի պրն. Կարպիս Նազարեանին, որ հովանաւորած է տպագրութիւնը:

10 Նոյ. 2013

ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՈՒՆ

ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ ԲՈՆԱԲԱՐՈՒԻԼ

Հ.Հ.-Ի ԵՒ ՍՓԻՌՈՋԻ ՍԵԶ

Գեղրգ Եազընեան

Ազատ լրագորդ, պատմաբան Գեղրգ Եազընեանի ստորեւ լրյա տեսնող երեք գրութիւնները կը հրատարակենք խոր ընդգուսնով եւ վիշտով, թէեւ խմբագրութիւնս համաձայն չէ այդ գրութեանց մէջ հանդիպող խիստ եւ ծանր որակումներուն, երբեմն՝ նոյնիսկ վիրատրական արտայայտութեանց եետ: Հակառակ հայոց լեզուի ճշանակութեան մասին տեղի-անտեղի ճառախօսութիւններուն եւ գրաւոր ներքողներուն, հայոց լեզուն թքավայել ցեղասպանութեան կ'ենթարկուի թէ՛ Սփիտքի եւ թէ՛ Հայաստանի Հանրապետութեան մէջ: Ցաւալի է հաստատել, թէ վերջինիս մէջ հայոց լեզուասպանութեան դերակատարներ են պատմաբաններ, բանասէրներ, խմբագիրներ եւ իրենք զիրենք մտաւորական հոչակող ուրիշ կերպարներ: Այս հայազգի արարածները անամօքարար պաշտպան կը կանգնին հայոց լեզուն իր իսկ հայրենիքին մէջ յօշտողներուն՝ ամենատարբեր սփեստութիւններով փորձելով արդարացնել իրենց դաւանական վարքագիծը՝ վասն կտոր մը հացի չխորշելով ստորաքարոշութենն եւ ստրկամտութեան զանազան դրսերումներէ: Եւ դեռ կը շարունակեն գորգոռալ ու մրտսել հայապահպանութեան եւ հայոց ինքնութեան մէջ հայոց լեզուի առանցքային դերին մասին...»

Գեղրգ Եազընեան

«ՍՓԻՌՈՋ»

ՕՐԵՆՔԻ ՈՏՆԱՐԱՐՈՒՄ

ՍԵՄԵՆՆՈՎՆԵՐԸ ԵՒ ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՈՒ^(*)

Հ.Հ.-ի նախագահին կից Յանրային խորհրդի անդամ, գրքերի հեղինակ եւ ինչոր ֆոլող-հասարակական կազմակերպութեան նախագահ, կատաղի հայերենատեաց եակ կվան Սեմեննովը վերջերս Երեւանում կայացած եւ Հ.Հ.-ի ազգային փոքրուամասնութիւնների իրաւունքների պաշտպանութեան նուիրուած խորհրդաժողովով, հերթական անգամ իր թոյնս է թափել հայերենի դէմ ու ցարստել: Ի միշի այլոց,

նա ասել է (ներկայացնում եմ բնագրի լեզուով՝ ռուսերեն՝ թիւրիմացութիւնների տեղիք չտալու համար) (**).

Ստորեւ՝ թարգմանութիւնը.

«Տա ընդգծեց, որ Յայաստանում որեւէ կաստաթուղթ ստանալու համար ամենուրեք պահանջում են գրաւոր տեսքով դիմել միայն հայերենով, ինչը հակասում է ընդունուած միջազգային կաստաթողթերին» (հասկանալի է, որ այս արարածը նկատի ունի

(*) Այս խորագիրն ու վերնագիրը տեղադրած է Երեւանեան «Ազգ» օրաթերթին խմբագրութիւնը՝ զայն թերթի 20 օգոստոս 2013-ի թիւին մէջ հրատարակելու ատեն:

(**) Ռուսերենի այբուբենի գրատեսակներ չունենալով՝ զանց կ'առնենք ռուսերեն բնագիրեն մէջբերուած հատուածը: «Սփ.»

ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՈՒՆ

Հ.Հ.-ի անունից ստորագրուած փաստաթթեր,- Գ.Ե.) («Տրուզեա Ռոսիի» [«Ռուսաստանի Բարեկամներ», - Գ.Ե.] ամսաթերթ, Երեւան, թիվ 7 (158), Յուլիս, 2013, էջ 5):

Ի դեպ, սոյն խորհրդաժողովին մասնակցել է Մոսկովյայից Եկած մի բարձրաստիճան չինովնիկ [պետական պաշտօնեայ (ռուսերէն, հեգնական), - «Սփ.»], Հ.Հ.-ում Ռուսաստանի Դաշնութեան դեսպանութեան մի ինչ-որ խորհրդական, «Ռուսկոստրուտիչեսթվո» [«Ռուսական Պետական Համագործակցութիւն» պետական գործակալութեան յապատումն է: Գործակալութիւնը Ռուսաստանի եւ աշխարհի շատ երկիրներու մեջ կը զբաղի ռուսերէնի եւ ռուսական մշակոյթի տարածման աշխատանքով,- Գ.Ե.], Հ.Հ.-ում Ներկայացուցիչն ու նրա մի քանի աշխատակիցներ, ինչը Հ.Հ.-ի ներքին գործերին միշամտելու փաստ է, որի համար սրանք պետք է պատժուեն:

Մրանք արտաքերող Սեմենովն ու նրա թիկունքին կանգնած մեծապետականները թող պատասխանեն մի տրամաբանական հարցի. իսկ Եթէ արաք, պարսիկ, չինացի կամ մեկ ուրիշ ազգութեան մարդ Հ.Հ.-ում ցանկանայ իր ազգային-պետական լեզուով փաստաթուղթ ստանալ Հ.Հ.-ի պետական ու ոչ-պետական մարմիններից: այդ դեպում՝ ի՞նչ է, Հ.Հ.-ի պետական ծառայողներն ու առհասարակ Հ.Հ.-ի բոլոր քաղաքացիները աշխարհի բոլոր պետութիւնների լեզունե՞րը պետք է իմանան: Եշութիւն: Փաստորէն, Սեմենովն ու սեմենովականները կոչ են անում աղբաման զցել Հ.Հ.-ի Սահմանադրութիւնն իր 12-րդ յօդ-

ուածով հանդերձ [Հ.Հ.-ի Սահմանադրութեան 12-րդ յօդուածը կը հօչակէ. «Հայաստանի Հանրապետութեան պետական լեզուն հայերէնն է», - «Սփ.»], մինչդեռ հենց նրանց պետք է գցել բարոյականութեան աղբանցը:

Եթէ Հ.Հ.-ի ակադեմական հայագիտական ինսթիթուլեների [իիմսարկներ,- «Սփ.»] ղեկավարներ՝ Հայոց Յեղասպանութեան Թանգարան-Ինսթիթուլի տնօրէն Հայկ Ղեմոյեանը օտարալեզու ատենախօսութիւնն է Ներկայացնում, իսկ Պատմութեան Ինսթիթուլի տնօրէն Վշու Մելքոնեանը եւ նրա յանցակիցները պաշտպանութեան ընդունելով այդ օտարալեզու ատենախօսութիւնը՝ թուրքավարի բռնաբարում են հայոց լեզուն, Հ.Հ.-ի Բ.Օ.Հ.-ն [Բարձրագոյն Որակաւորման Յանձնաժողով՝ Հ.Հ.-ի մեջ պետական մարմին, որ գիտական աստիճաններ կը շնորհէ համապատասխան ատենախօսութիւնը պաշտպանածներուն՝ ատենախօսութիւնը համակողմանի Վերաքննելէ յետոյ,- «Սփ.»] Ել, «Վերեւների» ճնշման տակ, հաստատում է «պաշտպանուած» ատենախօսութիւնը՝ հայցուրիին շնորհելով դոկտորի գիտական աստիճան [Հայկ Ղեմոյեանի դոկտորական ատենախօսութիւնը «յաջողցնելու» համար բազմից անձամբ միշամտած է Հ.Հ.-ի նախագահի անձնակազմի ղեկավար Վիգեն Սարգսեանը՝ անշուշտ կատարելով իր «շեֆ»ին քմահաճոյքը...,- Գ.Ե.], ինչո՞ւ օտարազգի սեմենովները չուզենան նոյնպես բռնաբարել հայոց լեզուն իր իսկ հայրենիքում...

«Ազգ»ի ԽՄԲԱԳԻՐԸ ԵՒ ՀԱՅՈՑ ԱԶԳԱՅԻՆ ԼԵԶՈՒՆ^(*)

Երեւանեան «Ազգ» օրաթերթի ս. թ. Օգոստոսի 20-ի համարի 2-րդ էջում լոյս էր տեսել իմ արձագանքը Հ.Հ.-ի քաղաքացի, Հ.Հ.-ի նախագահին կից Հանրային Խորհրդի անդամ Իվան Սեմենովի՝ Հ.Հ.-ում հայերէնի դերի սահմանափակման պա-

հանցով մի ելոյթին: Նիւթը «Ազգ»ին, ինչպես եւ ուրիշ հասցեների ուղարկել էի Ելեկտրոնային փոսթով, թերթն Ել, շատ հաւասարա՞ն նրա գլխաւոր խմբագիր պրև. Յակոբ Աւետիքեանը յարմար էր գտել դա հրապարակել 2-3 անշան կրճատում-

(*) Այս գրութիւնը օրին տարածուած է համացանցով:

ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՈՒՆ

Ներով՝ առանց նշելու, որ նիւթն ստացել է Ել-փոսթով, ընթերցողին մօտ այն տպաւորութիւնը թողնելով, թէ շարունակում եմ աշխատակցել այդ օրաթերթին, մինչդեռ աշխատակցութիւնս դադարեցրել եմ աւելի քան 1.5 տարի առաջ, թէեւ դրանից յետոյ յիշեալ թերթում լոյս են տեսել իմ մի քանի գրութիւնները՝ ոչ իմ կամքով:

Սոյն թերթի Օգոստոսի 27-ի համարում, սոյն էջում եւ նոյն տեղում, «Անդրադարձ» խորագրի եւ «Մի Գրութեան Յետքերով» վերնագրի ներքոյ տպագրուել է գրութեանս վերաբերող մի նիւթ՝ որտեղ ոչ միայն իւղաթիւրուած են ներկայացուել իմ գրութեան մէջ բերուած փաստերը, այլեւ ինձ է վերագրուել իվան Սեմենոնվիս վիրաւուանքներ հասցելու եւ անճիշդ տեղեկութիւններ ներկայացնելու զրպարտութիւն։ «Ազգ»ի անստորագիր հրապարակման սկզբում յայտնում է, թէ իմ գրութիւնը «մեծ վրդովմունք է առաջացրել ընթերցողների շրջանում» եւ թէ թերթը այս առթիւ ստացել է բազմաթիւ հեռախոսազանգեր, Էլեկտրոնային նամակներ տարբեր գրութիւններ եւ այլն (թերթը «Վրդովուած»ներից որեւէ մեկի անունը չի նշել), որոնց հեղինակները վրդովուել են, թէ վիրաւորել եմ «հայրենասիրական մեծ ու կարեւոր գործունեութիւն» տարած իվան Սեմենոնվիս։

Ենթադրելի եր, որ Սեմենոնվս այդ հայունասիրական գործունեութիւնը տարած պետք է լիներ Ռուսաստանում, քանի որ նա ռուսազգի է, հետեւաբար եւ նրա հայրենիքն էլ Ռուսաստանն է։ Բայց ո՞չ։ Պարզում է, որ նրա հայրենիքը... Հայաստանի Հանրապետութիւնն է (որը, ով ուզի հաւանի կամ չհաւանի, հայոց եւ միմիայն հայոց հայրենիքի մեկ մասն է), ուր նա շատ օգտակար գործեր է արել՝ երկրաշարժից տուժածների ու Ազրաբեյճանից փախստականների օգնութիւն է հասցրել եւ այլն։ Իսկ թէ նման գործերը ի՞նչ կապ ունեն իմ գրութեան բուև հարցի՝ Հ.Հ.-ում հայոց լեզուի գործառյթները սահմանափակելու, փաստորեն՝ հայոց լեզուն իր իսկ հայրենիքում անարգելու նրա պահանջի հետ՝ երեւի «Վրդովուած»ներին եւ «Ազգ»ի խմբագրութեանն են յայտնի միայն... Սակայն

մախաթը չկարողանալով պահել պարկում, «Վրդովուած»ները յայտնում են, որ Սեմենոնվի եւ նրա համախոհների «առաջարկը» եղել եւ մնում է «պարզապես այն», որ Հ.Հ.-ի տրամադրած «տարբեր փաստաթղթեր՝ ծննդեան, ամուսնութեան եւ այլ վկայականները՝ միայն սրանց ու Աստծուն են յայտնի, թէեւ մենք ել գիտենք, որ վերջնանպատակը Հ.Հ.-ում տրուտող բոլոր փաստաթղթերին է վերաբերելու, պարզապես սկզբում բաւարար է մի ճեղք առաջացնել ու նախընթաց ստեղծել) լինեն ոչ միայն հայերեն, այլեւ գուգահեռ ռուսերեն թարգմանաբար՝ ինայելու համար նօտարական ծախսերն ու Ռուսաստանում տարբեր թիրիմացութիւնների պատճառած տաղտուկը։

«Ազգ»ի Օգոստոսի 27-ի յիշեալ հրապարակումից պարզում է, որ Հանրային խորհրդում ի. Սեմենոնվս այդ առաջարկն արել է Հ.Հ.-ում բնակուող ոչ միայն ռուսների, այլեւ ռուսականացների համար։ Իմ գրութիւնից «Վրդովուած»ները իրենց պահանջը, Սեմենոնվի նման, հիմնաւորում են (sic!) նրանվ, որ Հ.Հ.-ն «ի սկզբանե պարտաւորուել է» դա անել՝ իր ստորագրած ելորպական ինչ-որ փաստաթղթերով։ Սրանց համար ի՞նչ Հ.Հ.-ի Սահմանադրութիւն, ի՞նչ նոյն Սահմանադրութեան 12-րդ յօնուած, ի՞նչ Հ.Հ.-ի «Լեզուի մասին» եւ ուրիշ օրեւնքներ, ի՞նչ բան։ Միայն թէ թարգմանչի եւ նօտարի ծախսեր չանեն եւ Ռուսաստանում «թիրիմացութիւններ» չլինեն (երեւի Ռուսական ել արդեն Ռուսաստան են դարձրել կամ այդպես են իրականացած երազում որոշ մեծապետականներ...), հայոց լեզուի հերն էլ անիծած։

Չրպարտագրի վերջում, «Ազգ»ն իր անունից «խոր ցաւ» է յայտնում իմ գրութիւնը տպելով իր «թոյլ տուած սխալ տեղեկութիւնների եւ պատճառած վիրաւորանքի համար» եւ ներողութիւն հայցում իվան Սեմենոնվից եւ «ռուս համայնքից»։

Եւ այսպէս, Հ.Հ.-ում ընդամենը 14 հազար հոգի հաշուող «ռուս համայնք»ին պետք է ներողութիւն յայտնեն նրանցից աւելի քան հարիւրապատիկ հայերը՝ մենակ թէ մեր քերիները չնեղանան...

ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՈՒՆ

Իմ գրութեան մէջ, յղելով «Տրուգեյ Ռոսսիի» երեւանեան ռուսալեզու ամսաթերթին, յայտնել էի, թէ Սեմենովը վրդովում է, որ Յ.Յ.-ում փաստաթղթեր ստանալու համար իրենից եւ ուրիշներից պահանջում են դիմումները ներկայացնել միայն հայերենով, ինչը ևա համարում է Յ.Յ.-ի ստանձնած միշագգային պարտաւորութիւնների ոտևահարում։ Իսկ իմ գրութիւնից «Վրդովուած»ները այս մէջերուած փաստը քեանտրպագի լարախաղաց, - «Սփ.»] վարպետութեամբ շուռումուր են տուել եւ օտարալեզու փաստաթուղթ ստանալու իրենց պահանջը (ո՞ւմ պարզ չէ, որ եթէ օտարալեզու դիմումնագիր են ներկայացնում, այդ լեզուով ել փաստաթուղթ են պահանջում) վերածել «հայերենին զուգահեռ» ռուսերեն փաստաթուղթ ստանալու պահանջի։ Չափահաս տարիքի մարդի նման վարուելակերպը կա'մ մանկամտութիւն է, կա'մ՝ խեղաթիւրում, մինչդեռ երկուսն էլ ոչ միայն անյարմար, այլեւ ամօթալի են խելահաս անհատի համար։

Սոյն զրպարտագրի առթիւ երբ այսօր առաւօտեան հեռախօսագրոյց ունեցայ «Ազգ»ի գլխաւոր խմբագիր պրն. Յակոբ Աւետիքեանի հետ, զգայացուց նոր յայտնագործութիւնների ականջալուր եղայ։ Աւելի քան կեսդարեայ իմ կեանքում առաջին անգամ լսեցի հայ մտաւորական եւ կուսակցապետ անհատից, թէ հայի հայրենիքը կարող է Յայաստանը ... չինել, թէ ռուսի հայրենիքը կարող է լինել ... Յայաստանը եւ նման, պարզապես անընդունելի տեսակետներ, մինչդեռ «հայի միակ հայրենիքը Յայաստանն է», «Ռուսի միակ հայրենիքը Ռուսաստանն է» եւ նմանատիածնեակերպումները արսիոներ լապացուցման կարիք չունեցող հաստատումներ, - «Սփ.»] են, ասքնելի ճշմարտութիւններ՝ աւետիքեաններն ու սեմենովները դա ընդունեն կամ ոչ։ Այլակարծութիւնը այս հարցում ազգային ինքնութեան «կենտրացում» [սեռական այլասերուածութիւն, - «Սփ.»] է, այլասերում։ Խորապես ցաւալի է, որ այլոց ուղեցոյց լինելու կոչուած անհատը ինքը չունի տարրական գիտակցութիւն ազգի ինքնութեան եւ գոյութեան

համար այսպիսի կարեւոր հասկացութիւնից, ինչպիսին «հայրենիք»ն է։

Աւելին, պրն. Աւետիքեանը փորձեց արդարացնել նաեւ օտարալեզու հանրակրթական դպրոցների գոյութիւնը Յ.Յ.-ում, ինչպէս նաեւ Յ.Յ.-ում ռուսներին, «հայերենին զուգահեռ» ռուսերեն փաստաթղթերի տրամադրումը, այսինքն՝ Յ.Յ.-ի Սահմանադրութեամբ ամրագրուած Յ.Յ.-ի պետական միակ լեզուի գործառոյթի իրաւունքի ոտևակոնումը։ Յաւալի է հաստատել, որ Երեւանի Պետական Յամալսարանի Բանասիրական Ֆաքուլթեթի [Բանասիրութեան Բաժանմունք, - «Սփ.»] շրջանաւարտ, Լիբանանում հայերենի (աւելի ստոյգ՝ գրաբարի) իմ եւ շատ ուրիշների ուսուցիչն եղած ու շուրջ քառասուն տարի հայկական մամուլին ծառայող պրն. Աւետիքեանը չի պաշտպանում հայոց լեզուի շահերը այդ լեզուի իսկ հայրենիքում։ Ամեն ինչ ինձ աւելի պարզ դարձաւ, երբ ևա հեռախօսագրոյցի ընթացքում ինձ յիշեցրեց, թէ Երկու միլիոն հայեր են ապրում Ռուսաստանում։ Սա մի շանթած լենգութիւն, - «Սփ.»] է, որ վարպետորեն գործածում են ռուս մեծապետականները հայերիս հետ յարաբերութիւն՝ երբ սեղս են ըսկնում կամ երբ ցանկանում են մեզ Ել աւելի ստորացնել ու ստրկացնել... Բոլորիս յիշողութեան մէջ դեռ թարմ է կանացի խալաթով [տաս մէջ գործածուելու համար նախատեսուած թեթեւ վերաբերու, - «Սփ.»] Ռուսաստանի Դաշնութեան դատարան բերուած եւ դա ռուսաստանեան հեռուստակայաններով օրերով ցուցադրուած Յ.Յ.-ի քաղաքացի Յաշեայ Յարութիւննեանի հետ կապուած պատմութիւնը...

Թիւրիմացութիւնների տեղիք չտալու համար յայտնեմ, թէ ո՞չ ռուսամետ եմ, ո՞չ ել ռուսատեաց։ Ինձ համար՝ ռուսներն ել են օտար, ինչպէս անգլիացին, ֆրանսիացին, շուետը եւ այլք։ Պարզապես, երբ այսօր եւս կանգնել ենք անխուսափելի երկընտրանքի առջեւ՝ Ռուսաստան, թէ՝ Արեւմուտք, ևախընտրում եմ առաջինը՝ իբրեւ **չարիքներից վնորոց**, առ ի չգոյէ հայկական տարրերակի՝ այսօր, ինչի համար խոր ամօթ եմ զգում՝ դա ընկալելով իբրեւ իմ անձնական ձախո-

ղութիւնը նաեւ...

«Ազգ»ի Օգոստոսի 27-ի հրապարակում եթե ինձ վրդովեցրեց, միւս կողմից՝ մեծ ուրախութիւն պարգևեց, քանի որ կատաղի, գրեթե անմիջական, խեղաթիւրումներով եւ ինդրի հետ անկապ բաներով լի արձագանգից եղակացրի, որ հերթական անգամ խփել եմ ճիշդ թիրախին: Բացառուած չէ, որ այս խժալուր աղմուկի հետեւում կանգնած է հենց Յ.Յ.-ում Ռուսաստանի Դաշնութեան դեսպանութիւնը, քանի որ իմ գրութեան մեջ պահանջել էի պատասխանատուութեան ենթարկել Յ.Յ.-ի ներքին գործերին խառնուած ռուս պետական պաշտօնեաների: Այս թւում՝ դեսպանատան մի խորհրդականի: Իսկ «Ազգ»ի հայրենասեր (?) ու հայերենասեր (?), (հայերենի մասին տասնամեակներով ինչե՞ր ասես, որ չի գոել ու ասել պրն. Յակոբ Աւետիքեանը՝ Յ.Յ.-ում եւ գաղթաշխարհի տարբեր երկրներում) գլխաւոր խմբագիրը, փոխանակ ցոյց տալու իր Վճռականութիւնը ի պաշտպանութիւն հայոց լեզուի՝ վերջինս իր պետական լեզուն հռչակած պետութեան մեջ, հայ մտաւորականին անվայել կերպով պաշտպան է կանգնում Յ.Յ.-ում հայոց լեզուն քանաքարել ցանկացողներին, թե՞ւ այս իրողութիւնն ինձ ամենեւին չի զարմացնում համարեա ամեն ինչ գլխիկար շրջուած մեր օրերում..., Օ՛ Ժամանակներ, օ՛ բարքեր, պիտի ասեր յոյն դասական փիլիսոփան...

Սոյն գրութեամբ հայ հանրութեանը տեղեկացնելով այս բոլորի մասին, չեմ ակնկալում հայերենի լուրջ պաշտպանութիւն Յ.Յ.-ում: Մեր հանրութեանը, այդ թւում՝ իսկական մտաւորականներից շատ շատերին, այնքան են ստորացրել, մեկուսացրել կամ ոչնչացրել, որ Յ.Յ.-ում դժուար թե յայտնուի թէկուզ Մի քԱՆԻ ՏԱԱՍԵԱԿ հոգի, ովքեր կը պաշտպանեն ինձ՝ սոյն հարցում, մարդիկ, որոնց համար իսկապէս սոլիք է հայոց լեզուն, որի համար արժէ ոչ թե «խայտառակուել» «Ազգ» պարտաւորեցնող անունը կրող պարբերականում, այլև՝ նրա համար նոյնիսկ կեանքն իսկ զոհաբերել: Եթե մեր լեզուն մեր հայրենիքն է, ինչպէս հրաշալիօրեն ձեւակերպել է

Վարպետը [Աւետիք Իսահակեան (1875-1957), - «Սփ.»], ապա հայոց լեզուի պաշտպանութիւնը հայոց հայրենիքի պաշտպանութիւն է, իսկ հայրենիքը պաշտպանելիս մեռնելը փառքերից մեծագոյնն ու ազնուագոյնն է, որին պարզապէս տեսչում են հսկական հայերը:

Կ'անցնեն ազգային այս կործանարար վայրեցի օրերը, ու եթե վերջնականապէս չկործանուենք եւ գոյատեւենք, ի վերջոյ մեզ համար էլ կը գան լաւ ժամանակներ: Ամէն դեպքում, ինձ, սեմենովներին ու աւետիքեաններին կը դատի անողոք եւ անաչառ դատաւորը՝ ԺԱՄԱՆԱԿը:

Երեւան, 6 Սեպտեմբերի 2013 թ.

Յ.Գ. Ընթերցողը կը համաձայնի, որ անհիմն տեղը մարդկանց «Վիրաւորանք պատճառելն» ու «սխալ տեղեկութիւններ» տարածելը անազնուութիւն է հասարակ մարդու պարագային, առաւել եւս՝ իմ համոզմամբ, բարոյական բարձր նշանողի պարտաւորութիւն ունեցող ուեւ լրագրողի համար: ՄԵԿ խօսքով, «Ազգ»ի անանուն գրաբարտիք ... իրականում՝ թերթի գլխ. խմբագիր Յակոբ Աւետիքեանը - ինձ մեղադրում է անազնուութեան համար: Սակայն ինչպէս հասկանամ այս, որ ընդամենը 25 օր անց, ևոյն թերթի Սեպտեմբերի 21-ի համարում տպագրուած՝ Վահան Թոշարի «Մի Լուսանկարի Պատմութիւն» հրապարակման վերջում նուաստո ընութագրում է իբրեւ գրութեան հեղինակի՝ ինձ շատ սիրելի անձի «ազնիւ բարեկամը»: Այս հակասութիւնը բաւարար է ցոյց տալու «Ազգ»ի խմբագրութեան անսկզբունքայնութիւնն ու պատեհապաշտութիւնը: Այս հակասականութիւնն ու հայոց լեզուի շահերի Յ.Յ.-ում պաշտպանութեան նկատմամբ Յակոբ Աւետիքեանի երկդիմի վարուելակերպը ինձ յիշեցրեց Յալեպի «Ոսկետառ» տպարանի հիմնադիր-սեփականատեր, արժանայիշատակ Գրիգոր Պուրճեանի հայերենախառն թուրքերենով հեղինակած «Տեօրթ Կուսակցութիւն» («Չորս Կուսակցութիւն») չափածոյի՝ Ռ.Ա.Կ.-ին վերաբերող հատուածի հետեւեալ տողը, որ

ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՈՒՆ

յաւելեալ մեկնաբանութեան չի կարօտում. «Եղբեք պելլեն՝ աւրատ չըխար» («Տղամարդ կը կարծես, կի՞ն դուրս կը գայ»)...

[Շետաքրքրական է գիտնալ, թէ Յակոր Աւետիքեանի այդքան կրցոտ կերպով պաշտպանած Իվան Սեմեոնովը, տասնամեակներով ապրելով Հ.Հ.-ի մէջ, անոր քաղաքացին, նոյնիսկ Հ.Հ.-ի նախագահին կից Հանրային Խորհուրդի անդամ ըլլալով, հայերէն գիտե՞ արդեօք եւ ան ի՞նչ լեզուով

ելոյթ կ'ունենայ Հանրային Խորհուրդին մէջ: Եթէ Ելոյթները հայերէն չեն եւ Խորհուրդին հայազգի անդամները (արուեստագետներ, գիտնականներ, հանրային գործիչներ, քաղաքական դէմքեր եւ այլք) այդ անվնականութիւնը կ'ընդունին իբրեւ բնական երեւոյթ, կը նշանակէ, թէ Հայաստանի Հանրապետութիւնը անկախ պետութիւն չէ, այլ՝ ընդամենը Ուռասաստանի Դաշնութեան մէկ տարածքը...]

Գ.Ե.

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ

ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԾՆՈՐՉԱՉԱՐԴ ՀԱՅՐԱՊԵՏ Ն.Ս.Օ.Ս.Ս. ԱՐԱՄ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ

Աստուած օգնական, Վեհափա՛ռ Տէր,
Հայաստանեայց Առաքելական Սր. Եկեղեցոյ Եպիսկոպոսաց պատմական ժողովին առիթով քանի մը օրէ ի վեր կը գտնուից Մայր Աթոռ Սր. Էջմիածնի մէջ, այսինքն՝ հայոց Սրբազնասուրբ Վարդապետի՝ Մեսրոպ Մաշտոցի լուսաճաճանչ դամբարանն ընդամենը քանի մը հազար մեթր հեռու: Այս իրականութիւնը կը յայտնեմ նկատի ունենալով, յետագայ տողերով ցաւ ի սիրտ Ձեզի իմ փոխանցելիք հետեւեալ սրտակենեք փաստերը:

Այսօր յետմիջօրեին Պեյրութեն իմ ստացած տպագիր նիւթերուն մէջեն յանկարծ յայտնուեցան Սր. Խաչի տունին առթիւ Այնձարի ճաշարաններէն մէկուն մէջ՝ Հ.Հ.-Էն իրաւիրուած երգիչի մը մասնակցութեամբ խրախճանքի վերաբերեալ որմազդ մը եւ հարսանեկան իրաւիրագիր-իրաւիրատոմս մը, որով կը ծանուցուի Ռաֆֆիի եւ Թելլոյի Սր. Պատրիարք Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսանիստ Մայր Տաճարին մէջ՝ 21 Մետամբեր 2013-ին: Ըստ ընկալեալ սովորութեան, տպուած են նաեւ խաչեղբօր եւ հարսնքոջ անունները, նաեւ վերջերս նորածնութեան կարգ անցած՝ դրամատնային հաշուեհամար մը՝ իրենց ինդակցութիւնը գումարային տեսքով արտայայտել փափաքողներուն համար (նորապսակներուն մականունները չեմ նշեր՝ յաւելեալ խայտառակութենէ գերծ պահելու համար

մեղրամիսի այս օրերուն հաւանաբար երշանկութեան երկինքներուն մէջ սաւառնոյ նորապսակները, նաեւ՝ անոնց ծնողները):

Պիտի հարցմէք՝ իսկ ի՞նչ արտառոց բան կայ այս բոլորին մէջ: Ես ալ կրնայի նոյն հարցը տալ ուրիշ ունեմ մէկուն, եթէ չըլլային հայութենէ պարպուած ումասց համար, «մանրութ» թուացող հետեւեալ իրողութիւնները.

Որմագոյին ու անոր տակի մասին մէջ հայազգի սեփականատերերու ծանուցումներուն լեզուն լատինատառ հայերէն + անգլերէն + արաբերէն բարելունեան խառնակեզու մըն է, իսկ հրաւիրագիրին լեզուն ՄԻՄԻԿՅՆ ԱՆԳԼԵՐԵՆ է:

Վեհափա՛ռ Տէր,

Թոյլ տուէ՞ր դիմել Ձեզի՝ իբրեւ արեւմտահայերէնի պաշտպանութեան յառաջամարտիկի եւ այդ ուղղութեամբ նախաձեռնողի՝ հետեւեալ հարցումերով՝ ակնկալելով անոնց պատասխանները՝ նախընտրաբար հրապարակային ելոյթի ձեւով.

1. Անձամբ Դուք, նաեւ ու առաջին կարգին՝ իբրեւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս, ինչպէս կը գնահատէք Լիբանանի նման արաբական երկրի մը մէջ հայազգի արարածներու՝ Մաշտոցը սրբացուցած Հայ Եկեղեցոյ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Մայր Տաճարին մէջ Սր. Պատրիարքիրին մէջ հայերէնին հիմնովին բացակայութիւնը:

(Ծարունակութիւնը՝ էջ 43)

Ի ՊԵՏՈ ԲՈԼՈՐԻՆ

**ՄՏԱԻՈՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ՝
ՍԻՌՆԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԵՄ**

Ալիս Ուոքը

«Սփիւռք»ի նախորդ համարին այս սիւնակին մեջ յիշած էինք երկու անձնաւորութիւններու՝ ամերիկացի գինուորական ճեյկարնըրի եւ Նոպելեան մրցանակակիր գերմանացի բանաստեղծ Կիւնթըր Կրասի խօսքերը հրեւութեան եւ մանաւանդ սիոնականութեան մասին (տե՛ս «Սփիւռք», թիւ 97, 2012, էջ 30 եւ 31): Նոյն միտքերը կ'արտայայտէ նաեւ Փուլիցըրի մրցանակակիր ամերիկացի վիպագիր, բանաստեղծ եւ հրապարակագիր Ալիս Ուոքըըն իր վերջին գիրքին՝ «Ճամբու Վրայի Բարձը» ("The Cushion in the Road") յօդուածներու ժողովածուին մեջ: Յոն Ուոքըը կը ներկայացնէ հսրայէլի կատարած «ցեղասպանութիւն»ը, «ցեղային մաքրագործութիւնը», «մարդկութեան դեմ ոճիրը» եւ «անզութ եւ սադայէլական չարչարանքը» պաղեստինցիներուն նկատմամբ: Ան հսրայէլը նացի Գերմանիոյ հետ կը բաղդատէ:

Ալիս Ուոքըը վերջերս մերժած էր իր գլուխ-գործոց «Ծիրանագոյնը» ("The Color Purple") վեպին երրայերեսի թարգմանումը:

Անշուշտ այս բոլոր ճշմարտախօսները «հակասեմականութեան» մակդիրին արժանացած են:

«ԱՎՏՈՒԾ ՄԵԿԸ ԶՃՈՒԱՐԵՑՆԵ»

«Յարցում» [Կիլիկիոյ Կաքողիկոսութեան

«Հասկ» պաշտօնաքերթի խմբագրութեան՝ Արամ Ա. կաքողիկոսին հետ կատարած հարցազրոյցէն,- «Սփ.»]: Վեհափա՛ն Տէր, վերջին հարցում մը. հայ ժողովուրդը ի՞նչ կը պահանջէ Թուրքիայէն:

Պատասխան. Այս աշխարհին վրայ ապրող ոեւէ մարդ այս հարցումին պատասխանելով պիտի ըստ՝ «Ցեղասպանութեան ճանաչումը»: Սա մեր ժողովուրդին յստակ ու անխախտ կեցուածքն է: Ցեղասպանութեան ճանաչումը վերջակէտ չէ. ճանաչում կ'ենթադրէ հատուցում: Յայաստանի պետական շրջանակներէն ներս ընդիանապահէն կը գործածուի «ցեղասպանութեան հետեւանքներու վերացում» բացատրութիւնը: Թէեւ անորոշ ու երկդիմի բացատրութիւնն է սա, սակայն սոսկ Ցեղասպանութեան ճանաչումն անդին տանող քայլ մըն է: Սփիւռքի մեջ կը գործածուի «պահանջատիրութիւն» արտայայտութիւնը: Երկու պարագային ալ ի՞նչ կը պահանջենք Թուրքիայէն՝ Ցեղասպանութեան ճանաչումն անդին: Յատուցման գծով մեր մօտեցումը ցարդ յստակ չէ: Ի՞նչ կ'ուզենք՝ Արեւմտեան Յայաստանը եւ Կիլիկիան, Սիւթական հատուցում. կալուածներու վերադա՞րը [ընդգծումը մերն է,- «Սփ.»]: ... Մեր կարծիքով, օտար լեզուով մեր գրութիւններուն կամ արտայայտութիւններուն մեջ հարկ է գործածել REPARATION (դարմանում, վերականգնում, հատուցում), բառը...: Յետեւաբար, կարեւորութեամբ դարձեալ կը շեշտենք մեր տեսակետը. անհրաժեշտ է, որ փորձառու իրաւագետներէ, քաղաքագետներէ ու պատմաբաններէ բաղկացած մարմին մը, հեռու ռոմանթիք մօտեցումներէ, իրապաշտ հայեցակետով ու պատմա-քաղաքական ու իրաւական տուեալներով մեր պահանջատիրութեան թղթածրարը պատրաստէ: Եթէ նման լուրջ աշխատանքի չլծուինք (արդէն ո՛ւշ ենք), պիտի շարունակենք սոսկ զգացական արտայայտութիւններով ու պատահական

Նախաձեռնութիւններով ու «միջոցառումներով» շարունակել մեր աշխատանքը: Յայ Դատի հետապնդումը պէտք է ունենայ յստակ կիզակէտ: Այս իմաստով, 100-ամեակը յիշեցում մըն է ու միաժամանակ՝ մարտահրաւը մը:

[««Յեղասպանութեան 100-ամեակը Պէտք է Արթեւորենք՝ Քաղաքական Ու Իրաւական Լուրջ Քայլերու Դիմելով». Արամ Ա. Կարողիկոս», «Ազդակ» օրք., 3 Յունիս 2013]

«Սփիտք»ի կողմէ կ'ըսենք. Վեհափա՞ն Տէր, Աստուած մէկը չշուարեցնէ: Պահանջատիրութիւն կը նշանակէ անհրաժեշտաբար հողի ազատագրութիւն: Ինչպէս ազատագրուեցաւ Արցախը, Հայաստանի՝ Թուրքիոյ բռնազրաւած հատուածներն ալ պէտք է ազատագրուին, այլապէս՝ Պահանջատիրութիւնը հաւասար է դաւադրութեան ու դաւաճանութեան:

Ու ... վե՛ր:

ԱՐԵՒՏԱՎԵՏ ՊԱՏՄԱԲԱՆԸ ԱՅՆ ԴԱՒԴՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍՆԱԿԻՑ Է

«Ուզմիկ».- Եթէ պատահի որ Թուրքիա ընդունի Յայկական Յեղասպանութիւնը, ի՞նչ կրնան ըլլալ հետեւանքները թրքական պետութեան համար:

Ուզրու Յովիանեսեան.- Եթէ թրքական պետութիւնը ժամանակին ճանչցած ըլլար Յեղասպանութիւնը, անշուշտ աւելի լաւ պիտի ըլլար, որովհետեւ ան այս վերջին քանի հինգ տարիներուն միլիոններ ծախսած է հակահայկական քարոզութիւն ընելու նպատակով, որպէսզի խուսափի ճանչման հետեւանքներէն: Եթէ սկիզբէն կողքի դրուեր այսքան մեծ գումար, թրքական պետութիւնը կրնար ըսել, թէ պատրաստ է հատուցում կատարելու հայերուն, փոխանակ գումարը հակաքարոզութեան համար մսիւլու:

Յատուցումը կ'ընդգրկէ Նիւթական, հողային կալուածներ [ընդգծումը մերն է, - «Սփ.»] եւ Պոլսոյ Պատրիարքութեան եկեղեցական կալուածները...:

Ինչ կը վերաբերի հողային գիշումի, ապա այս մէկը աւելի դժուար է թուրքիոյ համար եւ հեռաւոր կարելիութիւն մըն է: Եսկ Յեղասպանութեան ճանաչումը հողային գիշում չէ անպայման [ընդգծումը մերն է, - «Սփ.»], որովհետեւ հոն շատ մեծ խոչընդուներ կրնան ծագիլ: Այսօր այդ հողերուն վրայ միլիոնաւոր քանչութիւն կայ, ինչ որ գաղթականութեան խնդիրներու դուր կը բանայ: Եթէ իրաւական սահմաններու մեջ առնուի ճանաչումը, արդէն հողային պահանջները մեծ տեղ կը գրաւեն»:

[Հ.Յ.Դ. Լ.Ե.Ս.-ի պաշտօնաբերք «Ուզմիկ» պարբերաբերէն, Սեպտ.-Հոկտ. 2009]

ՄՈՐՄՈՆՆԵՐԻ Ի՞ՆՉ ԳՈՐԾ ՈՒՍԻՆ ՂԱՅԱՏԱՎՆԻ ՄԵԶ

Մորմոններու պատասխանատու երեց Ուազը Նելսոն 16 Յունիս 2013-ին Երեւանի մէջ կայացած մորմոնական մասնաւոր պաշտամունքի մը ընթացքին յայտարարեց, որ մորմոններն այժմ Հայաստանի մէջ ունին իրենց առաջին «ցիցը»՝ այսինքն հաւատացեալներու առաջին համախմբումը, որ կազմուած է 3025 անդամէ:

Ուազը Նելսոն 1988-էն ի վեր կ'աշխատի Հայաստանի մէջ կազմելու այս «ցիցը» (մորմոնական «Եկեղեցի»ներու գմբէթներուն վրայ խաչի փոխարէն ցից կը տնկուի, որու համար ալ մորմոններու «Եկեղեցի»ն կը կոչուի «Ցիցի Եկեղեցի»): Ան 1988-ին գումար մը նուիրեց Ա.Ս.Ն.-ի մէջ Խորհրդային Միութեան այն ժամանակուայ դեսպան Եուրի Տուպինինին՝ որպէս օգնութիւն Հայաստանի երկրաշարժէն տուժածներուն: 1992-ին երկու հայաստանցի հայեր առաջինը մորմոն մկրտուեցան:

Ուազը Նելսոն յայտարարեց, որ Հայաստանի կառավարութեան հետ յարաբերութիւնները շատ լաւ են:

«Սփիտք»ի նախորդ թիւով գրած էինք, որ անդին, Ուուսաստանի մէջ, նախազահ Փութին 2012-ին օրէնք մը ստորագրեց, որ կը պարտադրէ օտարներու գործակալի դեր

Մորմոններու
առաջնորդ՝ Երեց
Ռասուլ Ս. Նելսօն
(աջին) Երեւանի մէջ
մորմոնական
պաշտամուսքի
ընթացքին: Զախին
Վարուժան Պողոսյան
անգլերէնէ հայերէնի
կը թարգմանէ
առաջինին քարոզը:

ստանձնած բոլոր ոչ-կառավարական կազմակերպութիւններուն կարգաւորել իրենց գործունեութիւնները: Այս օրէնքին հիման վրայ, այն կազմակերպութիւնները, որոնք օտար երկիրներէ յատկացուներէ կը ստանան եւ արձանագրուած են որպէս օտար հաստատութիւններ, պէտք է արտօնեն պետական պաշտօնեաններուն ստուգել իրենց եկամուտի աղբիրները, հաշուետուութիւնը եւ տնօրէնութեան կառուցուածքը:

Իսկ 11 Յունիս 2013-ին Ռուսիոյ Դաշնութեան խորհրդարանին Ստորին Պալատը՝ Պետական Տունան կայացուց օրէնք մը, որով կ'արգիլուի «ոչ-աւանդական սեռային յարաբերութիւններու քարոզչութիւնը» Ռուսիոյ եւ օտար քաղաքացիններուն համար, նաեւ տեղեկատուութեան միջոցներուն մէջ: Այս օրէնքին մէջ կը բնորոշուի, որ աւանդական սեռային յարաբերութիւն կը նկատուի յարաբերութիւնը արական եւ իգական սեռերուն միջեւ, իսկ ոչ-աւանդական սեռային յարաբերութիւններուն մէջ կը մտնէ միասեռականութիւնը: Այս օրէնքը ի գօրու է նաեւ օտարներուն համար, քանի որ բրիտանացի գործունեայ միասեռական Փիթլը Թէչըլ կանոնաւորաբար դէպի Ռուսիա կը ճամբորդէր թիկունք կանգնելու համար միասեռականներու «պայքար»ին:

Հ.Հ.-ի պետութիւնը միշտ հետեւած է Ռուսաստանի եւ զայն ուղեցոյց ունեցած է: Ին-

Հակամասեռական գործունեայ անյայտ ոուս մը բունցքով հարուած կը հասցնէ Ռուսիոյ միասեռականներուն իրաւունքը պաշտպանող Նիբոլայ Ալեքսեևին Մոսկուայի մէջ միասեռականներու հաւաքոյթի մը ընթացքին 25 Սայիս 2013: Հո՞ւ Հ.Հ.-ը աղանդաւորական, միասեռական եւ այլ ազգավճառ շարժումներուն առաջքը չ'առնէր Ռուսաստանի նման:

Օգոստոս 2013-ին Հայաստանի ոստիկանութեան կայքէջին մէջ երեւցած իրաւուկան յօդուածով, 4000 ամերիկեան տուլարով պիտի տուգանուէին այն քաղաքացիններն ու խմբաւորումները, որոնք «ոչ-աւանդական սեռային յարաբերութիւններ» պիտի քարոզէին: Սակայն, ճնշումներու տակ, այս յօդուածը անմիջապէս ջնջուեցաւ...

[առնուած hetq.am, hurriyetdailynews.com եւ rfel.org կայքէջերէն]

ՀՆՁԱԿԵԱՆՆԵՐԸ՝ ԹՈՒՐԳԻՈՅ ՄԵԶ

Ինչպէս ամէն տարի, Յունիս 2013-ին ալ,

Հնչակեան կուսակցութիւնը ոգեկոչեց իր Քսան Նահատակները: Այս տարուան ոգեկոչման իրայատկութիւնը այն էր, որ 98 տարիներէ ի վեր առաջին անգամ ըլլալով՝ այդ ոգեկոչումը նախ կայացաւ Խսքանպուլի, ապա այլ հայագաղութներու մէջ:

Այդ ոգեկոչման մէկ այլ իրայատկութիւնն այն էր, որ Խսքանպուլի ձեռնարկի կազմակերպիչներուն մէջ, պոլսահայ ճախակողմեաններու կողքին՝ կային քիրտ եւ թուրք ճախակողմեաններ ալ, որոնք արժանին հատուցեցին Քսաններուն, ի մասնաւորի անոնց ղեկավար Փարամազին՝ իրը ընկերվարական զաղափարները Օսմանեան Պետութիւն ներմուծած առաջիններէն մէկը եւ ժողովուրդներու միջեւ բարեկամութեան ջատագով:

Այդ ոգեկոչման լրատուութեանց մէջ շեշտուեցաւ պարագայ մը, թէ Հայկական Ցեղասպանութենէն մինչեւ այդ ձեռնարկը, հայ-թուրք ճախակողմեան գետնի վրայ իրը ոչ մէկ նշում կամ գործակցութիւն եղած է 98 տարիներէ ի վեր:

Սակայն իրականութիւնն այդպէս չէ: 24 Սեպտեմբեր 1981-ին երբ Հայաստանի

Ազատագրութեան Հայ Գաղտնի Բանակի (Հ.Ա.Հ.Գ.Բ.) «Եղիա Ջէշիշեան» քոմանտօն «Վան» գործողութեամբ գրաւեց Փարիզի մէջ Թուրքիոյ հիւպատոսարամը, թրքական կառավարութեան ներկայացուցած չորս կէտերէ բաղկացած պահանջներուն չորրորդ կէտը կ'ըսէր. «Ամմիջապէս ազատ արձակել քաղաքական պատճառներով թրքական բանտերուն մէջ արգելափակուած հինգ թուրք եւ հինգ քիրտ յեղափոխական մարտիկներ», ինչը Հայկական Ցեղասպանութենէն ետք հայ իրականութեան մէջ նման առաջին կոչն էր՝ հայ-թուրք-քիրտ յեղափոխական ճախակողմեան միասնականութեան:

Հայկական որոշ կողմեր այդ ժամանակ փորձեցին շարաշահել այս կէտը, ըսելով, թէ թուրքը մեր թշնամին է, իսկ քիրտին ալ պէտք չէ վստահիլ: Այս քարոզչութեան դէմ Հ.Ա.Հ.Գ.Բ.-ի բացարական աշխատանքը մեծ դժուարութեանց հանդիպեցաւ: Բարեբախտաբար, այսօր այդ աշխատանքն իր պտույները սկսած է տալ հայկական, թրքական եւ քրտական իրականութիւններէն ներս:

ԱՅՍ ԲՈԼՈՐ ՏՈՄՍԱԿՆԵՐԵՆ ԵՏՔ, ՈՐՊԵՍ ՎԵՐՁԱԲԱՆ

«Եւ սկսուեց ջա'րդը. երկու կիսասատկած ասկեար դէպի անապատներն են քշում երեք-չորս հայկական գիղերի բնակիչներին՝ առողջ տղամարդկանց, կանանց, ծերերի ու մանուկների: Դիմադրութեան մասին խօ'սք անգամ չկայ. դէպի սպանդանոց՝ զլխահակ քայլողներին, որպէս կանոն, առաջնորդում էր հոգեւոր հովիլը՝ գիղի քահանան, երեցն ու ցանկացած [ռուսաբանութիւն է. հայերէն ճիշդ բառն է՝ ունէ,- «Սփ.»] այլ սեւազգեստ: Բոլոր այն վայրերում, ուր հայր չմորքուեց կրատրաբար, այլ՝ զէնքի ոյժով հաստատեց յարատենելու իր կամքն ու թուրքի հանդէպ կենսաբանական իր ատելութեան ողջ ոյժը՝ Ցեղորէն առողջ էր հայր, ապրում էր իր նախնեաց բարքերով, այլ ոչ՝ վանքերից իշեցուած յորդորներով ու հրամաններով: Թրքերէն լեզուն տեղ չունէ՞ր բոլոր այդ զաւառներում: Սաստին, Շապին Գարահիսարի, Վանի ու Սուսա Լեռան հերոսները չէին կորցրել Հայկեան փառահեղ ճախմիների հետ կեներիք [ծագումնաբական,- «Սփ.»] կապի անաղարտութիւնը, եւ կուսակցական ու կրօնական քարոզիչներն այդպէս էլ չկարողացան նրանց մէջ սպաննել առողջ բնազդները: Ընդհանուր առմամբ, սակայն, պատկերն իր ամրողութեան մէջ ողորմելի էր. Հայկական Բնաշխարիք դատարկուեց իր բնիկներից: Դատարկուեց՝ առանց դիմադրութեան լուրջ փորձերի: Պղծումի ու ոչնչացման ենթարկուած մի ողջ ժողովուրդ իր տեղը զիջեց թուրքին ու քրտին:

Թուում էր, թէ սեփական Ցեղի կէսի ճահատակումը վերջնականապէս կը բացի՛ մեր սրտի ու հոգու դրները: Վերջապէս, կը փորձենք վերագնահատե՛լ մեր ողջ անցեալն ու չենք երկնչի իրերն իրենց ճշմարիտ անուններով կոչելուց: Կենսաբանօրէն առողջ ցան-

կացած [որեւէ, իւրաքանչիւր,- «Սփ.»] մի ազգի դէպրում՝ դա անխուսափելի է: Բայց հայր... կրկի'ն թղթէ շերեփներ, արցունքախառն աղերսներ ու ողորմելի, զզուանք առաջացնող բողոքներ: Կրկի'ն մեղաւոր էին թղթոր՝ բացի մեզանից: Կրկի'ն գնդակահարուս էին թալէարները, էնվերները ու ճեմալները, եւ երե՛ք, ո՛չ մի լուրջ փորձ՝ թշնամի ա'զզը պատուհասելու: Եւրոպայի դռներին մուրացկանի տեսրով կանգնելու փոխարէն՝ վրէժի ու փոխաստուցման մեր զայրո՛յը պիտի թափէինք եղեռնազործ թուրքի զիլիին, Օսմանեան Կայուրութեան պարտութեան յաջորդած Հ.Հ. զօրքերի կողմից հայկական նահանգները գրաւելու արդիւնքում, տեղի թուրք ծողովրդի բնաջնջումից յետոյ՝ Ըեմալը երբե՛ք չէր կարողանայ ազգային պետութիւն ստեղծել: Բայց ո՛չ. չպակասեց եւ ոչ մի թո՛րք այդ նահանգներից: Արդիւնքում՝ զիլուլին հայարափուած Հայկական Բարձրաշխարհ ու զայլային ախորժակով Երեւանին նայող թուրքական ազգային պետութիւն:

Ի՞նչ է փոխուել այսօր մեր զիտակցութեան մէջ: Ոչի'նչ: Կրկին թղթէ շերեփներ, հայ եւ թուրք բարեկամութեան կոչե՛ր, աշխարհին զզուեցնող աղերսազրե՛ր ու դիմում-բողոքներ: Յեղասպանի հանդէաւ ատելութեանը՝ մեր հայաստանեան եւ սփիտքի վայ-գործիչների մօտ, կրկին փոխարինում է Հայկական Բարձրավանդակում երկու հարեւան պետութիւնների համատեղ գոյակցութեան, ինչ-ինչ զիջումներից յետոյ՝ թուրքին ներելու հնարաւորութեան գաղափարը: Եւ ողբածայն դիմումներ, բողոքներ ու անշունչ, իրականութիւնից կտրուած յայտարարութիւններ: Իսկ թո՛րքը... «նա քշո՛ւմ է իր երիվարն հայոց ամայացած դաշտերով, բարձրանում մեր հպարտ լեռները, տրորո՛ւմ նրանց զզայուն կործը եւ ... մնում անպատճ...»:

Հայաստանում թէ սփիտքում, Ապրիլ 24-ն ընկալուել եւ ընկալուում է իրեւ սզոյ օր: Օր, որ խորհրդանշում է մեր ցեղի կրած ահաւոր տառապանքն ու անլոր զրկանքները: Օր, երբ հպարտութեամբ եւ առանց ամօրի կարող ենք պատմել օտարին եւ ինքներս մեզ, թէ ինչպէ՞ս էինք բոնարարում, մորրում եւ անարզում, թէ ինչպէ՞ս էինք զիլահակ քայլում դէպի կառափնարան, թէ ինչպէ՞ս մեր ծեռքերով՝ մեր Հայրենիքը մատուցեցինք թշնամուն: Սա մի օր է, երբ կրկին՝ իրար կրծող եւ սակայն, մէկը միւսից իրենց տխմարութեամբ, անիմաստ բարրաջանքներով եւ որ ամենակարեւորն է՝ իրենց որդեգրած սխալ, մուրացիկ եւ ազգի հոգերանութիւնը խեղող մարտավարութիւններով չտարբերուող միջմայրցամաքային «Ազգային խորհուրդներն ու կառավարութիւնները», անցեալ դարի իրենց «հանճարեղ» նախնիների օրինակով, թուրքին՝ մարդասիրութիւն, իսկ աշխարհին՝ բարոյականութիւն ու արդարութիւն են քարոզելու՝ ամենայն լրջութեանք, հաւատո՛վ, որ «թուրք» եւ «մարդ» եզրերն հոմանիշ են իրար եւ որ բարոյական օրէ՛նք գոյութիւն ունի աշխարհի տէրերի համար»:

«... Եթէ պէտք է յարատեւներ իրեւ Տեսակ՝ մեր Հայրենիքում, ապա հոգերանօրէն, եւ վաղը նաեւ՝ գործով, պատրա՞ստ ենք դիմելու ամենակտրո՞նկ վիրահատական միջոցների՝ մեր հողն ու հայրենին թուրքական ախտից ազատելու համար:

Հեռո՞ւ է այդ օրը. դա կախուած է միայն ա'յն սիրուց ու նուիրումից, որ ազգովին տածում ենք դէպի բոնազարութեած մեր Երկիրը:

Համոզուած լինենք, արգելքների եւ դժուարութիւնների բոլոր լուծումները մեր հաւաքական հոգերանութեան մէջ են, եւ եթէ ցանկանում ենք մի օր թուրքին ծնկի իշած տեսնել մեր առջեւ, նախ այսօ՛ր նրան ծնկի պիտի բերենք՝ մեր հոգիներո՞ն: Հակառակի իրաւունքը չունենք, եթէ ցանկանում ենք, որպէս Ազգ՝ յարատեւե՛լ զալիք հազարամեակներում»:

[Հատուածներ Գէորգ Յովհաննիսեանի «Վրէժ Եւ Հայրենատիրութիւն» յօդուածէն, առնուած louysworld.com կայքէջէն]

SENTINEL OF TRUTH

«ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԵԱՆ ՊԱՀԱՊԱՆ»

Հեղինակ՝ Տիգրան Գալայջեան

Թորոս Թորանեան

Այս՝ այս անգլերէն գիրքին ամբողջական խորագիրը՝ «Ճշմարտութեան Պահապանը՝ Գուրգէն Եանիգեան եւ Հայոց Յեղասպանութեան Ուրացման ԴէմՊայքարը»:

Ճարմանալի չգտնէք, որ այս գիրքին հեղինակը Կիպրոս ծնած Պետրոս Գալայջեանի որդին է: Իր մեծ հայրը՝ Ռուբէն, Յեղասպանութեան հրդեհներէն ճողոպրած հայ մը, այդ ոգին փոխանցած է իր որդիներուն՝ Արամին եւ Պետրոսին, Պետրոսը՝ իր հերթին, իր որդւոյն՝ Տիգրան Գալայջեանին:

Նոր սերունդի զաւակ է Տիգրան Գալայջեան... Վատահեցէ՞ք մեր նոր սերունդին, նաեւ գալիք սերունդներուն, անոնք մեզ կրնան անակնկալի բերել: Միայն թէ ապառաժի վրայ դրուած ըլլայ նոր սերունդներու ընտանեկան դաստիարակութիւնը...

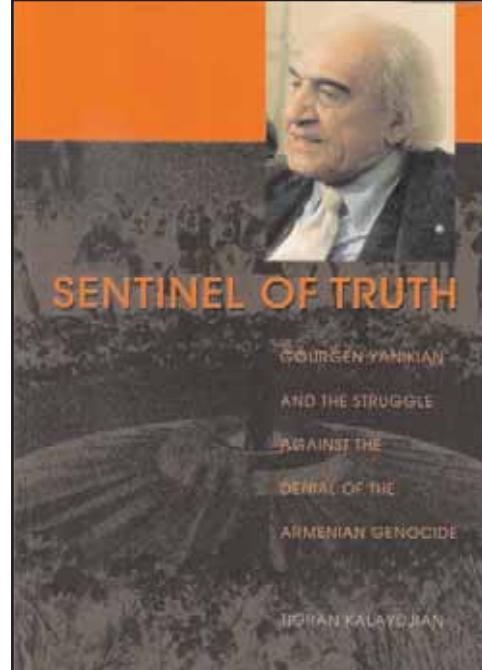
Տիգրան Գալայջեան իր նիւթին տիրապետելու համար ուսումնասիրած է՝ Գուրգէն Եանիգեանի ամբողջ կեանքը անոր ծնունդէն մինչեւ մահը:

Միաժամանակ, խոր գիտակ ըլլալու համար Հայոց Յեղասպանութեան հիմնական պատճառներուն եւ գեհենային գործադրութեան, դիմած է բազմատասնեակ գիրքերու՝ հայրական ընտանիքին մէջ իր լսածները ամրագրելով:

Վէպ մը չէ այս գիրքը եւ ո՛չ ալ հեքիաթ մը, բայց կը կարդացուի վէպի մը կամ հեքիաթի մը պէս:

Դէմքերը կ'անցնին արագօրէն: Կարին ծնած Գուրգէն Եանիգեանը ականատես կ'ըլլայ թուրքերու կողմէ իր աւագ եղբօր՝ Յակոբին գլխատումին - տակաւին ինք մանուկ - եւ մօրը լեղապատառ դառնալուն:

Մեր տեսադաշտին առջեւէն կ'անցնի

Եանիգեանի կեանքը շարժանկարային տեսարաններու պէս, անոր ուսումնական թափառումները - Կովկաս, Մոսկովա, Եւրոպա, Պարսկաստան, Միջին Արեւելք եւ Ամերիկա, անոր վրէժի զգացումին ջրդեղուիլը, Արեւմուտքի եւ Ամերիկայի մեծ լուռթիւնը Հայոց Յեղասպանութեան շուրջ, թուրքին ուրացումի քաղաքականութիւնն ու ասոնց բոլորին մէջ՝ իր Յակոբ եղբօր խուժդուժ սպանութիւնը, որ խելագարութեան աստիճանին կը հասցնէ բազմակողմանի զարգացում ունեցող, գեղարուեստական երկերու հեղինակ Եանիգեան երիտասարդը, եւ ծերութեան սեմին հասած Եանիգեանը կը մղէ Լոս Անձելըի մէջ զգետնելու երկու թուրք դիւանագէտներ:

Իր նպատակը. Գուրգէն Եանիգեանի գերագոյն նպատակը իր փամփուշտները թուրքին միջոցով ուղղելն էր մեծ պետու-

Տիգրան
Գալյայճեան

թիւններուն, որոնք քաղաքական շահերու ետեւէ ըլլալով, թուրքին թիկունք կանդնելով, անտեսումի քաղաքականութիւն կը վարէին հայութեան պահանջատիրութեան դէմ:

Եանիգեանը միաժամանակ կ'ափսոսար, որ հայուն թեղասպանութենէն ետք գրեթէ վաթսուն տարիներուն ընթացքին չէր պատահած այն ինչ որ ըրաւ ինք, բացի Մեծ եղեռնի վաղորդայնին մեծագոյն ոճագործներուն թեղասպանութեան կազմակերպիչներուն դիտապաստ գետին փոռուելէն՝ Սողոմոն թեհլիրեանի եւ անոր ընկերներուն կողմէ:

Այնքան ստորին քաղաքականութիւն կը վարէին այսպէս կոչուած մեծ պետութիւնները, որ 1918-ի Հոկտեմբերին վերջնականապէս պարտուած թուրքիան, յաղթական ազգի մը վերածեցին Մուսթաֆա Քեմալի միջոցաւ:

Անգլիան էր, որ ազատութիւն կը չորհէր դահճապետներուն՝ Թալէաթին, էնվերին, ձեմալին, ձիվանշիրին եւ միւսներուն, առանց իմանալու, որ հայ վրիժառուներու անվրէպ գնդակները եւրոպական քաղաքներէն մինչեւ Թիֆլիս ու Պուխարա, անոնց մարմիններուն արեամբ պիտի ներկէին այդ քաղաքներուն փողոցները:

77 տարեկան Եանիգեան դիտակից մահուան գնաց՝ միջոց մը մտածելով, որ ինք եւս թեհլիրեանին նման անպարտ

կ'արձակուի: Բայց երբ ան յանձնուեցաւ բանտի խուցին, իմացաւ իր գործին շարունակուիլը, որուն վստահութիւն ունէր արդէն:

Մեծ առաջնորդին օրինակով կամ օրինակէն ծնունդ առաւ ԱՍՍԼԱ - Հայաստանի Ազատագրութեան Հայ Գաղտնի Բանակ կազմակերպութիւնը, որուն պատմութիւնը եւս ամփոփ կերպով ուսումնասիրած է Տիգրան Գալայջեանը՝ ընելով թւումն մասանցը այս կազմակերպութեան քառասունէ աւելի գործողութիւններուն ո՛չ միայն Մերձաւոր Արեւելքի եւ Եւրոպայի մայրաքաղաքներու, այլեւ նոյնինքն Թուրքիոյ մայրաքաղաք Անգարայի մէջ, թուրքին որջին մէջ, Եանիգեանի ծննդավայրին անուան «Կարին» գործողութեամբ, ուր յետոյ բանտին մէջ թուրքերը կախաղան բարձրացնելով այդ գործողութեան մասնակից գերեվարուած հայորդին, հայոց ժամանակակից պատմութեան բեմը բարձրացուցած եղան հերոս Լեւոն Էքմէքճեանը:

Հայ երիտասարդութիւնը զարթնումի շրջան մը բոլորեց: Այդ բոլորը ցնցեցին թուրքիան, որ դիմեց բազմաթիւ միջոցներու, որպէսզի իր քաղաքական գործիչները ապահով ըլլան:

Իրար անցան նաեւ մեծ պետութիւնները, որովհետեւ ԱՍՍԼԱ-ն ամէն տեղ էր, ձշմարտութեան Պահակները ամէն տեղ էին՝ Լիբանանէն մինչեւ Պոլսոյ Ծածկած Շուկաները, իրանէն մինչեւ Յունաստան, Եւրոպա եւ Ամերիկա, Փարիզի թրքական հիւպատոսարանի «Վան» գործողութեամբ գրաւումէն եւ Օրլիի օդանաւակայանէն մինչեւ Պուտափեշթ:

Հեղինակին գրիչին տակէն ԱՍՍԼԱ-ի զինեալ տղաքը իրենց փամփշտակալներով կը սուրան մայրաքաղաքէ մայրաքաղաք, հաստատելով, թէ իրենք տեռօրիստներ ահաբեկիչներ չեն, որ իրենք արդար դատի մը համար՝ Հայոց Արդար Դատին համար կը դիմեն զէնքի, քանի այլապէս լուռ է աշխարհը՝ սատկած լէշի լուութեամբ, եւ այն պետութիւնը, որ լուութիւն կը պահէ Հայոց Յեղասպանութեան մասին, մահքերած կ'ըլլայ աշխարհին: Ասոր լաւագոյն ապացոյցը Եանիգեանը դատող դատարա-

ԹՈՒՐԳԻՈՅ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ 100-ԱՄԵԱԿԻ ՍԵՍԻՆ

Թուրքիան դպրոցական ծրագիրներով, տեղեկատուական ուղեղալուացքով եւ ուրիշ ձեւերով կը պատուաստէ թուրք ժողովուրդը հայութեան եւ միւս փոքրամասնութիւններուն դէմ: Այս նպատակամղուած աշխատանքը կը նպաստէ, որ յաճախ պատահին հակահայկական արարքներ, ինչպէս Հրանդ Տինքի սպանութիւնն ու յարձակումները հայ անհատներու եւ հաստատութիւններու վրայ (օրինակ, Խրանպուլի Գումզափու բաղամասի հայկական եկեղեցիին վրայ յարձակումը 5 Մայիս 2013-ին):

Թրքական «Միջազգային Ընկերակցութիւն Պայքարելու Հայկական Անհիմն Պահումներուն Դէմ» ծայրայեղ աշակողն-

Թուրք ազգայնամիլները ցոյց կը կատարեն քիւրտերու հետ խաղաղութեան «ցեղային գաղտնաքիւ»երը կ'օգ- համաձայնութեան դէմ, Ապրիլ 2013-ին, Խրանպուլի մէջ:

→ «ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԵԱՆ ՊԱՀԱՊԱՆԸ»

Նին դատախազին՝ տասնեակ տարիներ ետք կատարած մեղայական խոստովանութիւնն է, թէ ինք սխալ կատարած էր չճգելով, որ եանիգեան դատարանին մէջ իր արարքը պաշտպանէ՝ Հայոց Ցեղասպանութեան իրողութեան վրայ հիմնուելով:

Հնթերցողնե՞ր, գտէ՞ք Տիգրան Գալայճ-

եան կազմակերպութենէն մինչեւ իին ֆաշիստ «Գորշ-Գայլեր»ը թիրախ դարձուցած են հայկական զործակալութիւնները, վարժարանները, եկեղեցինները, հաստատութիւններն ու հայ անհատները, մանաւանդ Թուրքիոյ մէջ: Խսկ թրքական բանակը կը շարունակէ հայկական մշակութային կոռոնցներու քանդումը:

Այս բոլորին կողքին, վերջերս թրքական թերթերը բացայայտեցին Թուրքիոյ ցեղամոլական ուրիշ մէկ երեսը: Մամուլի իրապարակումներէն կը բացայայտուի, թէ 1923-էն՝ Թուրքիոյ Հանրապետութեան ստեղծումէն ի վեր Թուրքիոյ ոչ-իսլամ փոքրամասնութիւնները իրենց անձը հաստատող պետական փաստաթուղթերուն մէջ կը

կրեն գաղտնի ծածկաքիւեր (օրինակ հայոց յատկացուած է 2 թիւը): Այս կարգադրութիւնը եղած է իմանալու համար ազգային ոչ-իսլամ փոքրամասնութեանց անդամներուն թիւը մարդահամարներու ժամանակ: Փաստօրէն, եթէ մէկը չէ արձանագրուած 2-րդ ծածկագիրին տակ, չի կրնար հայկական դպրոց ընդունուիլ: Մէկ խօսքով, թրքական պետութիւնը այս

եանին այս գիրքը ու անպայման կարդացէք: Գիրքը տպուած է Ամերիկայի մէջ, այս տարի՝ 2013 թուականին:

Այս գիրքը մեզի կ'ըսէ:- Հաւատացէ՞ք նոր սերունդին:

[Առնուած «Զարթօնք» օրաթերթի 14 Օգոստոս 2013-ի թիւէն՝ յապատմներով] ■

տագործել փոքրամասնութեանց մաս կազմող իր քաղաքացիները զանազանելու համար:

Մեծ Եղեռնի սկիզբի 100-րդ տարեկիցին սեմին, Թուրքիան աշխուժացուցած է իր լրտեսական զաղունի ծառայութիւնը՝ Մ.Ի.Թ.-ը հայկական հոծ զաղութերով երկիրներուն մէջ: Մ.Ի.Թ. Լիբանանի Պոլիճ Համմուտի հայաշատ շրջանին մէջ ունի զաղունի գրասենեակ, գործածելով հայ գործակալներ, որպէսզի անոնցմէ տեղեկանայ հայ անհատներու կեցուածքն ու բոլորին գործունեութիւնը, իսկ այն որ կը գործէ (ոչ թէ խօսի կամ քարոզչական աշխատանք տանի) պիտի փորձեն չէզոքացնել: Անդին Թուրքիոյ պետութիւնը յաջողած է Հայէպի հայ զաղութը տկարացնել Սուրիոյ պատերազմին ընդմէջէն, փորձելով հեռացնել Թուրքիոյ սահմանամերձ երկիրներու հայութիւնը, քանդելով հայ հասարակութիւնը տնտեսապէս եւ զնկերային մարզէն ներս: Այս մարտավարութիւնը կը կիրարկուի բոլոր հակարութը անձնատրութեանց նկատմամբ, օրինակ, 30 Մայիս 2013-ին Մ.Ի.Թ.-ը առեւանգեց Թուրքիոյ՝ քիւրտ ծագումով քաղաքացի մը Արէնքը կեղրունէն: Ըստ յունական հետախուզական իրազեկ աղքիրներու, Մ.Ի.Թ.-ի կողմէ դրկուած քոնանու մը Արէնք ժամանելով, Մ.Ի.Թ.-ի տեղացի գործակալներուն հետ համատեղ, ոչ միայն յաջողած է առեւանգել, այլ նաեւ անմիջապէս Թուրքիա տեղափոխել Թուրքիոյ՝ քրտական ծագու-

մով այս քաղաքացին, որ իբր թէ բաւականաչափ տեղեկութիւններ ուներ հարեւան երկիրներու մէջ «գաւաղրական» ծրագիրի մը մասին:

Օտար անձնատրութիւններ (լրագրողներ, պատմաբաններ, մտաւորականներ, դիւնագէտներ, բեմադրիչներ եւ այլն) տարբեր ձեւերով սիրաշահելով, թուրքերը կը փորձեն իրենց ուզածը անոնց բերնով արտայայտել: Օրինակ վերջին շրջանին զարկ կը տրուի այն քառզութեան, որ հայերը իբր թէ կը քաջալերեն «քիւրքոֆայիա» եւ «փալամոֆոպայիա» գրականութիւնը Եւրոպայի մէջ: Այսինքն Թուրքիոյ կառավարութիւնն ու անկէ կաշառուած օտար շրջանակները ցոյց կու տան, որ հայերը հակարքական քարոզութիւն կատարելով կը պնդեն, թէ իսլամներն ու բուրք ազգայնականները ջարդեցին զիրենց, մինչ անդին կ'անտեսեն, որ հայերը ստեղծած էին յեղափոխական շարժումներ՝ ընդունակութեան պատճեան Պետութեան՝ իրենց համար ստեղծած անմարդկային պայմաններուն դէմ:

Քեմալ Եհիորևսաչ

Միւս կողմէ Թուրքիա վերջերս հիմնեց «Արտասահմանի Թուրքերու Եւ Յարակից Համայնքներու Նախագահութիւն» անունով կազմակերպութիւն մը, որուն նախագահն է Քեմալ Եհիորեաչ: Այս պետական հաստատութեան նպատակն է քրքական սփիտքը զօրացնել եւ գործածել Թուրքիոյ նպատակներուն համար:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԲԱՆԱԿԸ

Թուրքիոյ բանակը կը նկատուի Միջին Արեւելքի հզօրագոյն բանակը: Թրքահպատակ չափահաս եւ առողջ բոլոր տղամարդոց ծառայութիւնը բանակին մէջ՝ պարտադիր է:

Ըստ Թրքական Բանակի Գլխաւոր Սպայակոյսի կայքէջին, թրքական բանակին մէջ կը ծառայէն 347 զօրավար եւ ծովակալ, 38,938 սպայ, 95,000 ենթասպայ եւ 380,000 զինուոր: Բանակին ընդհանուր թիլ 678,617 հոգի է: Այսպիսով, Ն.Ա.Թ.Օ.-ի անդամ երկիրներուն մէջ, Ա.Ա.Ն.-էն յետոյ 2-րդ տեղը կը գրաւէ բանակին բուաքանակով:

Այս բանակին մէջ ալ ինքնասպանութիւնները շատցած են: Ըստ Թուրքիոյ պաշտպանութեան նախարար Իսմէր Ելլմազին, եթէ վերջին տասը տարիներուն բանակը ունեցած է այլազան զինուորական գործողութիւններու հետեւանքով 601 սպանուած, նոյն ժամանակաշրջանին՝ անձնասպան եղած են 965 զինուորներ: Տակաւին չէ որոշուած, թէ ինչպէ՞ս առաջըլ պէտք է առնուի այս ինքնասպանական ընթացքին:

ԱՄԵՆԵԼ ՎՏԱՆԳԱՒՈՐԸ

Թուրքիա 2005-ին իրագործեց երկոտանեակ տարիներէ ի վեր երազած ծրագիրը՝ ստեղծել թրքախոս երկիրներէ կազմուած բանակ մը: Ան կը կոչուի Թուրքանական Զինուոր կամ Թուրքանական Ազգային ճակատ, որուն անդամները եկած են թրքախոս զանազան շրջաններէ եւ այժմ իրենց առաջին փորձառութիւնը կը ստանան Սուրիոյ կրիսներուն մէջ: 14 Հոկտեմբեր 1991-ին, Թուրքիոյ վարչապետ Թուրքութ Էօզալ գերմանական «Տէր Շփիկը» շաբարաթերթին հետ ունեցած էր հարցազրոյց մը: Թղթակիցի հետեւեալ հարցումին, թէ վերջին անկախութիւն հոչակած եւ մեծամասնութեամբ թրքացեղ բնակչութիւն ունեցող

հանրապետութիւններուն թուրքիան արդեօ՞ք անոնց պահապան ոյժը կամ համարքական դաշնութեան կերպոնական կէտը պիտի դառնայ: Էօզալ կը պատասխանէ: «Այս իրողութիւնը մեծ երազ մըն է, ես չեմ կարծեր որ իրականանայ: Այս թրքական ցեղախումբերն անշուշտ մեր ազգականներն են, սակայն 800-900 տարի բաժնուած ենք իրենցմէ: Այդ ժամանակաշրջանին մենք տարբեր զարգացում ունեցանք: Թէեւ մեր լեզուները կը պատկանին նոյն լեզուարնութեանին, սակայն զիրար չենք հասկնար: Իրականութեան մէջ, մենք պիտի օգնենք տնտեսապէս եւ ճարտարարուեստով»:

Թրքախոս Պետութիւններու Համագործակցական Խորհուրդը պարզապէս արտաքին երեսն է թրքածնունդները համախմբող այս բանակին: Անոր իհմնական նպատակն է միացեալ տեսնել այսպէս կոչուած թրքական հողերը, որոնք կը ներփակեն հետեւեալ երկիրներն ու շրջանները. Խազպէքստան, Խրիզիստան, Թաքարիստան (Ռուսիա), Կապարտինօ-Պալքարիա (Ռուսիա), Պուրիարիա (Ռուսիա), Պաշչորտուստան (Ռուսիա), Ալբայի երկրամաս (Ռուսիա), Թուրքմենիստան, Սախա (Եարութիա, Ռուսիա), Խաքասիա (Ռուսիա), Ալբայի Հանրապետութիւն (Ռուսիա), Թուրքիա, Թուրքիա (Ռուսիա), Ազրպէյճան, Խրիմ (Ռուսակինա), Ղազախիստան, Սինքեանկ Ռոյդուրական Խնքնավար Մարզ (Ղինաստան), Հիւսիսային Կիպրոսի թրքական Հանրապետութիւն, Սոնկոլիա, Ջրասնեարսք (հիւսիսային մաս, Ռուսիա), Ջարաչայ-Ենո-Չերքէզիա (Ռուսիա) եւ Չուվաչիա (Ռուսիա), անշուշտ նաև Իրանի Ատրպատականը, զոր Հարաւային Ազրպէյճան կը կոչեն:

Այս բանակը ապագային մեծ պատուհաս մը պիտի ըլլայ շրջանի բոլոր ազգերուն, ներառեալ հայութեան: Համարքական վտանգը առկայ է Ռուսիոյ, Ղինաստանի, Իրանի եւ մանաւանդ Հայաստանի համար:

ՆՈՐ ՀՐԱՄԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

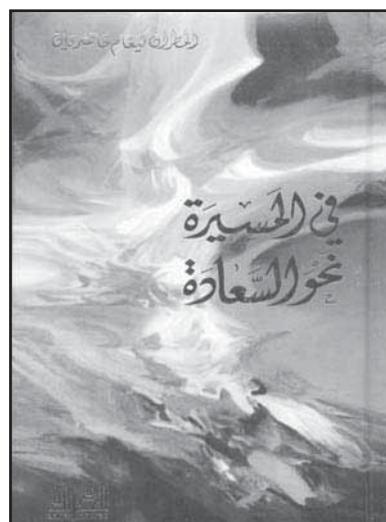

2011-ին Գահիրեի Հ.Բ.Ը. Մ.-ը հրատարակեց փորֆ. Նիզոլայ Յովհաննիսյանի «Արաբական Պատմագիտական Գրութիւնները Յայկական Յեղասպանութեան Վերաբերեալ» արաբերէն աշխատասիրութիւնը: Անգլերէնէ թարգմանութիւն՝ Սահար Թաուֆիքի, Վերատեսութիւն՝ դոկտ. Մըհամատ Ռիֆաաթ ալ-Իմամի եւ հետեւողականութիւն՝ Պերճ Թերզեանի:

Յեղիևակը կը ներկայացնե Յայոց Յեղասպանութեան մասին լոյս տեսած գիրքերն ու անոնց հեղինակները եւ կը բացատրէ անոնց դրդապատճառներն ու մղումը անդրադառնալու Յայկական Յեղասպանութեան: Ան կը յիշէ այն գիրքերը, որոնք «Յայասպանութիւն» բառը կ'ընդգրկեն: Նաեւ կը յայտնէ իր երախտագիտութիւնը արաբ ժողովուրդին, որ հայ գաղթականներուն հանդեպ մարդկային եւ բարեսիրական

վերաբերմունք ունեցաւ:

* * *

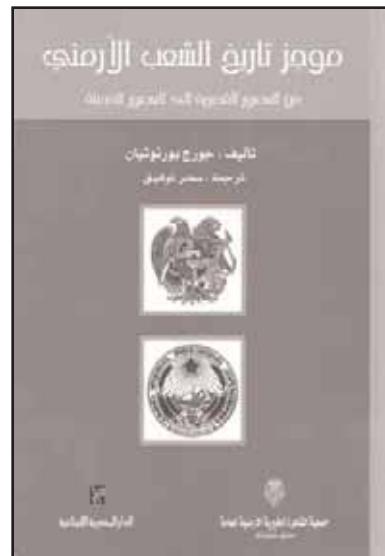
2012-ին ճիւնիի (Լիբանան) «Տար ալ-Մրատ» հրատարակատունը լոյս տեսաւ Լիբանանի Յայոց Թեմի նախկին Առաջնորդ Գեղամ արք. Խաչերեանի «Երթ Դեպի Երանութիւն» խորագործ արաբերէն կրօնա-փիլիսոփայական գիրքը:

Սրբբազանը գիրքը նուիրած է Մարոնի պատրիարք Մար Պըշարա Պութրոս Շահին, յառաջաբանը գրած է Մարոնի առաջնորդ Մարոն Նասրը ալ-Ժըմայէլ Եպիսկոպոսը: Գիրքին հիմնական նպատակն է ամրապնդել կապերը Յայ Առաքելական եւ արեւելեան քրիստոնեական Մարոնի Եկեղեցիներուն միջեւ:

Գիրքը պատկերագարդ եւ գունաւոր է: Ան կը պարունակէ կարճ խորհուրդներ, որոնք մարդու եւ Աստուծոյ, իր Որդուոյն ու Սբ. Քոգիին միջեւ կապերը կը

բացատրէ ու կը քարոզէ: Վերջաւորութեան՝ Աստուծաշաշունչն հատուած կը ներկայացնէ:

* * *

2012-ին Գահիրեի մէջ Հ.Բ.Ը. Մ.-ի Սաթենիկ Զագըր Յիմսադրամի եւ «Եզիդական Լիբանանեան Յրատարակչատան» (Տար ալ Մըսրիէ ալ-Լուալսանիէ) միջոցաւ լոյս տեսաւ ճորճ Պուրնութեանի «Ամփոփ Պատմութիւն Յայ Ժողովուրդի՝ Յին Շրջանէն Մինչեւ Ներկան» արաբերէն հատորը: Անգլերէնէ թարգմանութիւն՝ Սահար Թաուֆիքի, Վերատեսութիւն՝ դոկտ. Մըհամատ Ռիֆաաթ ալ-Իմամի, հետեւողականութիւն՝ Պերճ Թերզեանի:

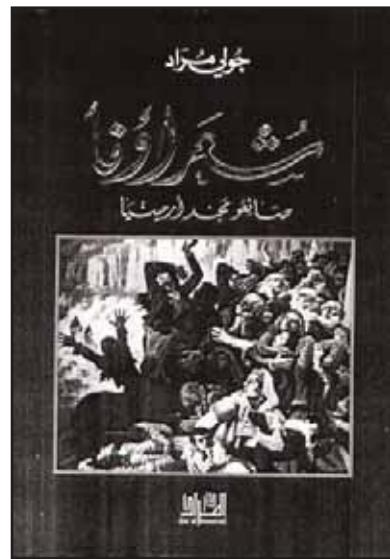
Յեղիևակը 478 էջերու մէջ կը ներկայացնէ հայոց պատմութիւնը՝ զայն հասցենով մեր օրերը: Կան Յայաստանի եւ սահմանամերձ Երկիրներու քարտեսները,

որոնք փոփոխութեասց Ենթարկուած են պատմութեան ընթացքին: Կան նաեւ նկարներ՝ ժամանակի ընթացքին կատարուած իրողութիւններու մասին ընթերցողը աւելի իրազեկ դարձնելու համար: Յայկական յատուկ անունները արաբերէնին կողքին գոռուած են անգլերէնով ալ՝ աւելի հասկալի դարձնելու ընթերցողին:

Գահիրէի Հ.Բ.Ը.-ի Սաթենիկ Չագըր Յիմնադրամը շնորհալի գործ կը կատարէ արաբներուն ներկայացնելով հայկական տեսակետը ընդդեմ պետական մեծ կարողութիւններով օժտուած թրքական հակահայկական քարոզչութեան: Կը մաղթենք հայութեան մասին արաբերէն նորանոր գիրքերու հրատարակումներ: Սաթենիկ Չագըր Յիմնադրամը հայկական միակ կառոյցն է, որ արաբական աշխարհին ուղղուած ծրագրուած եւ հետեւողական աշխատանք կը տանի հրատարակչական մարզին մէջ:

* * *

2013-ի սկիզբը, իր տեսակին մէջ արաբերէնով եզակի գիրը մը հրատարակուեցաւ «Մեր Բանաստեղծները՝ Յայաստանի Փառքի Կերտիչները» խորագրով, որ կ'ընդգրկէ հայ բանաստեղծութեան նմոյշներ, սկիզբէն մինչեւ ներկան: Ան կը սկսի Մովսէս Խորենացիի «Վահագնի Ծնունդ» Էն, կ'անցսի Գրիգոր Նարեկացիի եւ Ներսէս Ծնորհալիի աղօթքներէն ու շարականներէն, Նահապետ Քուչակի

եւ Սայեաթ-Լովայի քառեակներէն, Ղեւոնդ Ալիշանի եւ Զարթօնքի շրջանի եւ յաջորդող շրջաններու բանաստեղծներու՝ Պետրոս Դուրեանի, Սիափիլի, Գարեգին Պէշկէօթիւրեանի, Կոմիտասի, ապա Յովհաննես Թումանեանի, Արշակ Չօպանեանի, Ինտրայի, Աւետիք Իսահակեանի, Վահան Թեքեանի, Սիամանթոյի, Դանիէլ Վարուժանի, Ռուբեն Սեւակի, Վահան Տերեանի, Կոստան Չարեանի, Միսաք Մեծարենցի, Մատթեոս Չարիֆեանի, Եղիշէ Չարենցի, Շաւարշ Նարդունիի, Գեղամ Սարեանի, Վահե-Վահեանի, Անդրանիկ Ծառուկեանի, Մուշեղ Իշխանի, Յամօ Սահեանի, Յովհաննես Շիրազի, Գեորգ Էմինի, Պարոյ Սեւակի գործերէն ու կը հասնի այժմու բանաստեղծներէն Երկութիւն՝ Պետք Սիմոնեանի եւ Յեսրիկ Էղոյեանի քերթուածներուն:

445 Էջոց այս գիրքը գունաւոր ալպոմ մըն է, ուր այս բանաստեղծական նմոյշներուն կողքին (որոնք կը

նկատուին առ այժմ լոյս տեսած արաբերէնի թարգմանուած լաւագոյններէն) բծախնդրօրէն գետեղուած են բանաստեղծներուն համառօտ կենսագրութիւններն ու նկարները, նաեւ քերթուածներուն հետ անոնց համապատասխան տրուած են հայ մասրանկարչական գործեր, որոնց հեղինակներուն մասին ամփոփ անդրադարձ կայ գիրքին վերջաւորութեան:

Գիրքը թարգմանած եւ պատրաստած է, երիտասարդ եւ տաղանդաւոր լեզուագետ, տասնեակ մը արաբերէն գիրքերու հեղինակ, լիբանանահայ Ժիլի Մրատը: Ան բծախնդրօրէն զատած եւ թարգմանած է հայերէն բանաստեղծութիւնները: Գիրքին ընդհանուր պատրաստութիւնը տեւած է ութը տարի: Օգտակար եղած են հայ եւ օտար շատ անձերու կողքին՝ Յայաստանէն գրականագետ Երուանդ Տեր Խաչատրեանը եւ արուեստաբան Շահէն Խաչատուրեանը:

Ուսինք կարգ մը փոքր նկատողութիւններ: Գիրքին յառաջաբաններէն մէկը գրած է Լիբանանի նախկին նախարարներէն Միշէլ Էտտէն, «Յայաստանը Պատմութեան Մէջ» խորագրով, ուր ի միջի այլոց կ'ըսէ, թէ հայ ժողովուրդը եկած է Եւրոպայէն: Յատորը կազմողը կրնար ծանօթագրութեամբ մը բացատրել, թէ այս տեսութիւնը ասիհմն է ու մերժուած այսօր: Չենք գիտեր ինչո՞ւ, օտար թարգ-

մասութիւններու մեջ Գրիգոր Նարեկացիին անունը գրեթե միշտ կը փոխարինուին Կրեկուար Տը Նարեկով կամ Կրեկորիս Օֆ Նարեկով։ Պետք է միշտ պահել սուրբին հայկական անունը եւ քովը գրել Վերոյիշեալ օտար անուանումները։

Գիրքին կցուած է նաեւ խտասալիկ մը, ուր արաք հանրածանօթ անձնաւորութիւններ (ժորժ Զըրտէիի, Պասիմէ Պաթուլի, Չիատ Աքիջի) կ'ասմունքեն Ժիլ Մրատին թարգմանած այս քանաստեղծութիւններէն։

22 Սայիս 2013-ին Պէյրու-

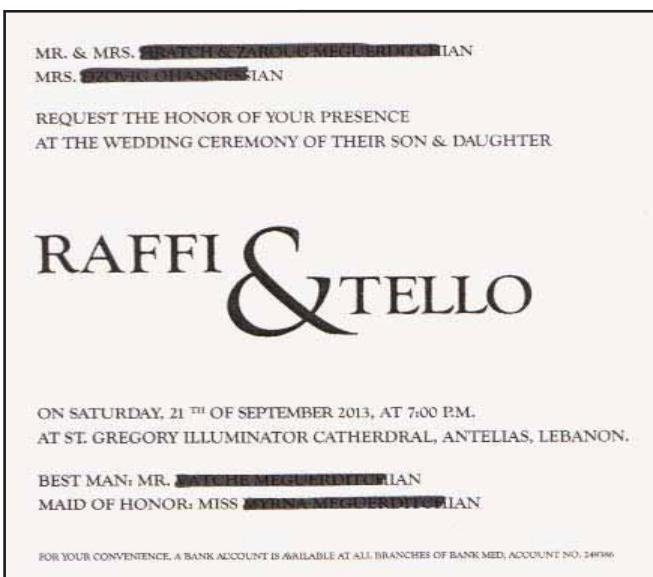
թի կեդրոնի «Պիել» սրահին մեջ Յ.Յ.-ի նախագահին հովանաւորութեամբ, աջակցութեամբ Սէն Ժոզէֆ, Յայկազեան, Լույզգէ, Անթունիէ եւ Լիբանանեան համալսարաններուն, կայացաւ գիրքին շնորհանդէսը, որուն ներկայ էին արաք եւ լիբանանցի անձնաւորութիւններ եւ հազարէ աւելի հիլեր։

Խօսք առին գիրքը հրատարակող «Տար ալ-Մրատ» հրատարակչատան տէր ու տնօրէն պրն. Միշէլ Մրատը եւ կարգ մը երեւելի լիբանանցի անձնաւորութիւններ, որոնք վեր առին հայ

մշակոյթն ու ժողովուրդը։ Յանդէս եկաւ նաեւ աշխարհահոչակ «Կոմիտաս Զառեակ»ը, որ մասնաւոր իրաւուած էր այդ առթիւ եւ ներկայացուց կոմիտասեան նուազներ։

Կը շնորհաւորենք Ժիլ Մրատը եւ բոլոր անոնք, որոնք օգտակար եղան այս կոթողային գործին լոյս ընծայման։ Կը մաղթենք, որ նոյնը թարգմանուի նաեւ այլ լեզուներու, որպեսզի մեր քանաստեղծական գոհարները ըմբոշինեն ուրիշ ազգեր ալ։

(Ըարտնակութիւն էջ 30-ւեց) ԲԱՅ ՆԱՄԱԿ ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ...

2. Արդեօք ժամանակը չէ, որ Ձեր հոգեւոր եւ վարչական իշխանութեան տակ գտնուող Եկեղեցիներուն մեջ կատարուելիք Սբ. Մկրտութեան, Սբ. Պատարագիներու կամ ծանուցագիրներու մեջ հայոց լեզուի ՊԱՐՏԱԴԻՐ առկայութիւնը, այլապէս արգիլուի նմանները մասնակից դարձնել որոշակի Սուրբ Խորհուրդներու արարողութեանց։

3. Մինչեւ այսօր ի՞նչ իրագործումներ արձանագրեց Ձեր նախաձեռնութեամբ ու հովանաւորութեամբ ստեղծուած Արեւմտա-

հայերնի Պաշտպանութեան Խորհուրդը, մասնաւորաբար ինչ կը Վերաբերի արմատախիլ ընելու հայերնը կործանելու տանող լատինատառ գրութեան համաճարակը։

Վեհափա՞ռ Տէր,

Կը ներեք հրապարակաւ նման հարցադրումներ կատարելու համարձակութեանս համար, քանի որ գիտեմ, թէ հայկական միջավայրին մեջ նզովելի արաք կը նկատուի հաշուետութեան մասին նոյնիսկ փսխութը…

Վեհափա՞ռ Տէր,

Եթէ Վերոբերեալ ապազգային (աւելի ծանր բնութագրում չգործածելու համար) երեւոյթներու նկատմամբ անտարբերութիւն ցուցաբերուի (աւելի ճիշդ՝ շարունակուի ցուցաբերուի), թոյլ տուե՛ք համարձակիլ յայտարարելու հրապարակաւ, թէ հիմք կ'ունենամ կասկածելու հայոց լեզուի պաշտպանի Ձեր առաքելութեան յաջողութեան վրայ, ինչը ոչ միայն երբեք չեմ փափաքիր անկեղծօրէն, այլեւ՝ նման պարագային, միայն եւ միայն կը ցալմ։

Մատչելով ի համբոյր Ձեր Սբ. Միւռոնով օծուած Աջոյն,

Խորին ակնածանքով՝ Գեղրգ Եազընեան

Երեւան, 28 Սեպտեմբեր 2013-ի գիշեր

ԱՐԱՍԱՅԻՍ ՄԻՐՋԱԽԱՆԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱՅԻՆ
ՇԱՐԺՈՒՄ

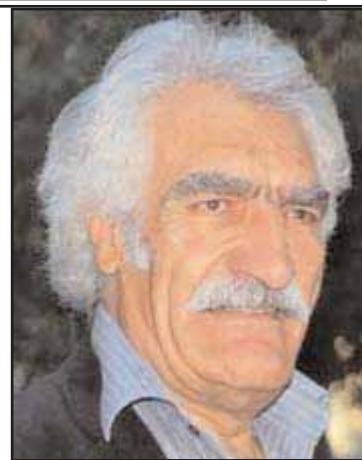

ARMENIAN POPULAR
MOVEMENT

ԿՈՐՈՒՏ

Ապրիլի 11-ին, կեանքի 71-րդ տարում, Շվետիայում վաղաժամ մահացել է մտաւորական եւ հասարակական գործիչ Արամայիս Միրզախանեանը:

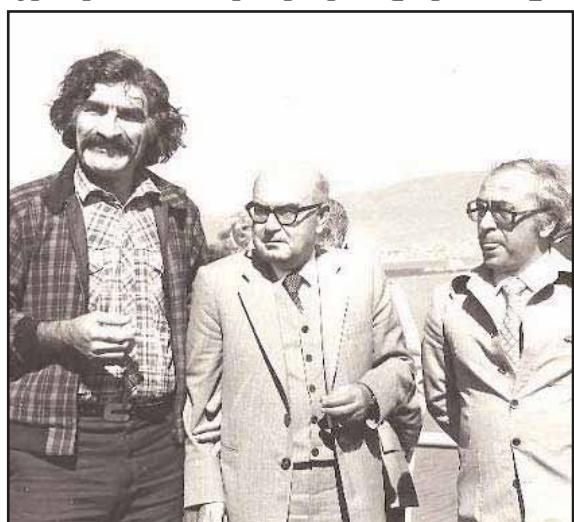
Արամայիս Միրզախանեանը ծանօթ է Իրանի, Հայաստանի [Հանրապետութեան, - «Սփ.»], Արցախի եւ Երոպական երկրների հայ հանրութեանը: Նա իր կեանքի շուրջ 45 տարին նույիրեց հայութիւնը տագնապեցնող եւ յուզող հարցերին: 80-ական թուականների սկիզբին, Արամայիսը ազդեցիկ մասնակցութիւն ունեցաւ իրանահայ համայնքի ընկերային եւ հասարակական պայքարում, 80-ական թուականների կետերից լուր ու հետեւողական կերպով զօրակցեց Սփիտքում ծաւալուած Հայ Նորագոյն Ազգային Ազատազրական Պայքարին, յանդգնօրէն նպաստեց եւ պաշտպանեց արցախսեան եւ Հայաստանի [Հանրապետութեան, - «Սփ.»] քաղաքացիական հասարակական շարժմանը եւ երբեք չդադարեցրեց զիտնականի իր գործունեութիւնը Սթորհոլմի The Royal Institute of Technology-ում, այդ ասպարեզում նաև նպաստելով Հայրենիքին:

Արամայիս Միրզախանեան

Միրզախանեանը տարիներ աշխատել է որպես խմբագիր, հեղինակել մեծարիւ զիտական, հասարակական եւ քաղաքական յօդուածներ, եւ իր բեղմնաւոր կեանքի վերջին տարիներին՝ անգիշող կերպով պաշտպանել է հայրենի ժողովրդի քաղաքացիական իրաւունքները:

Այս անժամանակ կորսադի տիսուր առիթով մեր խորազգաց ցաւակցութիւններն ենք յայտնում Արամայիսի ընտանիքին, մտերիմներին եւ ընկերներին եւ Միրզախանեան գերդաստանին:

1982, Սեւանայ լճի ափին, Սթորհոլմի «Բալենի» ամսաթերթի խմբագիր Արամայիս Միրզախանեան, Պեյրութի «Շիրակ» ամսագրի խմբագիր Օնսիկ Սարգսեան (մահացած) եւ Պեյրութի «Զարթօնք» օրթ.ի, այժմ Երեւանի «Ազգ» օրթ.ի խմբագիր Յակոբ Աւետիքեան:

Հայկական Ժողովրդային Շարժում
Կենտրոնական Խորհուրդ

13 Ապրիլ 2013

* * *

Արամայիս Միրզախանեանը ծնած է իրանի Սպահան քաղաքին մերձակայ, երբեմնի հայաբնակ Փերիս գաւառի Նամակերտ գիւղը՝ 1942-ին։ 1962-ին կը մեկնի Խորհրդային Հայաստան՝ ուսանելու համար։ Կ'աւարտէ Երեւանի Փոլիթեքնիքական Հիմնարկը՝ ստանալով էլեքտրաթեքնիքական գիտութեանց դոկտորայի աստիճան։ Տարիներ նոյն համալսարանին մէջ դասաւանդելէն յետոյ ան 1979-ին տիկնոջ՝ Զոկոնդային եւ դստեր՝ Մանուշի հետ կը վերադառնայ իրան եւ կը դասաւանդէ Սպահանի «Սանաթի» համալսարանին մէջ։ Գործօն մասնակցութիւն կը բերէ նոր Զուղայի եւ Շահինշահրի հայկական հասարակական կեանքին, կատարելով կազմակերպչական ազդեցիկ դեր համայնքին մէջ ծաւալուած ժողովրդական շարժման, ժողովրդական ժամանակաւոր կոմիտէի (Ժ.Կ.Կ.), նաեւ իրանահայ Ազգային եւ Մշակութային Միութեան (Ի.Ա.Մ.Մ.) նոր Զուղայի մասնաճիւղի հիմնադրման գործին մէջ։ Քաղաքական պայմաններու բերումով կը մեկնի Գերմանիա, եւ շարունակելով իր բարձրագոյն ուսումը, կը ստանայ փրոֆեսորի կոչում։ Երկար տարիներ կը դասաւանդէ Մթոքհոլմի The Royal Institute of Technology համալսարանին մէջ, մշտապէս կ'աշխատի Հայաստանի Հանրապետութեան գիտական շրջանակներուն հետ։ Հեղինակ է գիտական, հասարակական եւ քաղաքական մեծաթիւ յօդուածներու։ Որոշ ժամանակ (1988-1989) խմբագրած է Հայ՛Շուկտական Մշակութային Կեդրոնի պաշտօնաթերթ «Բալենի» ամսագիրը։ Վերջին տարիներուն ստեղծած է Մթոքհոլմի The Royal Institute of Technology-ի եւ Հայաստանի Պետական Ճարտարագիտական Համալսարանի միջամագործական համական համագործական համական համագործական մէջ հանդէս եկած է դասախոսութիւններով։ Ի գնահատումն Հայաստանի Հանրապետութեան եւ Արցախի մէջ՝ կատարած աշխատանքներուն, Արամայիս Միրզախանեան պարգևատրուած է Հայաստանի Պետական Ճարտարագիտական Համալսարանի 70-ամեակի ոսկի մետալով, 2005-ին՝ «Լաւագոյն Շրջանաւարտ» պատուղիրով, Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան «Երախտագիտութիւն» շքանշանով (ան նախաձեռնողը հանդիսացած էր Շուկտի մէջ մարդասիրական օգնութեան կազմակերպման եւ Արցախ փոխադրութեան գործին)։

Արամայիս Միրզախանեանը տարիներէ ի վեր կը տառապէր քաղցկեղէ։ Թէեւ բժշկական հսկողութեան տակ էր, սակայն հինգ ամիս առաջ ինքնակամօրէն հրաժարեցաւ բուժման ընթացքէն, իսկ մահուընէ 10 օր առաջ ամբողջութեամբ դամուեցաւ մահճակալին։

Արամայիս Միրզախանեանը հետեւեալ ձեւով կը բնորոշեն նոր Զուղայի եւ Շահինշահրի իր ընկերներէն Ազատ Մաթեանն ու Նիկիտ Միրզայեանը։ «Արամայիսը հայրենի ժողովրդի ապագան տեսնում էր արդար եւ ժողովրդավար պետութեան մէջ, եւ վերջին շրջաններում յոյժ անհանգստանում էր Հայաստանի Հանրապետութիւնում տիրող քաղաքական-հասարակական յոռի երեւոյթներին ի տես եւ իր յանդուզն ու անաչառ վերաբերմունքն էր արտայայտում բազմաթիւ յօդուածներով։ Նա ազնիւ էր եւ սկզբունքային։ Նրա հզօր, տիտանական արտաքինի տակ բաբախում էր յոյժ բարի եւ յուզառատ մի սիրտ։ Նա ապրում էր բանաստեղծութեամբ, զբաղում էր գեղանկարչութեամբ։

Այս տիսուր առիթով, «Սփիւռք» իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Արամայիս Միրզախանեանի տիկնոջ, դստեր, ազգականներուն, ընկերներուն եւ զայն ճանչցած բոլոր վշտակից մարդոց։ Անոր պայծառ յիշատակը յաւերժ վառ պիտի մնայ մեր եւ գալիք հայ սերունդներու յիշողութեան մէջ։ ■

ԳՐԻԳՈՐ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Սրտի խոր կավիծով իմացանք մահը հրապարակագիր եւ հայլական նշանագիրերու հետազօտող Գրիգոր Թորոս Թորոսեանի, որ պատահեցաւ Ապրիլ 2013-ին, Երեւանի մէջ:

Նշենք, որ ան 1967-1991-ին աշխատակցած է «Ազդակ»ին, 1992-1993-ին «Սփիլոք»ին, 1991-էն յետոյ՝ «Զարթօնք»ին: 1995-ին Երեւան հաստատուած էր: Անոր յօդուածները կ'ընդգրկեն ազգային եւ պատմական (հայոց հին ժամանակաշրջան) հրապարակագրութիւններ:

Ստորև կու տանք հատուածներ Գրիգոր Թորոսեանի «Յո՞ Երբաս...» խորագիրով անտիպ յօդուածէն՝ առանց ամրողովով բաժնելու հոն արտայայտուած տեսակէտները:

«ՍՓիլոք»

... Համայն մարդկութիւնը խելագար վազքի մէջ է: Ազգեր իրար անցած են: Բոլորն ալ կը զգան, թէ ծանր վտանգի մը առջեւ կը գտնուին: Փոքր ազգերը, բնականաբար, աւելի ենթակայ են սպառնալիքներու:

Բոլոր ազգերը կը սուրան, տնտնացողը, ետ մնացողը ոտքի կոխան կը դառնայ եւ իր տեղը կու տայ ուրիշներուն, որովհետեւ, որպէս ազգ ապրելու իրաւունք չունենար:

Մենք կը սխալինք, եթէ կը կարծենք, թէ այլոց շարքին վազողներ ենք: Բացարձակ իրականութիւնը այն է սակայն, թէ մենք չենք սուրար, այլ՝ կը տարուինք ուրիշներու վազքին օգտակար ըլլալով, կամ, այլոց սլացքին ստեղծած հոսանքն է, որ մեզ կը քչէ: Մենք կը տարուինք միայն:

Ամէն մարզի մէջ մէկը միւսէն աւելի ծանր անկումներու ենթարկուած ենք եւ ի վիճակի չենք անդրադառնալու մեր մատնուած վիճակին, որպէսզի կարենանք ինքնագիտակցութեան գալ եւ մեր իրաւունք աչքի առջեւ ունենալ:

Մեր շուրջ տիրող պայմանները զիրար ամեռղացնելով, օր մը ճակատագրական բնոյթ մը պիտի ստանան՝ մեր ազգին համար:

Նման պայմաններ անակնկալօրէն կը նան ջլատել մեր ողջ գոյութիւնը, անվերականգնելիօրէն:

Ազգերու հիւծախտը տարիներու, նոյնիսկ դարերու ընթացքին, առանց զգալի դառնալու կը տկարացնէ անոնց մէջ հոգեկան եւ բարոյական դիմադրա-

Գրիգոր Թորոսեան «Սփիլոք»ի գրասենեակին մէջ, 1993-ին:

կան ոյժը, եւ երբ զգալի կը դառնայ, արդէն դարմանումի կարիք չի մնար... Այդ ազգը պէտք է այլապէս վերակերտուի, կամ մեռնի:

Մեր մատնուած, այսօրուայ դրութենէն դուրս գալու համար հսկայ ցնցումի կը կարօտինք, նման հիւանդներուն, որոնց սիրտը յանկարծ կը կենայ տրոփելէ, ու բժիշկը, ստիպուած, էլեքտրական ցնցումներու կ'ենթարկէ անկենդան մնացած մարմինը:

Մեր ազգը մնաց իմաստակներու, լարախաղացներու, կաշառակեր առաջնորդներու ձեռքին մէջ խաղալիք:

Եւ կը գահակիթինք տակաւին, որպէս անկենդան դիակներ, զորս բարձրութենէ մը վար, անդունդն ի վար կը թափեն... Եւ ոչ ոք հարց կու տայ աղաղակելով.

«Յո՞ Երթաս հայ ժողովուրդ»...

Այս հարցումս կրկնած եմ զանազան ձեւերով եւ չեմ կրցած պատասխան մը լսել, որովհետեւ մեր ազգին պատասխա-

նատուները անփոյթ են եղած եւ ծոյլ... Ես չե՞մ յուսար որ պիտի գտնուի մէկը, որ իր սեփական շահերը զոհելու պատրաստակամ ըլլայ մէր ազգի գերագոյն շահերուն համար, իսկ մենք՝ մէր մեհեանները, մէր աստուածներու արձաններուն հետքը ոչնչացնելէ յետոյ... մէր պապերուն հաւատքը... ուրանալով՝

ԱՆԻԾԵԱԼ ԱԶԳ ՄԸ ԴԱՐՁԱՆՔ...

ԴԱՐԵՐՈՎ՝ ԵՐԿՆՔԻ ԱՐՔԱՅՈՒԹԵԱՆ

ԱԽՏՀ ՀԻՒԾԵՑ ՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ:

ԴԱՐԵՐՈՎ՝ ՍՊԱՆԴԱՆՈՑՆԵՐՈՒԻ ՃԱՄԲԱՆԵՐՈՒԻՆ ՎՐԱՅ ՀԻՒԾՈՒԵԱՆՔ:

Այսօր անապահովութի՛ւնն է, վստահութեան պակա'նն է, հաւատքի՝ ազգային թէ կրօնական - խորտակումն է որ կը հիւծեն զմեզ. տարբեր կեղծիքներով, թեւաւոր, ուռուցիկ բառերով կը խաբենք զիրար:

Այսուհետեւ, սակայն, անմտութիւն պիտի ըլլայ հաւատալ, թէ պիտի կարենանք շարունակել մէր ընթացքը, ինչպէս որ կայինք, էինք անցեալին... երբ ամէն մէկը «Հայ ազգը ե՞ս պիտի փրկեմ» ըսելով ձեռքը կը լուար, կը սրբացնէր ինքզինք:

Սփիւռքի, ինչպէս Հայրենիքի, բոլոր հարցերուն լուծումը պիտի գայ Հայաստանի խորհրդարանէն:

Երեւանը ի՛ը պիտի նկատէ արտասահմանի բոլոր գաղութներուն մէջ գոյութիւն ունեցող կամ ծնող դժուարութիւնները:

Արտասահմանի համայն հայութիւնը պարտաւոր պիտի ըլլայ իր տուրքը վճարելու իր շրջանի Հ.Հ.-ի հիւպատոսարանին:

Ֆրանսացիք կամ անգլիացիք իրենց գաղութներուն մէջ իրենց կուսակցութիւններուն կողմէ չէին կառավարուեր, Սփիւռքի մէր կուսակցութիւններն ու եկեղեցիներն ալ ազգային գործերու միջամուխ ըլլալէ պէտք է դադրին:

Արտասահմանի հայութիւնը իրաւունք պէտք է ունենայ մասնակցելու Հայաստանի երեսփոխանական ընտրութեանց եւ իր ձայնը լսելի դարձնելու Հայաստանի խորհրդարանին մէջ:

Հայը պէտք է ձգտի մէկ ամբողջութիւն մը ըլլալու եւ այդ ամբողջութիւնը պէտք է դառնայ համաշխարհային առումով մարդկային ընկերութեան ընտրանիին մասնիկը իր մտաւորական եւ բարոյական բարձրագոյն ըմբռնումներովը:

Ես կը հաւատամ, որ այս մակարդակին համար հեշտ գործ մը չէ, սակայն կրնայ հեշտ դառնալ, կրնանք իտէալականացնել:

Հայոց Անահիտ աստուածուիին պրոնզէ արձանին գլուխը՝ բանտարկուած՝ Բրիտանական թանգարանին մէջ:

Կրնանք մէր մեծ մօր՝ Անահիտի մասունքը օտար թանգարաններէն Հայաստանի փոխադրել...

Հաւատացած եմ, որովհետեւ ես ծանօթ եմ իմ ազգիս զգացումներուն: Այն օրը, երբ Անահիտի քարէ մասունքը Երեւանի օդանաւակայանին մէջ կեցած օդանաւէն վար, հայրենի հողին վրայ իջնէ, բովանդակ Երեւանը, բովանդակ Հայաստանը, աշխարհի բոլոր անկիւններուն մէջ ցըուած հայութեան արտասուալից աչքերը անոր ուղղած, պիտի ցնծան եւ աղաղակեն...

«Մա՞յր, ներէ՝ մեր նախնիքի զործած չարիքին համար քեզի՛ եւ մեր միս բոլոր աստուածներուն հանդէպ: Մենք դարձած ենք արդէն մեր հին հաւատքին ու կը խնդրենք քեզմէ՝ «Մա՞յր, կեցն' զիայս»»:

Այդ ցնցումը պիտի վերակերտէ մէր ազգը:

ԾՈՐՅԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՔ

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութենէն՝ իր հրատարակած հետեւեալ գիրքերը՝

«Զայնագրեալ Շարական Յայաստամեայց Եկեղեցւոյ - Յարութեան Յարցեր Իրենց Սարքերով», Դ. հատոր, մեկենասութեամբ S. Նարեկ աւագ քին. Շրիբեանի, 2012:

«Խորեն Ա. Կաթողիկոս, «Կոնդակներ, Պատգամներ Եւ Քարոզներ», մեկենասութեամբ Գալուստ Կիլապէնկեան Յիմնարկութեան, խմբագրական աշխատանքը կատարեց S. Նորայր Եպս. Աշրջեան, 2013:

2013-ի պատի Եւ գրասեղանի օրացոյներ:

Պատգամ Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Արամ Ա. Կաթողիկոսի Մեծի Տանն Կիլիկիոյ, «Յայ Մօր Տարի - 2013», 2013:

Վեր. Յամբարձում Յ. Աշճեան, «Աստանայի Եղեռնը Եւ Գոնիայէն Յուշեր (Պատմութեան Յամար), Բ. տպագրութիւն, Աստանայի կոտորածի 100-ամեակի մատենաշար, մեկենասութեամբ Գալուստ Կիլապէնկեան Յիմնարկութեան, հրատարակութեան պատրաստեց՝ Սարգիս Կիրակոսեան, 2013:

Լեւոն Անանեան, «Ժամանակ Եւ Ոգի», մեկենասութեամբ «ՈՒչըրտ Եւ Թիմա Գարօլան» իիմնադրամի, թիւ 15, խմբագրական աշխատանքը կատարեց Սարգիս Կիրակոսեան, 2013:

Կարօ Սաստիմի, «Պատմութիւն Տարօնի Աշխարհի», վերահրատարակութիւն, մեկենասութեամբ Արա Խանոյեան ընտանիքին, հրատարակութիւն «Յայկական Յեղասպանութեան 100-ամեակ, Արեւմտեան Յայաստամի Եւ Կիլիկիոյ Յուշամատեաններ» թիւ 2, 2013:

Աշխատասիրեց Եւ պատրաստեց Գէորգ Ա. Սարաֆեան, «Պատմութիւն Անթէպի Յայոց», Ա. Եւ Բ. հատորներ, վերահրատարակութիւն, մեկենասութեամբ Կարպիս Եւ Արեգ Նազարեաններու, հրատարակութիւն «Յայկական Յեղասպանութեան 100-ամեակ, Արեւմտեան Յայաստամի Եւ Կիլիկիոյ Յուշամատեաններ» թիւ 3 Եւ 4, 2013:

Գէորգ Եազըճեանէն՝ հետեւեալ գիրքեր՝

«Յովկաննէս Փիլիկեան, ««Յայ»-Երը, Առաջին «Մարդ»Երը - Մարդատեսակի Ծագման Եւ Զարգացման Միջուկային Տեսաբանութիւն», գիրքը կազմեց Եւ հրատարակութեան պատրաստեց Կարո Յակոբեան, «Եւրոպայի Յայերի Յամագումար»ի հրատարակութիւն, տպ. «Վարդ Յրատ», Երեւան, 2011:

«Արան Յայկազ. Մոռացուած Էջեր. հատոր Գ. (1961-1966)», կազմող Եւ ծանօթագրող՝ դոկտ. Մարգարիտ Խաչատրեան, խմբագիր՝ Գէորգ Եազըճեան, «Տիգրան Մէծ» հրատարակչութիւն, Երեւան, 2013:

Ոտմիկ Յովնամեան, ««Նեմեսիսը» Գործողութեան Մէջ», հեղինակային հրատարակութիւն, մեկենասութիւն՝ Ստեփան Զարգարեանի Եւ Ռազմիկ Ղարիբեանի, Երեւան, 2012:

Վահե Սամուէլեան, «Յայ Անցեալը՝ Լուսանկարներով», Բ. գիրք, խմբագիր Եւ ծանօթագրող՝ Գէորգ Եազըճեան, հեղինակային հրատարակութիւն, տպ. «Վարդ Յրատ», Երեւան, 2013:

Արա Սամեանէն՝ իր հրատարակած հետեւեալ գրքոյկը՝

«Յիմնագ Դարեայ Ժառանգի Յոչակում - Յայալեզու Տպագրութիւնը, 1512-2012», Միչիկընի Յամալսարան - Տիրպորն, Ա.Ս.Ն., 2012 (անգլերէն):

Թորոս Թորանեանէն՝ իր հեղինակած հետեւեալ գիրքեր՝

«Խառնակ Օրեր Յալէպի Մէջ», հեղինակային հրատարակութիւն, տպ. «Արեւելք», Յալէպ, 2013:

«Մելգոնեանցիներու Աշխարհը», մեկենասութեամբ Յակոբ Եւ ճիւլի Մաքսեաններու, Յամազգայինի «Վահե Սէթեան» հրատարակչութիւն, Պէյրութ, 2013:

«Յուշապատում», մեկենասութեամբ Յակոբ Եւ ճիւլի Մաքսեաններու, Յամազգայինի «Վահե Սէթեան» հրատարակչութիւն, Պէյրութ, 2013:

Գասպար Տէրտէրեանէն՝ իր հեղինակած հետեւեալ գիրքը՝

«Էօժէն Իոննեսօ (Ծննդեան 100-ամեակ), «Անհեթեր»ի Դիմակով Նորիբապաշտ Գրողը... Եւ «Արքան Կը Մահանայ», հրատարակութիւն «Լիբանանահայ Գրական Շրջանակի, Մատենաշար» թիւ 23», «Սիփան» հրատարակչատուն, Պէյրութ, 2012:

Լիբանանահայ Գրական Շրջանակէն՝ իր հրատարակած

«Օրացոյց - Ռուեցոյց» 2013-ի պատի օրացոյց-Ռուեցոյցը:

Զաւեն Մսրուեանէն՝ իր հեղինակած հետեւեալ գիրք՝

«Յայկական Յարցի Յոլովոյթը - 1939-2010», մեկենասութեամբ Յովիկ Քիւրքեանի, «Սիփան» հրատարակչատուն, Պէյրութ, 2012:

Անդրանիկ Տագեսեանէն՝ իր կազմած Եւ խմբագրած հետեւեալ գիրք՝

«Յաճնոյ Յերոսամարտի 90-ամեակի Գիտաժողովի Նիւթեր Եւ Վաւերագրեր Ու Լուսանկարներ», մեկենա-

ԳԻՐՁԵՐ

սուրեամբ Սարգիս Եւ Մակի Գարզգուրեաններու, հրատարակութիւն Հաճնոյ Հայունակցական Միութիւն - Լիբանանի Եւ Հայկազեան Համալսարանի, Պէյրութ, 2013 [Գիտաժողովը կայացած է 15 Եւ 16 Հոկտեմբեր 2010-ին՝ Հայկազեան Համալսարանին մէջ]:

Հայկազեան Համալսարանէն՝ իր հրատարակած հետեւեալ հատորները՝

□ «Հայկազեան Հայագիտական Հանդէս», հատոր ԼԳ., մեկենասութեամբ Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան, Պէյրութ, 2013:

□ Աշխատասիրեցին՝ Անդրանիկ Տագէսեան Եւ Արմէն Իրնէշլեան, «Լիբանանահայ Գիրքը 1894-2012 Մատենագիտական Ցանկ», հրատարակութիւն Հայկազեան Համալսարանի Հայ Տպագրութեան 500-ամեակի Ցանձնախումբի Եւ Հայկական Սփիւռքի Ուսումնասիրութեան Կեդրոնի, Պէյրութ, 2013:

Յարութիւն Խսկահատեանէն՝ իր պատրաստած հետեւեալ գիրքը՝

□ «Վկայարան Հայկական Ցեղասպանութեան», գիրք Ե., մեկենասութեամբ Արմէն Եւ Միմի Յարութիւն-Եաններու, Պէյրութ, 2013:

Հայր Անդրանիկ ծ. Վրդ. Կռանեանէն՝ իր հեղինակած հետեւեալ գիրքերը՝

□ «Մորմորիմ», տպ. «Փոմիկրավիլր», Պէյրութ, 2012:

□ «Ողբա՞մ Եւ Ծիծաղիմ», տպ. «Փոմիկրավիլր», Պէյրութ, 2013:

□ «Սերմանե՞ն...», տպ. «Փոմիկրավիլր», Պէյրութ, 2013:

Արմէն Յարութիւննեանէն՝ հետեւեալ գիրքը՝

□ «Արամ Հայկազ. Սոռացուած Էջեր. հատոր Դ. (1967-1969)», կազմող Եւ ծանօթագրող՝ դոկտ. Մարգարիտ Խաչատրեան, խմբագիր՝ Գեղրգ Եազընեան, մեկենասութեամբ Արմէն Եւ Միմի Յարութիւններու, «Տիգրան Մեծ» հրատարակչութիւն, Երևան, 2013:

Պերծ Թերզեանէն՝ Գահիրէի մէջ լոյս տեսած հետեւեալ հրատարակութիւնները՝

□ Պերծ Թերզեան, «Դ.Ռ. Եգիպտոսի Ղեսպանատան Ծննդոցը - Ակնարկ Քսանամեայ Հեռաւորութենէ», տպ. «Աֆրիքըն Փրէս», 2012:

□ Նիբոլայ Յովհաննիսեան, «Արաբական Պատմագիտական Գրութիւնները Հայկական Ցեղասպանութեան մերաբենայ», թարգմն.՝ Սահար Թաուֆիք, վերատեսութիւն՝ Մըհանճառ Ոիֆաար ալ-Ինամ, հետեւողականութիւն՝ Պերծ Թերզեան, հրատարակութիւն Հ.Բ.Ը.Ս.-Գահիրէի, 2011 (արաբերէն):

□ ճորդ Պուրուսութեան, «Ամփոփ Պատմնութիւն Հայ Ժողովուրդի՝ Հին Դարերէն Մինչեւ Ներկան», թարգմն.՝ Սահար Թաուֆիք, վերատեսութիւն՝ Մըհանճառ Ոիֆաար ալ-Ինամ, հետեւողականութիւն՝ Պերծ Թերզեան, հրատարակութիւն Հ.Բ.Ը.Ս.-Գահիրէի Եւ «Ալ-Տար ալ-Մըսրիէ ալ-Լուպճանիէ»ի, 2012 (արաբերէն):

«Արծիւ» շաբաթերորի խմբագրութենէն՝ հետեւեալ գիրքը՝

□ Գեղր Յակոբեան, «ճերմակ Հարս Որ Շողում Ե Յորիզոնի Կապոյտ Մշուշում», խմբագիր՝ Վարուժան արք. Յերկելեան, «Գառնի» Մատենաշար Ուսանողական, թիւ 40, մեկենասութեամբ Գալայճեան Հաստատութեան, Յանազգայինի «Վահէ Սեթեան» տպարան, Պէյրութ, 2012:

Այտա Մրատէն՝ «Ալ-Մրատ» հրատարակչութեան հրատարակած հետեւեալ գիրքերը՝

□ Գեղամ արք. Խաչերեան, «Վերադարձ Դէպի Հողդ», Պէյրութ, 2010 (արաբերէն):

□ Գեղամ արք. Խաչերեան, «Երթը Դէպի Երանութիւն», Պէյրութ, 2012 (արաբերէն):

Երուանդ Դ. Քասումիէն իր հեղինակած հետեւեալ գիրքը՝

□ «Հայ Աւետ. Եկեղեցներու Պաշտամունքի Երգերու Եւ Երգարաններու Մասին», հրատարակութիւն Մ.Ա.Դ.Ա. Ե. Միութեան Հրատարակչական Գրասենեակի, տպ. «Տիգայն Քեստենեան», Պէյրութ, 2013:

Պարոյր Աղպաշեանէն՝ իր հեղինակած հետեւեալ գիրքը՝

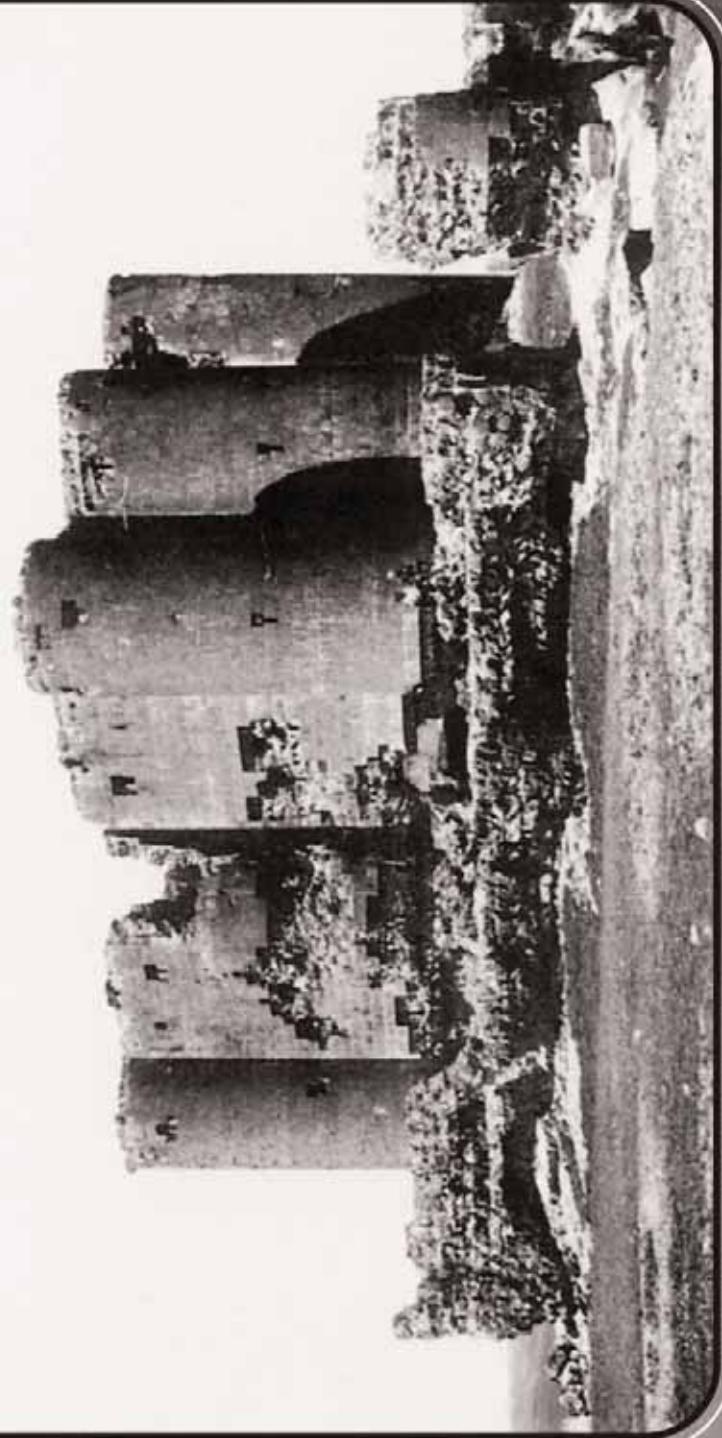
□ «Հրապարակախոսական-Բանախոսական-Գրախոսական Ընտրանի Եջեր (Քննարկումներ, Վերլուծումներ, Դիտարկումներ, Հաստատումներ)», հրատարակութիւն Կարպիս Լ. Նազարեան Հիմնադրամի, թիւ 18, տպ. «Տիգայն Քեստենեան», Պէյրութ, 2012:

Խմբագրութիւններէն՝ հետեւեալ պարբերականները՝

Լիբանանէն՝ «Արարատ», «Արծիւ», «Զարթօնք», «Խօսնակ», «Կամար», «Հայ Մանկավարժ», «Հասկ», «Նայիհ», «Պատանեկան Արձագանք», «Զանասէր» Եւ «Փթիք»:

Հայաստանէն՝ «Զայն Համշէնական», Եգիպտոսէն՝ «Արեւ» Եւ «Արեգ» (արաբերէն). Զուհցերիայէն՝ «Արձագանգ». Թուրքիայէն՝ «Սուլր Փրկիչ». Կիպրոսէն՝ «Ազատ Զայն». Ուումանիայէն՝ «Նոր Կեանք». Ֆրանսայէն՝ «Բանքեր»:

ՄԱԿԱԿԱՆ ՀԻՆԿԱՆ

SPURK
Publication

Hamra (Ras Beirut)
Kuwait str.
Al-Hajari bld.
4th floor
Beirut
Lebanon

٩٢/٢٥
P.25/92

Tel. & Fax:
00961 1 749688